

LAPPEENRANNAN TEKNILLINEN YLIOPISTO
Kauppatieteiden osasto
Laskentatoimi

**SISÄISEN TARKASTUKSEN JA TILINTARKASTUKSEN VÄLINEN
YHTEISTOIMINTA SUOMESSA**

Pro Gradu -tutkielman aihe on hyväksytty kauppatieteiden osaston osastoneuvostossa 16.9.2003.

Työn ohjaaja: Professori Ulla Kotonen

Työn tarkastajat: Professori Ulla Kotonen
Professori Jaana Sandström

Valkeakoskella 18.12.2005

Timo Haikonen
Kenraalintie 6 as 18
37630 Valkeakoski
Puh. 045-6787113

TIIVISTELMÄ

Tekijä:	Timo Haikonen
Tutkielman nimi:	Sisäisten tarkastajien ja tilintarkastajien välinen yhteistoiminta Suomessa
Osasto:	Kauppätieteiden osasto
Vuosi:	2005
Pro Gradu -tutkielma:	Lappeenrannan teknillinen yliopisto 123 sivua, 40 taulukkoa, 4 liitettä
Tarkastajat:	Professori Ulla Kotonen Professori Jaana Sandström
Hakusanat:	sisäinen tarkastus, tilintarkastus, yhteistoiminta
Keywords:	internal auditing, external auditing, co-operation

Tutkimuksen tavoitteena on ensin selvittää, kuinka ulkoisen ja sisäisen tarkastuksen välisen rajapinnan pitäisi lähdeaineiston perusteella teoriassa muodostua. Teoreettisen viitekehyksen muodostamisen jälkeen tutkimuksen empiirisessä osassa pyritään lähdeaineistoon perustuvan kyselytutkimuksen avulla muodostamaan käsitys siitä, millaiseksi sisäisen ja ulkoisen tarkastuksen välinen rajapinta käytännössä muodostuu. Tutkimuksen empiirinen osa toteutettiin kyselylomakkeella, joka lähetettiin 60 suomalaisen yrityksen sisäisen tarkastuksen päällikölle ja päävastuulliselle tilintarkastajalle. Sisäisten ja ulkoisten tarkastajien mielipide-erojen tilastollinen merkisyys testattiin parillisten vastausten t-testillä.

Tutkimustulokset osoittavat, että tarkastajien välillä on yhteistyötä ja että he koordinoivat työtään jonkin verran. Parhaiten koordinoititoimenpiteet onnistuvat päällekkäisen työn ehkäisemissä. Jos ja kun osapuolet ovat yhteistyössä, tapahtuu se yleensä tilintarkastajien aloitteesta; tilintarkastajat päättävät missä ja milloin yhteistyö tapahtuu. Yhteistyön ja koordinaation lisäämiselle on siis paljon tilaa. Rohkaisevaa kuitenkin on, että vastausten perusteella yhteistyö on viime vuosina lisääntynyt.

ABSTRACT

Author:	Timo Haikonen
Title:	Co-operation between internal and external auditing in Finland
Department:	Business Administration
Year:	2005
Master's Thesis:	Lappeenranta University of Technology 123 pages, 40 tables, 4 appendixes
Supervisors:	Professor Ulla Kotonen Professor Jaana Sandström
Keywords:	internal auditing, external auditing, co-operation
Hakusanat:	sisäinen tarkastus, tilintarkastus, yhteistoiminta

The objective of this study is first to analyze how co-operation between internal and external auditors should in theory, based on source material, be organized. Constructed theoretical frame of reference was then used to build a questionnaire for the empirical part. The questionnaire was used to examine what kind of relationship there exists between internal and external auditors in Finland. The questionnaire was sent to the internal and external auditors of 60 Finnish companies. A paired sample t-test was used to inspect whether the opinions of external and internal auditors where statistically significant.

Based on the study it can be concluded that there is reasonable amount of co-operation and coordination between internal and external auditors in Finland. Coordination activities are most effective in minimizing duplicate efforts of auditors. If and when internal and external auditors are in co-operation and coordinate their work, external auditors take the initiative; they decide when and where the parties act in co-operation. The results of the study show that there is much room for increasing the level of co-operation and coordination between the two parties. It was encouraging, however, to find out that the co-operation has increasing in recent years.

ALKUSANAT

Tämän tutkimuksen aloittamisesta on kulunut jo lähes kolme ja puoli vuotta, mutta vihdoinkin se alkaa olla valmis. Ensimmäisenä kolmena vuotena työ ei edistynyt juuri lainkaan ja varsinainen kirjoittaminen tapahtui suurelta osin vasta viimeisen puolen vuoden aikana. Tämä syksy onkin ollut työntäyteistä aikaa, sillä pro gradu -tutkielman kirjoittaminen ja kokopäiväinen työ ovat haastava yhdistelmä. Haluaisinkin kiittää työnantajaani UPM-Kymmene Oyj:tä ja esimiehiäni Taina Anttilaa ja Jari Riponiemeä työni tukemisesta ja motivoinnista.

Työni tarkastajaa professori Ulla Kotosta haluan kiittää arvokkaista kommentteista sekä kannustavasta ja asiantuntevasta ohjauksesta. Kiitos kannustuksesta kuuluu myös kaikille ystäville ja työtovereille. Suuri kiitos myös kyselytutkimukseen vastanneille henkilöille, sillä ilman heidän panostaan tämän tutkimuksen toteutuminen ei olisi ollut mahdollista. Lopuksi haluan esittää kiitoksen vanhemmilleni, jotka ovat tukeneet minua kaikin mahdollisin tavoin koko opiskelujeni ajan.

Valkeakoskella, 18. joulukuuta 2005

Timo Haikonen

1	JOHDANTO.....	4
1.1	Tutkimuksen taustaa	4
1.2	Tutkielman tavoite ja tutkimusmetodologia.....	6
1.3	Tutkielman rakenne	7
2	YRITYKSEN VALVONTA.....	10
2.1	Sisäinen tarkastus	10
2.2	Tilintarkastus	11
2.3	Tarkastusvaliokunta.....	11
2.4	Controlling.....	13
3	TILINTARKASTUS	15
3.1	Tilintarkastaja valvontaelimenä.....	15
3.2	Tilintarkastuksen tavoite.....	16
3.3	Tilintarkastajan riippumattomuus ja esteellisyys	17
3.4	Tilintarkastajan oikeudet ja velvollisuudet.....	20
3.5	Tilintarkastajan raportointi	21
4	SISÄINEN TARKASTUS	24
4.1	Sisäisen tarkastuksen määritelmä	24
4.2	Sisäisen tarkastuksen tehtävät	25
4.3	Sisäisen tarkastuksen organisointi, toimivalta ja vastuu.....	27
4.4	Riippumattomuus.....	29
4.4.1	Objektiivisuus	29
4.4.2	Organisaatioasema.....	31
5	SISÄISEN JA ULKOISEN TARKASTUKSEN YHTEISTOIMINTA..	34
5.1	Ammattisuositusten sisältö	38
5.2	Koordinoitavat.....	40
5.2.1	Terminologia, menetelmät ja tarkastustekniikka.....	40
5.2.2	Säännölliset tapaamiset.....	43
5.2.3	Työpapereihin ja tarkastussuunnitelmiin tutustuminen	43
5.2.4	Tarkastuskertomuksen jakelu kummallekin osapuolelle	44
5.3	Yhteistyötavat	46
5.3.1	Sisäinen tarkastaja tilintarkastajan apulaisena.....	46
5.3.2	Sisäisten tarkastajien työn hyväksikäyttö tilintarkastuksessa.....	47

5.3.3	Tilintarkastuksen hyväksikäyttö sisäisessä tarkastuksessa.....	48
5.4	Työnjako.....	49
5.4.1	Perustiedot, sisäinen kontrolli ja yleissuunnitelma.....	50
5.4.2	Sisäisen kontrollin ja kirjanpidon tarkastus.....	52
5.4.3	Tilinpäätöksen tarkastus ja tilintarkastuskertomus.....	53
6	TILINTARKASTAJIEN JA SISÄISTEN TARKASTAJIEN NÄKEMYS TARKASTAJATAHOJEN YHTEISTYÖSTÄ	56
6.1	Kyselylomake ja tutkimusaineisto.....	56
6.2	Vastaajien taustatiedot.....	59
6.2.1	Tilintarkastajien taustakysymykset.....	59
6.2.2	Sisäisten tarkastajien taustakysymykset.....	64
6.3	Sisäisen tarkastuksen rooli ja tehtävät	71
6.3.1	Näkemykset sisäisen tarkastuksen roolista.....	71
6.3.2	Sisäisen tarkastuksen tehtävät	73
6.4	Sisäisen tarkastuksen ja tilintarkastuksen välinen suhde ja yhteistoiminnan koordinointi.....	75
6.4.1	Sisäisen tarkastuksen ja tilintarkastuksen välisen suhteen luonne	76
6.4.2	Muita kommentteja.....	79
6.4.3	Koordinointitoimenpiteiden laajuus ja vaikutukset.....	80
6.4.4	Viralliset ja epäviralliset tapaamiset.....	82
6.4.5	Suunnittelu ja aikataulutus.....	84
6.4.6	Raporttien ja työpapereiden jakaminen	86
6.4.7	Käsitys toisen osapuolen tekniikoista, metodeista ja terminologiasta	88
6.4.8	Osallistuminen koulutuksiin ja toisen osapuolen arviointi.....	89
6.5	Sisäisten tarkastajien tilinpäätöksen tarkastamisessa suorittama työ	92
6.5.1	Sisäisten tarkastajien osuus tilinpäätöksen tarkastamisessa	93
6.5.2	Sisäisen tarkastuksen panos toiminnoittain	93
6.5.3	Sisäisen tarkastuksen panoksen kannalta merkittävin toiminto.....	95
6.5.4	Sisäisen tarkastuksen rooli tilinpäätöksen tarkastamisessa	98
6.6	Sisäisen ja ulkoisen tarkastuksen väliseen suhteeseen vaikuttavia tekijöitä	100
6.6.1	Motivaation lähteet yhteistoimintaan	101

6.6.2	Perusteet yhteistoiminnalle.....	103
6.6.3	Muita sisäisten ja ulkoisten tarkastajien yhteistoimintaan vaikuttavia tekijöitä	106
6.7	Tutkimuksen luotettavuus.....	108
7	JOHTOPÄÄTÖKSET.....	110

LÄHDELUETTELO

LIITTEET

1 JOHDANTO

1.1 Tutkimuksen taustaa

Kaikkien yritysten toimintaan liittyy osaltaan sen valvonta, jota lähtökohtaisesti hoitaa ulkoinen tarkastus eli tilintarkastus. Tilintarkastus on lakiin perustuva yhtiökokouksen valitsema yhtiöelin, jonka toteuttamiseen liittyviä määräyksiä löytyy yhtiölaeista ja tilintarkastuslaista. Tilintarkastaja raportoi toimistaan yhtiökokoukselle ja sen lähtökohtana on lainmukaisuus tarkastus. Tilintarkastajien työ jakaantuu kahteen eri pääosaan: tilinpäätöksen tarkastamiseen sekä tilikauden aikaiseen tarkastukseen.¹

Sisäinen tarkastus sen sijaan ei ole lakisääteinen toiminto, vaan sen perustaminen tapahtuu yhtiön ylimmän johdon toimesta käytännön tarpeiden sanelemana. Sisäinen tarkastuselin löytyy yleensä vain suuremmista yrityksistä, ja voidaankin sanoa, että yrityksen laajetessa yhtiön johto ikään kuin delegoi osan valvontavelvollisuudestaan sisäiselle tarkastukselle. Raportointi luonnollisesti tapahtuu yhtiön johdolle. Myös sisäisten tarkastajien tarkastustyö voidaan karkeasti jakaa kahteen tasoon: operatiiviseen ja liikkeenjohdolliseen. Operatiivisella tasolla sisäiset tarkastajat työ muodostuu tehtävien jaosta, toimintarutiinien järjestämisestä ja ohjeistuksesta, omaisuusvalvonnasta sekä tietojärjestelmien toteutuksesta. Liikkeenjohdollisella tasolla tehtäviin kuuluu organisointi, toimintaperiaatteet ja tavoitevalvonta. Sisäisten tarkastajien työhön kuuluu myös kiinteästi suositusten ja parannusehdotusten antaminen toiminnan tehostamiseksi.²

---

¹ Sundqvist, 1991, (s.) 5.

² Karhulahti, 1983, (s.) 117 – 118.

Perusasetelmana suuren yrityksen tarkastustoiminnassa voidaan siis pitää, että ulkoinen tarkastus painottuu lainmukaisuusvalvonnan sekä kirjanpidon ja tilinpäätöksen tarkastamisen suuntaan. Sisäisen tarkastuksen päätehtäväalue on toimintojen tarkastus painopistesuuntana tarkoituksenmukaisuusvalvonta. Suurimmat erot ulkoisen ja sisäisen tarkastuksen lähtökohdissa liittyvät lakisääteisyys, tarkastus- ja vastuunäkökulmaan sekä riippumattomuuteen. Laki edellyttää tilintarkastajalta ehdotonta riippumattomuutta tarkastettavasta yrityksestä. Tilintarkastaja on vastuussa ensisijaisesti yrityksen omistajia, mutta myös itse yritystä ja sen muita sidosryhmiä kohtaan. Sisäisen tarkastuksen olemassaolo ei perustu lakiin, eikä se riippumattomuus voi koskaan olla yhtä ehdotonta kuin tilintarkastajien, sillä sisäinen tarkastus toimii yrityksen johdon alaisuudessa. Sisäisen tarkastuksen tulee olla riippumaton ainoastaan tarkastamiensa toimintojen eli muun organisaation suhteen. Näistä painopiste-eroista johtuu, että sisäisen tarkastuksen näkökulma liittyy pääosin operatiivista toimintaa tukevaan sisäiseen laskentaan, kun tilintarkastajien mielenkiinto kohdistuu lähinnä ulkoiseen laskentatoimeen.³

Käytännössä sisäisen tarkastuksen ja ulkoisen tarkastuksen rajanveto ei kuitenkaan ole näin suoraviivainen. Tämä johtuu mm. henkilökysymyksistä ja yritysten erilaisista perinteistä. Voidaan sanoa, että näiden kahden tarkastuselimen välinen työnjako muistuttaa parhaimmillaankin veteen piirrettyä viivaa. Tilintarkastuksen ja sisäisen tarkastuksen toisistaan eroavista lähtökohdista huolimatta ovat niiden tavoitteet lähellä toisiaan. Molemmat pyrkivät varmistamaan, että yrityksen sisäinen valvonta toimii tehokkaasti. Ulkoisen ja sisäisen tarkastuksen periaatteellisten tavoitteiden yhteneväisyys korostaa valvontatahojen yhteistyön ja koordinaation tarvetta ja merkitystä. Tilintarkastuksen ja sisäisen tarkastuksen välinen koordinaation ja yhteistyö ovatkin tämän tutkimuksen pääasiallisen kiinnostuksen kohteina.⁴

---

³ Sundqvist, 1991, (s.) 8.

⁴ Alho, 1996, (s.) 181.

Aikaisempaa tutkimusta aiheesta ei lisensiaatti- tai väitöskirjatasolla ole Suomessa toistaiseksi tehty. Sen sijaan aiheesta on 1990-luvulta lähtien tehty lukuisia (yli 30) pro gradu -tutkielmia. Suomen ulkopuolella sisäisen ja ulkoisen tarkastuksen välistä yhteistoimintaa koskevia tutkimuksia on julkaistu lukuisia. Muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta kotimaisille ja ulkomaisille tutkimuksille on yhteistä, se että ne on laadittu jommankumman tarkastajatahon näkökulmasta. Tämän tutkimus eroakin aikaisemmista siinä, että kysely on lähetetty sekä tilintarkastajille että sisäisille tarkastajille.⁵

1.2 Tutkielman tavoite ja tutkimusmetodologia

Kuten edellä todettiin, ei raja ulkoisen ja sisäisen tarkastuksen välillä ole mitenkään itsestään selvä, vaikka niin voisi helposti luulla. Asia on sikäli merkillinen, että molemmille sekä ulkoiselle että sisäiselle tarkastukselle on olemassa omat selkeät määritelmänsä. Ulkoinen tarkastus ja sen periaatteet on melko tarkasti kuvattu eri laeissa, suosituksissa ja lausunnoissa. Myös sisäinen tarkastus periaatteineen on vähintäänkin kohtalaisesti määritelty, ei tosin laeissa vaan IIA:n (The Institute of Internal Auditors) määrittelemissä ammattistandardeissa. IIA:n periaatteiden mukaisesti sen julkaisemia ammattistandardeja ei saa muokata paikallisiin olosuhteisiin paremmin sopiviksi, joten ne ovat kaikkialla maailmassa yhteneväiset.

Tässä tutkielmassa selvitetään ensin, kuinka ulkoisen ja sisäisen tarkastuksen välisen rajapinnan pitäisi lähdeaineiston perusteella teoriassa muodostua. Pohjana teoriaosalle toimivat luonnollisestikin edellä mainitut lait ja standardit, joiden lisäksi tutkitaan, kuinka edellä mainittuja lähteitä on kirjallisuudessa, artikkeleissa ja erilaisissa suosituksissa tulkittu. Teoreettisen viitekehyksen muodostamisen jälkeen tutkimuksen

---

⁵ Hannukkala, 2004, (s.) 5. Huttunen, 1997, (s.) 7 – 14.

empiirisessä osassa pyritään lähdeaineistoon perustuvan kyselytutkimuksen avulla muodostamaan käsitys siitä, millaiseksi sisäisen ja ulkoisen tarkastuksen välinen rajapinta käytännössä muodostuu. Kyselylomake lähetettiin 60 suomalaisen yrityksen sisäisen tarkastuksen päällikölle ja päävastuulliselle tilintarkastajalle.

Tilintarkastajille ja sisäisille tarkastajille esitettyjen kysymysten avulla pyritään selvittämään millaisena tarkastajatahot näkevät sisäisen tarkastuksen roolin ja tehtävät, millainen suhde näillä kahdella tarkastajataholla suomalaisissa yrityksissä on sekä millaisia toimenpiteitä tarkastajat suorittavat yhteistoiminnan koordinoimiseksi. Lisäksi tutkimuksessa selvitetään millainen rooli sisäisellä tarkastuksella on tilinpäätöksen tarkastamisessa. Tutkimuksessa kysyttiin myös vastaajien motivaatiota ja syitä tehdä tai olla tekemättä yhteistyötä.

1.3 Tutkielman rakenne

Tutkimus muodostuu sekä teoreettisesta että empiirisestä osasta. Tutkimuksen rakenne on seuraavanlainen:

Luvussa 1 esitellään tutkimuksen taustaa, määritellään tutkimusongelma sekä asetetaan tutkimuksen tavoitteet. Tämän lisäksi luvussa käydään läpi tutkimuksessa käytettävä tutkimusmetodologia ja esitetään tutkimuksen rakenne.

Luvussa 2 eritellään yritykseen kohdistuvan valvonnan rakennetta Suomessa. Luvussa käydään läpi yrityksen valvontaan liittyvät toimielimet ja tarkastellaan niiden perustehtäviä. Sisäinen tarkastus ja tilintarkastus käydään läpi vain lyhyesti, mutta tarkastusvaliokunnan ja controller-toimintojen tarkoitukseen ja toimintaperiaatteisiin tutustutaan hieman tarkemmin.

Luvussa 3 käsitellään tarkemmin toisen tutkimuksen kohteena olevan yrityksen valvontaelimen, tilintarkastuksen, teoreettista taustaa. Ensin tarkastellaan tilintarkastuksen roolia valvontaelimenä yleisesti ja esitetään tilintarkastuksen lakiin perustuvat tavoitteet. Tämän lisäksi luvussa käsitellään tilintarkastuksen riippumattomuuteen ja esteellisyyteen sekä tutkitaan tilintarkastajien oikeuksia ja velvollisuuksia. Lopuksi perehdytään tilintarkastajien raportointiin.

Luvussa 4 käydään läpi sisäisen tarkastuksen määritelmä ja tehtävät sisäisten tarkastajien ammattistandardeihin ja kirjallisuuteen perustuen. Kappaleessa tarkastellaan myös sisäisen tarkastuksen organisointia, toimivaltaa ja vastuuta. Lopuksi tutkitaan riippumattomuuden määritelmää sisäisen tarkastuksen näkökulmasta. Riippumattomuus on kappaleessa jaoteltu tarkemmin objektiivisuuteen ja organisaatioasemaan.

Luvussa 5 esitellään sisäisen tarkastuksen ja tilintarkastuksen välisen yhteistoiminnan teoreettista taustaa. Kappaleen alussa käydään läpi molempien tarkastajatahojen ammattisuositusten sisältö. Tämän jälkeen tutkitaan erityisesti ammatinsuositukseen perustuen ensin koordinoititapoja ja sitten yhteistyö tapoja. Koordinointitavoissa esitellään terminologiaa, menetelmiä ja tarkastustekniikkaa sekä tutkitaan tarkastajien tapaamisiin, työpapereiden ja raporttien jakamiseen liittyviä suosituksia. Yhteistyötavoista esitellään ammattisuosituksissa ja kirjallisuudessa esitettyjä mahdollisia toimintatapoja. Viimeisenä esitetään millaiseksi sisäisten ja ulkoisten tarkastajien välinen yhteistoiminta voi tilinpäätöksen tarkastamisen yhteydessä teoriassa muodostua.

Luvussa 6 esitetään kyselytutkimuksen tulokset eli sisäisten ja ulkoisten tarkastajien näkemykset tarkastajatahojen yhteistyöstä. Kappaleen alussa käydään läpi vastaajien taustatiedot. Seuraavassa alakappaleessa käsitellään sisäisen tarkastuksen roolia ja tehtäviä, jonka jälkeen analysoidaan sisäisen ja ulkoisen tarkastuksen välistä suhdetta ja yhteistoiminnan koordinoitua. Lisäksi kappaleessa tutkitaan missä määrin

sisäinen tarkastus suorittaa tilinpäätöksen tarkastamiseen liittyviä tarkastuksia. Lopuksi tutkitaan muita sisäisen ja ulkoisen tarkastuksen väliseen suhteeseen vaikuttavia tekijöitä.

Luvussa 7 esitetään johtopäätökset tutkimuksen tuloksista.

2 YRITYKSEN VALVONTA

Valvontatoiminnot yrityksissä voidaan karkeasti jakaa kahteen eri kategoriaan: sisäiseen ja ulkoiseen. Ulkoista valvontaa hoitaa pääosin tilintarkastus, tosin esimerkiksi vero- yms. valtion viranomaisten tarkastuselimet sijoittuvat myös ulkoisen valvonnan kategoriaan. Ulkoista valvontaa suorittavat elimet ovat yhteisiä ja pakollisia kaikille Suomessa toimiville yrityksille. Sisäistä valvontaa suorittaa suurempi joukko erilaisia yrityksen toimielimiä, joita ovat muun muassa controlling-toiminnot, tarkastusvaliokunta sekä sisäinen tarkastus.⁶

Sisäisen valvonnan toiminnot ovat vapaaehtoisia ja niiden perustaminen perustuu pitkälti yrityksen omaan tarpeeseen. Controlling- tai vastaavia valvontaelimiä löytyy pienimpiä yrityksiä lukuun ottamatta kaikista yrityksistä, mutta tarkastusvaliokunta tai sisäinen tarkastus on yleensä perustettu vain keskikokoisiin tai sitä suurempiin yrityksiin. Kaikkien edellä mainittujen sekä sisäisen että ulkoisen valvonnan toimielinten on toimittava yhteistyössä niin yritysjohdon kuin toistensakin kanssa. Tämä on ainoa keino varmistaa yrityksen valvontafunktioiden kattavuus ja riittävä tehokkuus. Seuraavassa käydään lyhyesti läpi edellä mainittujen valvontaelimiä sekä tarkastellaan niiden perustehtäviä.⁷

2.1 Sisäinen tarkastus

Sisäisen tarkastuksen tehtäväkenttä on huomattavasti tilintarkastusta moninaisempi. Sen tehtäviin kuuluvat muun muassa erilaisten väärinkäytösten ennaltaehkäisy ja paljastaminen, annettujen ohjeiden noudattamisen valvonta, kirjaus- ja maksatusrutiinien virheettömyyden seuranta, sekä tietojärjestelmien oikeellisuuden ja toimivuuden tarkastus.

---

⁶ Neilimo, 1998, (s.) 417.

⁷ Ibid.

Sisäisen tarkastuksen perustehtävänä voidaan kuitenkin katsoa olevan yrityksen perustoiminnan tehokkuuden ja oikeellisuuden tarkastaminen. Tässä tehtävässä sisäinen tarkastus onkin johdon parhaita työkaluja. Sisäistä tarkastusta käsitellään tarkemmin kappaleessa 4.⁸

2.2 Tilintarkastus

Tilintarkastuksen perustehtävä on varmistaa, että yrityksen johdon sen omistajille julkisesti antamat tiedot ovat oikein ja, että yrityksen hallinto on hoidettu lain ja säännösten mukaisesti. Koska tilintarkastajien antamalla informaatiolla on ratkaisevan tärkeä vaikutus muun muassa yhtiökokousten vastuuvapaus- ja voitonjakopäätöksiin, on objektiivinen ja riippumaton tilintarkastus eräs tärkeimmistä yrityksen valvonnan osa-alueista. Tilintarkastusta käsitellään tarkemmin kappaleessa 3.⁹

2.3 Tarkastusvaliokunta

Tarkastusvaliokunta on yrityksen hallituksen määräämä työryhmä, jonka pääasiallisena tarkoituksena on tehostaa yrityksen hallintoa ja valvontaa. On syytä huomata, että tarkastusvaliokunnan perustaminen ei millään muotoa siirrä tai poista hallitukselle osakeyhtiölain perusteella kuuluvaa jakamatonta valvontavastuuta. Jotta tarkastusvaliokunnalla olisi paremmat edellytykset toimia itsenäisesti sekä riittävän riippumaton asema suhteessa yhtiön muihin toimielimiin, on suositeltavaa, että tarkastusvaliokuntaan valittavat hallituksen jäsenet ovat sellaisia, jotka eivät ole yhtiön palveluksessa. Tarkastusvaliokunta pyrkii täydentämään tilintarkastajien toimintaa keskittymällä yrityksen johtamisen ja toiminnan tarkoituksenmukaisuuden tarkastamiseen. Tarkastusvaliokunnan, tilintarkastuksen, sisäisen tarkastuksen ja yrityksen johdon välinen hyvä ja

---

⁸ Neilimo, 1998, (s.) 416.

⁹ Neilimo, 1998, (s.) 417

tiivis yhteistyö takaa ulkoisen ja sisäisen valvonnan mahdollisuudet yrityksen laaja-alaiseen valvontaan.¹⁰

Jotta tarkastusvaliokunta pystyy tuottamaan yritykselle todellista lisäarvoa, tulee sen tehtävät räätälöidä yrityksen tarpeisiin, olosuhteisiin ja tavoitteisiin sopiviksi. Tämän vuoksi tarkastusvaliokuntien tehtävien laatu ja määrä vaihtelevat huomattavasti eri yhtiöissä. Tarkastusvaliokunnan tehtäviin yhtiön taloudellisen raportoinnin valvonnassa ja seuraamisessa voivat kuulua muun muassa:

- osavuosisikatsauksiin ja tilinpäätöksiin tutustuminen ja niihin liittyvien ulkoisten ja sisäisten tarkastusraporttien läpikäynti
- yrityksen sisäisen valvontajärjestelmän riittävyyden arviointi
- arvioida ja tarkastaa ovatko yrityksen henkilöstö ja johto toimineet eri hallintoelimissä tehtyjen taktisten ja strategisten päätösten mukaisesti
- sisäisen tarkastuksen pätevyyden, organisatorisen aseman ja tehtävien arviointi
- tilintarkastajien esittämän tarkastussuunnitelman sekä tarkastuksen laajuuden ja laadun arviointi¹¹

Tarkastusvaliokunnan toiminta muodostuu siis toisaalta yrityksen johtamisen ja toisaalta sisäisen tarkastuksen valvonnasta ja on näin lakisääteistä tilintarkastusta täydentävää toimintaa. Koska tarkastusvaliokunta on hallituksen toimielin, raportoi se luonnollisesti suoraan hallitukselle. Raportoinnin tulisi olla säännönmukaista ja on yleistä, että tarkastusvaliokunta antaa esimerkiksi tilintarkastuskertomuksen yhteydessä antaa oman raporttinsa sekä hallitukselle ja hallintoneuvostolle. Corporate Governance -suositusten mukaan hallituksen tulisi laatia tarkastusvaliokunnalle kirjalliset ohjeet, joissa määrätään komitean perustehtävät ja toimintaperiaatteet. Samoin

---

¹⁰ Ihalainen, 1997, (s.) 197. Koivu, 1996, (s.) 155. Schildt, 1996, (s.) 417. Vesalainen, 1998, (s.) 411.

¹¹ Koivu, 1996, (s.) 156. Neilimo, 1998, (s.) 416.

suositellaan, että julkiset osakeyhtiöt kertoisivat vuosikertomuksissa ja listalleottoesitteissä yms. tarkastusvaliokuntaan kuuluvat henkilöt.¹²

2.4 Controlling

Yritysten ylintä johtoa ja taloushallintoa avustamaan on pienyrityksiä lukuun ottamatta perustettu niin kutsuttuja controlling-tehtäviä. Controlling-käsite on muihin yrityksen valvontaelimiin verrattuna melko uusi, ja sen sisältö voi vaihdella suuresti yrityksestä toiseen. Yleisesti voidaan kuitenkin sanoa, että controllingissä on kyse yrityksen johdon suorittamasta sisäisestä analysoinnista ja tarkkailusta.¹³

Yleisimmin controllerit on sijoitettu yritysten tulosityksiköihin ja monesti heidän työnkuvansa vastaa hyvin pitkälle perinteistä talousjohtajan toimenkuvaa. Tällaisten controllereiden tehtävät muodostuvat pääasiassa budjetoinnista ja sen toteutumisen valvonnasta. Jos verrataan controllerin toimintaa perinteisen talousjohtajan toimenkuvaan, löytyvät erot lähinnä siitä, että controller pyrkii suuremmassa määrin tutkimaan syitä toteutuneiden ja budjetoitujen lukujen välisiin eroihin, pelkän erojen toteamisen sijaan. Olennaisena osana controllerin tehtäviin kuuluu myös yrityksen ennakoituihin olosuhdemuutoksiin perustuvien tavoitteiden määrittely ja tulevaisuuden toimintasuunnitelmien laatiminen.¹⁴

Yrityksissä voi olla myös niin kutsutun strategisen tason controllereita, joiden tehtävät ovat liikkeenjohdollisia ja muodostuvat yrityksen strategian arvioinnista ja sen toteutumista. Strategiset controllerit raportoivat yleensä yrityksen ylimmälle johdolle. Heidän toimenkuvaansa voi sisältyä myös esimerkiksi suurien investointiprojektien kannattavuuden ja vaikutusten arviointi sekä liiketoimintojen strateginen analysointi. Joskus controller

---

¹² Dwight, 1994, (s.) 51 – 52. Keskuskauppakamarin ja Teollisuuden ja Työnantajain Keskusliiton suositukset pörssiyritysten hallinnoinnista, 1997, (s.) 26 – 29. Tojkander, 1999, (s.) 482.

¹³ Neilimo – Uusi-Rauva, 1999, (s.) 27.

¹⁴ Bergstrand, 1994, (s.) 205. Neilimo, 1998, (s.) 417.

saattaa toimia sisäisen konsultin roolissa. Tällöin controller kyseenalaistaa toimintamalleja ja suunnitelmia sekä epäkohtia huomattessaan ryhtyy toimiin niiden poistamiseksi ja ehkäisemiseksi. Samalla controller ei vain esitä ja analysoi taloudellista tietoa vaan antaa suosituksia ja neuvoja. On myös mahdollista, että sisäisen tarkastuksen rutiininomaisia tarkastus- ja valvontatehtäviä suorittava henkilö on titteliltään controller. Tällaisissa tapauksissa voidaan käyttää ilmaisua operatiivinen controller.¹⁵

Kuten todettua, controlling-toiminnolle ei ole olemassa yhtenäistä kuvausta tai suositusta miten se tulisi yrityksissä toteuttaa. Controllerin tehtävät keskittyvät tiedon tuottamiseen yrityksen taloushallinnolle, ongelmanratkaisuun, ylimmän johdon konsultointiin sekä liiketoiminnan puitteiden analysointiin. Tehtävät vaihtelevat suuresti eri yritysten välillä ja toisinaan controller on puhdas tiedontuottaja ja toisinaan hän avustaa strategista johtamista. Yrityksen valvontaa voidaan siis jakaa ulkoiseen ja sisäiseen valvontaan. Ulkoista valvontaa suorittaa pääasiassa tilintarkastus, kun sisäisen valvonnan alueella toimivat niin controllerit, sisäiset tarkastajat kuin tarkastusvaliokuntakin.¹⁶

Kuten kappaleesta kävi ilmi, sisäinen tarkastus ja tilintarkastus eivät ole ainoat yrityksen valvontaan liittyvät toimielimet vaan yrityksen valvonnan kokonaisjärjestelmä pitää sisällään useita muitakin toimijoita. Sisäinen ja ulkoinen tarkastus ovat kuitenkin yrityksen valvontakokonaisuuden kannalta tärkeimmässä asemassa, joten sekä molemmat tarkastajatahot itsessään että niiden välinen suhde ovat luonnollisesti monen tutkimuksen mielenkiinnon kohteena. Näin myös tässä tutkimuksessa. Seuraavassa tarkastellaan lähemmin tämän tutkimuksen kohtein olevia valvontaelimiä, ensin tilintarkastusta ja sitten sisäistä tarkastusta.

---

¹⁵ Marttila, 1998, (s.) 21. Neilimo, 1998, (s.) 417. Neilimo – Uusi-Rauva, 1999, (s.) 27.

¹⁶ Neilimo – Uusi-Rauva, 1999, (s.) 28 – 29.

3 TILINTARKASTUS

3.1 Tilintarkastaja valvontaelimenä

Tilintarkastajat ja mahdolliset varatilintarkastajat ovat yrityksissä pakollinen, laissa määritelty valvontaelin. Laadukas ja riippumaton tilintarkastus on tärkeä osa-alue yhteisöjen valvonnassa, sillä tilintarkastuksen tuottamalla informaatiolla on oleellisen tärkeä vaikutus moniin yhtiökokousten päätöksiin. Tällaisia ovat muun muassa päätökset vastuuvapaudesta sekä voitonjaosta. Tilintarkastajien tulee toiminnassaan ottaa huomioon paitsi tarkastettavan yhtiön myös siihen liittyvien sidosryhmien edut. Tämä on mahdollista ainoastaan jos tilintarkastajat suorittavat roolinsa kontrollivälineenä puolueettomasti ja objektiivisesti. Tilintarkastajan valitsee yleensä yhtiökokous, mutta yhtiöjärjestyksessä voidaan määrätä toisinkin. Näin pyritään varmistamaan tilintarkastajien riippumattomuus sekä yhtiön hallituksesta että toimivasta johdosta. Tilintarkastaja on siten vastuussa ja raportoi ainoastaan hänet valinneelle yrityksen ylintä päätösvaltaa käyttävällä yhtiökokoukselle. Ensisijainen vastuu yhtiön kirjanpidosta ja tilinpäätöksestä on yhtiön toimitusjohtajalla ja hallituksella, joten tilintarkastajan vastuu tilinpäätöstietojen oikeellisuuden osalta on ainoastaan toissijaista.¹⁷

Tilintarkastuksen sääntely on keskitetty pääosin vuonna 1995 voimaan tulleeseen tilintarkastuslakiin (936/1994). Uuteen lakiin kerättiin hajallaan eri säätiö- ja yhteisölainsäädännössä olleet tilintarkastusta koskevat säännökset. Joitakin tilintarkastusta koskevia säännöksiä on säilynyt kuitenkin edelleen muun muassa osakeyhtiölaissa. Tilintarkastuslaki määrittelee riippumattomuuden (objektiivisuus ja puolueettomuus) ja

---

¹⁷ Aho – Vänskä, 1996, (s.) 49. Prepula – Toivainen, 1995, (s.) 203. Vahtera, 1986, (s.) 25.

esteettömyyden vaatimukset suhteessa tarkastettavaan kohteeseen sekä asettaa vaatimukset ammatilliselle pätevyydelle.¹⁸

3.2 Tilintarkastuksen tavoite

Lakisääteisen tilintarkastuksen päämäärä on yhtiön tilinpäätöksen, kirjanpidon ja hallinnon tarkastaminen. Tilintarkastuksen lakisääteinen tavoite on määritelty tilintarkastuksen suorittamista koskevassa tilintarkastuslain 19 §:ssä, jossa määrätään, että tilintarkastajan täytyy antaa yhteisön kultakin tilikaudelta tilintarkastus kertomus, jonka tulee sisältää lausunto:

- siitä, onko tilinpäätös laadittu kirjanpitolain ja tilinpäätöksen laatimista koskevien muiden säännösten ja määräysten mukaisesti
- siitä, antaako tilinpäätös kirjanpitolaissa tarkoitetulla tavalla oikeat ja riittävät tiedot (oikean ja riittävän kuvan) yhteisön toiminnan tuloksesta ja taloudellisesta asemasta
- tilinpäätöksen vahvistamisesta
- tuloksen käsittelystä hallituksen tai muun vastaavan toimielimen esittämällä tavalla
- vastuuvapaudesta.¹⁹

Lakisääteinen tilintarkastus pyrkii siis tuottamaan tilintarkastajan objektiivisen ja puolueettoman lausunnon yhtiön tilinpäätöksestä, kirjanpidosta ja hallinnosta. Tilintarkastukseen kuuluu yrityksen varainhoidon ja sisäisen valvonnan järjestelmien läpikäynti. Tarkastuksessa varmistetaan eri kontrollijärjestelmien olemassaolo sekä selvitetään niiden toimintaperiaatteet. Tämän jälkeen vahvistetaan niiden toimivuus pistokokeiden avulla. Tilitarkastuksen laajuus voi vaihdella suurestikin, mutta sen tulee aina ole hyvän tilintarkastustavan mukainen.

---

¹⁸ Keskuskauppakamarin ja Teollisuuden ja Työnantajain Keskusliiton suositukset pörssiyritysten hallinnoinnista, 1997, (s.) 27. Sarja, 1999, (s.) 25.

¹⁹ Aho – Vänskä, 1996, (s.) 64. Saarikivi, 2000, (s.) 25.

Hyvän tilintarkastustapaa ja sen sisältöä on erittäin vaikea määritellä yleisellä tasolla, eikä tilintarkastuslaissa tähän ole pyrittykään. Hallituksen esitys tilintarkastuslaiksi (HE 295/1993) kuvailee hyvän tilintarkastustavan velvollisuudeksi toimia samoin kuin huolellinen ammattihenkilö yleensä tilintarkastustehtävissä toimii.²⁰

Pääasiallinen vastuu hyvän tilintarkastustavan määrittämisessä ja kehittämisessä Suomessa on KHT-yhdistyksellä. Tilintarkastuksen laajuus ja painopistealueet voivat vaihdella suurestikin tarkastettavan yhtiön mukaan. Määrittelevinä tekijöinä ovat muun muassa tilintarkastajan tarkastuksen aikana tai muuten tekemät havainnot yrityksestä ja sen toimintatavoista, sekä yhtiön koko ja toimiala. Tilintarkastajan suorittama valvonta on lähinnä laillisuusvalvontaa eli tilintarkastajan velvollisuutena on varmistua siitä, että yhtiön toiminta on yhtiön elinten tekemien laillisten päätösten, yhtiöjärjestyksen sekä lain mukaista. Tilintarkastuksen tavoitteena ei ole valvoa eikä antaa selvitystä yhtiön johdon ja hallituksen toiminnan tarkoituksenmukaisuudesta. Myöskään yhtiön tulevien toimintaedellytysten selvittäminen ei kuulu tilintarkastuksen tavoitteisiin.²¹

3.3 Tilintarkastajan riippumattomuus ja esteellisyys

Sekä tilintarkastuksen toimeksiantajan eli yhtiökokouksen että muiden yhtiön sidosryhmien tulee voida luottaa tilintarkastajien asiantuntemukseen ja riippumattomuuteen. Ollakseen kykenevä suorittamaan lakisääteiset tehtävänsä, tilintarkastajan tulee olla riippumaton. Tilintarkastajan riippumattomuus on myös ainoa keino varmistaa, että yrityksen antamat tilinpäätöstiedot ovat oikeat. Hyvän tilintarkastustavan mukainen objektiivinen ja puolueeton tilintarkastus on pyritty varmistamaan tilintarkastuslaissa sekä esittämällä vaatimukset

---

²⁰ Hallituksen esitys Eduskunnalle tilintarkastuslaiksi ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi. (HE 295/1993 vp.). Saarikivi, 2000, (s.) 35. Suomela et al., 1995, (s.) 78.

²¹ Forss, 2000, (s.) 12. KHT-yhdistys – Föreningen CGR ry, 2000, (s.) 21 – 23. Kyläkallio et al., 1997, (s.) 702 – 703. Riistama, 1995, (s.) 50. Vahtera, 1986, (s.) 26.

tilintarkastajan riippumattomuudesta että antamalla perusteet tilintarkastajan esteellisyydelle.²²

Tilintarkastuslain 23 §:n 1 momentin mukaan tilintarkastajalla on oltava edellytykset riippumattoman tilintarkastuksen toimittamiseen. Edellytysten riippumattomaan tarkastuksen puuttuessa, tilintarkastajan on luovuttava tehtävästä tai kieltäydyttävä sen vastaanottamisesta. Vaatimus yleisestä riippumattomuudesta tähtää tilintarkastuksen puolueettomuuden ja objektiivisuuden varmistamiseen. Tilintarkastuksen puolueettomuus ei saa vaarantua tilintarkastajan henkilökohtaisista tai ulkopuolisista vaikuttimista. Jotta tilintarkastus olisi objektiivinen, eivät tilintarkastajan omat mielipiteet tai tapauskohtaiset näkemykset saa vaikuttaa tarkastuksen lopputulokseen.²³

Hallituksen esityksessä tilintarkastuslaiksi (HE 295/1993) perusteluissa on mainittu tekijöitä, jotka voivat vaarantaa tilintarkastajan riippumattomuuden:

- tilintarkastajan omistaa huomattavan määrän tarkastettavan yhtiön osakkeita
- samassa tilintarkastus- tai kirjanpito toimistossa työskentelevä on tehnyt tarkastettavan yhtiön kirjanpidon ja/tai tilinpäätöksen
- tilintarkastajalla on läheinen ystävyys-, palvelu-, tai vastaava suhde tarkastettavan yhtiön johtohenkilöihin.²⁴

Tilintarkastajan riippumattomuus voidaan tiivistää vapaudeksi sellaisista riippuvaisuussuhteista, joiden voidaan perustellusti epäillä vaikuttavan tilintarkastajan kykyyn toimia objektiivisesti.²⁵

---

²² Saarikivi, 1999, (s.) 387. Sarja, 1999, (s.) 98.

²³ Aho – Vänskä, 1996, (s.) 37 – 38. Koivukoski, 1992, (s.) 159. Koskelainen, 1995, (s.) 291. Saarikivi, 2000, (s.) 64. Vahtera, 1986, (s.) 44. Vänskä, 1999, (s.) 502.

²⁴ Hallituksen esitys Eduskunnalle tilintarkastuslaiksi ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi. (HE 295/1993 vp.)

²⁵ Saarikivi, 1999, (s.) 387.

Tilintarkastajan esteellisyyden aiheuttavat tilanteet on määritelty tilintarkastuslain 24 §:ssä. Pykälässä mainituissa tilanteissa riippuvuussuhteen katsotaan vallitsevan jo pelkkien objektiivisten kriteerien perusteella, eikä riippuvuussuhdetta näin ollen tarvitse erikseen osoittaa. Vaikka esteellisyys tulee arvioida jo tilintarkastajaa valittaessa, aiheuttaa myös toimeksiannon kuluessa ilmi tuleva esteellisyys kelpoisuuden menetyksen. Tilintarkastuslaissa mainitun esteellisyyden aiheuttava riippuvuussuhde on olemassa silloin kun:

- Tilintarkastaja on yhtiön tai kirjanpitolaissa tarkoitetulla tavalla samaan konserniin kuuluvan yhteisön tai osakkuusyhteisön yhtiömies, hallituksen tai hallintoneuvoston jäsen, toimitusjohtaja tai vastaavassa asemassa oleva taikka se, jonka tehtävänä on yhteisön kirjanpidon tai varojen hoito taikka hoidon valvonta;
- edellä 1 kohdassa tarkoitettuun yhteisöön tai säätiöön taikka siinä tarkoitettuun henkilöön palvelussuhteessa tai muutoin alistussuhteessa oleva; tai
- edellä 1 kohdassa tarkoitetun henkilön aviopuoliso tai hänen kanssaan yhteisessä taloudessa avioliitonomaisissa olosuhteissa elävä henkilö, veli tai sisar taikka se, joka on häneen suoraan ylenevässä tai alenevassa sukulaisuus- tai lankoussuhteessa taikka sellaisessa lankoussuhteessa, että toinen heistä on naimisissa toisen veljen tai sisaren kanssa.

Tilintarkastajalla ei myöskään saa olla rahalainaa tai vakuutta eikä vastaava etuutta edellä ensimmäisessä kohdassa mainitulta yhteisöltä, säätiöltä tai siinä tarkoitettulta henkilöltä.²⁶

---

²⁶ Sarja, 1999, (s.) 87.

3.4 Tilintarkastajan oikeudet ja velvollisuudet

Tilintarkastajan vastuusta ja tehtäviensä luonteesta johtuen tilintarkastajalle tulee olla oikeus saada kaikki tehtävänsä kannalta tarpeelliset tiedot. Tilintarkastajan tehtävän kannalta tarpeeksi laajat oikeudet mahdollistavat hänen asemansa yhtiökokouksen valitsemana valvontaelimenä. Tämä antaa tilintarkastajalle riippumattoman aseman suhteessa yhtiön johtoon, hallitukseen ja muihin niitä vastaaviin toimielimiin. Tilintarkastajan tiedonsaantioikeus sisältää myös oikeuden olla mukana yhteisön toimielinten kokouksissa. Läsnäolo-oikeus koskee niitä kokouksia, joissa käsitellään tilintarkastuksen kannalta olennaisia asioita. Läsnäolo-oikeus ulottuu yhtiökokouksen lisäksi myös hallituksen ja hallintoneuvoston kokouksiin edellyttäen, että niissä käsitellään tilintarkastukseen liittyviä asioita. Niissä kokouksissa, joissa tilintarkastaja on oikeutettu olemaan läsnä, on tällä myös oikeus käyttää puhevaltaa. Tilintarkastajalla on myös oikeus saada tarpeellisessa määrin apua yhteisön toimitusjohtajalta ja hallitukselta tehtävänsä suorittamiseksi. Tilintarkastajalle on annettava mahdollisuus suorittaa tarkastus siinä laajuudessa, kuin tämä katsoo sen tarpeelliseksi, sekä tilintarkastajan niin vaatiessa, annettava selvitystä ja apua. Tilintarkastajalla on myös halutessaan oikeus erota tehtävistään kesken toimikauden, oikeus käyttää apulaista sekä oikeus palkkioon.²⁷

Tilintarkastajalla on paljon velvollisuuksia, joista ehkä keskeisin on velvollisuus noudattaa hyvää tilintarkastustapaa. Monet tilintarkastajan velvollisuuksista liittyvät tämän asemaan valvontaelimenä. Tilintarkastuslain (21 §) mukaan tilintarkastajalla on velvollisuus olla läsnä yhtiön toimielimen kokouksessa, mikäli siellä käsiteltävät asiat ovat sellaisia, että hänen läsnäolonsa on tarpeen. Läsnäolovelvollisuuden tavoitteena on varmistaa se, että tilintarkastajalla on käytettävissään kaikki työnsä kannalta tarpeellinen tieto, myös sellainen, joka perustuu

---

²⁷ Aho – Vänskä, 1996, (s.) 53 – 57. Suomela et al., (s.) 124 – 125.

keskusteluihin yhteisön toimielinten kanssa. Läsnaolovelvollisuuden tavoitteena on toisaalta myös se, että tilintarkastaja pystyy näin kertomaan omat näkemyksensä vapaamuotoisesti toimielinten jäsenille.²⁸

Keskeinen tilintarkastustoimeksiantoön liittyvä velvollisuus on salassapitovelvollisuus. Salassapitovelvollisuus perustuu tilintarkastuslain 25 §:ään, joka velvoittaa tilintarkastajan olemaan ilmaisematta ulkopuoliselle, yksityiselle osakkeenomistajalle tai jäsenelle taikka tähän verrattavalle tilintarkastustehtävää suorittaessaan tarkastamastaan yhtiöstä tietoonsa saamaa seikkaa, jos siitä voit aiheutua yhteisöllä tai säätiöllä haittaa. Jos osakkeenomistaja tai ulkopuolinen pyytää tilintarkastajalta tietoja, voi tämä aina oman harkintansa mukaan kieltäytyä. Toisaalta, jos tilintarkastaja katsoo, ettei siitä aiheudu yhtiölle haittaa, voi tämä antaa pyydetyt tiedot. Jos tiedot koskevat ammatti- tai liikesalaisuutta, ei tietoja pääsääntöisesti saa antaa sillä tällaisten tietojen luovuttaminen on lähes aina yhtiölle vahingollista.²⁹

3.5 Tilintarkastajan raportointi

Tilintarkastajan raportointi on määritelty tilintarkastuslaissa. Tilintarkastuslain mukaisia kirjallisia raportteja ovat tilintarkastuskertomus, tilinpäätösmerkintä sekä tilintarkastuspöytäkirja. Raportointimuodoista tärkein on tilintarkastuskertomus, ja siitä tulee käydä ilmi, onko

- tilinpäätös laadittu kirjanpitolain ja tilinpäätöksen laatimista koskevien muiden säännösten ja määräysten mukaisesti;
- antaako tilinpäätös kirjanpitolaissa tarkoitetulla tavalla oikeat ja riittävät tiedot yhteisön tai säätiön toiminnan tuloksesta ja taloudellisesta asemasta;
- voidaanko tilinpäätös vahvistaa;

---

²⁸ Aho – Vänskä, 1996, (s.) 58.

²⁹ Aho – Vänskä, 1996, (s.) 60, Suomela et al., 1995, (s.) 139. Vahtera, 1986, (s.) 48.

- voidaanko tulos käsitellä hallituksen tai muun vastaavan toimielimen esittämällä tavalla; sekä
- voidaanko vastuuvapaus myöntää.

Tilintarkastuskertomus on tilinpäätöksen tavoin julkinen asiakirja. Tilinpäätösmerkinnällä vahvistetaan, että tilintarkastuskertomus on annettu, tilintarkastus on suoritettu ja, että tarkastuksen kohteena on ollut merkinnällä varustettu tilinpäätös. Tilinpäätösmerkinnässä viitataan tilintarkastuskertomukseen sekä lausutaan siitä, onko tilinpäätös laadittu hyvän kirjanpitotavan mukaisesti.³⁰

Tilintarkastuspöytäkirjoja ovat sellaiset tilintarkastajan yhtiön vastuulliselle henkilölle, useimmiten hallituksen puheenjohtajalle tai toimitusjohtajalle, antamat raportit, joissa tilintarkastajaa antaa huomautuksia, huomioita, kannanottoja tai vastaavaa tarkastettavasta yhtiöstä. Tilintarkastuspöytäkirja on tilintarkastuskertomusta alempiasteinen raportointimuoto, eikä se myöskään ole tilintarkastuskertomuksen tavoin julkinen asiakirja. Tilintarkastuslain mukaan tilintarkastajan tulee antaa tilintarkastuskertomuksessa muistutus, jos yhteisön vastuuvollinen on syyllistynyt tekoon tai laiminlyöntiin, josta saattaa seurata vahingonkorvausvelvollisuus, tai muuhun yhteisöä tai säätiötä koskevan lain tai sen yhtiöjärjestyksen, yhtiösopimuksen tai sääntöjen vastaiseen toimintaan. Vähemmän olennaiset negatiiviset seikat, jotka tilintarkastaja haluaa tuoda ilmi kirjallisesti, merkitään huomautuksina tilintarkastuspöytäkirjoihin. Tilintarkastajalla on myös tietyissä tilanteissa oikeus ja velvollisuus raportoida yhtiökokoukselle suullisesti. Lakimääräisten raporttien lisäksi tilintarkastajat antavat tarkastettavan yhtiön johdolle tarkastuskauden aikana myös epävirallisia kirjallisia ja suullisia raportteja, jotta mahdollisiin tarpeellisiin korjaaviin toimenpiteisiin voidaan ryhtyä mahdollisimman varhain.³¹

---

³⁰ Aho – Vänskä, 1996, (s.) 112, Suomela et al., 1995, (s.) 91.

³¹ Aho – Vänskä, 1996, (s.) 150. Suomela, 1994, (s.) 23. Suomela et al., 1995, (s.) 122 – 123.

Tutkimuksen kannalta on merkillepantavaa, että tilintarkastajien toiminta perustuu miltei yksinomaan lakipykäliin. Myös lakia tulkitsevan ja tilintarkastajien ammattisuosituksia julkaisevan KHT-yhdistyksen kannat tilintarkastusta koskeviin asioihin, erityisesti hyvään tilintarkastustapaan, ovat määrääviä. Tilintarkastajilla tai tilintarkastusyhteisöillä on näin ollen varsin vähän liikkumavaraa sisäisen ja ulkoisen tarkastuksen yhteistoimintaa koskevissa asioissa. Tilintarkastajien täytyy aina huolehtia siitä, että he ovat riippumattomia, ja heidän täytyy tarkkaan harkita missä määrin he voivat tehdä yhteistyötä sisäisen tarkastuksen kanssa tai käyttää sen työtä hyväkseen. Tämä tilintarkastajien melko mustavalkoinen lähtökohta yhteistoimintaan on havaittavissa kappaleessa 6 esitetyistä vastauksista, sillä tilintarkastajien kannat puolesta tai vastaan ovat selvästi sisäisiä tarkastajia jyrkempiä. Seuraavaksi tutustutaan toiseen tämän tutkimuksen kohteena olevaan yrityksen valvonta elimeen eli sisäiseen tarkastukseen.

4 SISÄINEN TARKASTUS

4.1 Sisäisen tarkastuksen määritelmä

Sisäinen tarkastus on muusta yhteisön organisaatiosta riippumaton valvontafunktio, joka auttaa yhteisöä valvomalla ja tarkastamalla sen toimintoja. Sisäisen tarkastuksen tavoitteena on tehostaa yhteisön toimintaa ja auttaa sitä toimimaan tarkoituksenmukaisesti. Saavuttaakseen päämääränsä sisäinen tarkastus tuottaa tarkastamistaan toiminnoista raportteja, arvioita ja analyysejä yhteisön jäsenille. Päämäärä pitää sisällään laadukkaan sisäisen valvontajärjestelmän ylläpitämisen ja kehittämisen kustannustehokkaasti. Sisäisen tarkastuksen rooli on toisin sanoen löytää yhteisöstä asioita, jotka toimivat ja erityisesti asioita, jotka eivät toimi, auttaen näin yhteisön toimintojen kehittämisessä tehokkaiksi ja tarkoituksenmukaisiksi.³²

Sisäinen tarkastus ei ole tilintarkastuksen tavoin lakisääteinen funktio, vaan sellaisen perustaminen yhtiöön on vapaaehtoista. Koska sisäinen tarkastus vaatii suhteellisen paljon resursseja, löytyy sisäisen tarkastuksen toimintoja vain suuremmista yrityksistä. Sisäinen tarkastus on osa yhteisön sisäistä valvontajärjestelmää ja sisäiset tarkastajat toimivat yhteisön hallituksen ja johdon alaisina muusta organisaatiosta riippumattomina sisäisen valvonnan asiantuntijoina. Tässä roolissa sisäiset tarkastajat tuottavat informaatiota yrityksen tehtävien suorittamisen tarkoituksenmukaisuudesta sekä sisäisen valvontajärjestelmän tehokkuudesta ja riittävydestä. Sisäisen tarkastuksen tulee olla osa yhteisön toimintoja ja organisaatiota ja sen tulee toimia yhteisön hallituksen ja ylimmän johdon määrittelemän strategian ja toimintaperiaatteiden mukaisesti. Koska sisäinen tarkastus ei ole lakimääräinen toiminto, sen toiminta ei tilintarkastuksen tavoin pohjaudu

---

³² Anderson, 1994, (s.) 65. The Institute of Internal Auditors Inc., 1997, (s.) 11.

lakiin, vaan sisäisen tarkastuksen kansainvälisiin ammattistandardeihin. Ammattistandardeissa on määritelty sisäisen tarkastuksen ammatilliset johtamis- ja toimintaperiaatteet.³³

4.2 Sisäisen tarkastuksen tehtävät

Sisäisen tarkastuksen tehtävänä on avustaa yhteisön johtoa sisäisen valvontajärjestelmän seurannassa johdon välittömässä alaisuudessa. Jotta sisäinen tarkastus toimisi tehokkaasti, tulisi sen tehtävät, tavoitteet ja asema määritellä erikseen esimerkiksi yhtiön hallituksen vahvistamassa sisäisen tarkastuksen ohjesäännössä. Näin sisäisellä tarkastuksella on virallinen asema ja toimintavaltuus, johon se voi vedota toimiessaan yhteisön muun organisaation parissa. Yhteisön tehokas sisäisen valvonnan kokonaisjärjestelmä muodostuu tehokkaasta sisäisestä valvonnasta ja ammattitaitoisesta sisäisestä tarkastuksesta. Sisäisen tarkastuksen tehtäviin kuuluu muun muassa yhteisön toimintojen hoidon laadun arviointi sekä sisäisen valvonnan tehokkuuden ja riittävyyden arviointi ja tutkiminen.³⁴

Sisäisten tarkastajien tehtävät muodostuvat yleensä seuraavista kokonaisuuksista:

- tiedon luotettavuus ja eheys,
- toimintaperiaatteiden, suunnitelmien, menetelmien, lakien ja määräysten noudattaminen,
- omaisuuden turvaaminen,
- resurssien taloudellinen ja tehokas käyttö,

---

³³ Halla, 1999, (s.) 216. Halla, 2000, (s.) 5. Hannukkala, 1999, (s.) 57. Koivu, 1995, (s.) 468 – 469. Koivu, 2000, (s.) 48. Marttila, 1999, (s.) 13. The Institute of Internal Auditors Inc., 1997, (s.) 11.

³⁴ Hannukkala, 1997, (s.) 336. Karhulahti, 1989, (s.) 210. Sawyer, 1993, (s.) 45.

- operatiiviselle toiminnalle ja projekteille asetettujen päämäärien ja tavoitteiden saavuttaminen.³⁵

Tarkastaessaan, arvioidessaan ja tutkiessaan edellä mainittuja asioita, ei riitä, että sisäinen tarkastus vain raportoi jälkikäteen tarkastuskohteissa havaitsemistaan puutteista vaan sen tulisi myös kyetä tuottamaan parannusehdotuksia, joiden avulla havaitut puutteet pystytään korjaamaan. Sisäisen tarkastuksen tärkein panos sisäisen valvonnan kehittämiseksi ovatkin juuri nämä parannusehdotukset. Tehtyjen parannusehdotusten tulee olla huolellisesti laadittuja ja toteuttamiskelpoisia, sillä ilman niiden toteutumista tarkastuksen tavoitteet eivät täyty. Sisäisestä tarkastuksesta on hyötyä vain jos se pystyy omilla toimillaan tehostamaan yrityksen toimintoja. Aiemmin sisäinen tarkastus keskittyi monissa yrityksissä lähes yksinomaan raportointiin, mutta nykyään nämä sille asetettavat toimintojen kehittämistavoitteet ovat lähes poikkeuksetta itsestänselvyyksiä. Voidaankin sanoa, että sisäinen tarkastus on kehittynyt menneiden asioiden toteajasta ja väärinkäytösten paljastajasta operatiivisten tarkastusten tekijäksi, järjestelmien arvioijaksi ja johdon yhteistyökumppaniksi.³⁶

Sisäisen tarkastuksen tehtävät noudattavat vain harvoin kansainvälisiä ammattistandardeja kaikilta osin. Sisäisten tarkastajien tehtävänkuvaa vaihtelee suuresti riippuen yrityksen koosta ja yrityskulttuurista, joten sen yleistä kuvausta siitä on erittäin vaikea antaa. Tilintarkastukseen verrattuna sisäisen tarkastuksen rooli ja tehtävät ovat huomattavasti vaikeammin määriteltävissä. Sisäisten tarkastajien suorittamiin tehtäviin vaikuttaa luonnollisesti näiden kokemus. Nuoremmat, vasta vähän aikaa tehtävissään olleet tarkastajat suorittavat rutiininomaisia avustavia tehtäviä kun vanhemmat paljon kokemusta omaavat tarkastajat neuvovat yrityksen johtoa omaan osaamisalueeseensa liittyvissä asioissa. On yleistä, että sisäisten tarkastajien työ ei rajoitu pelkästään varsinaisiin sisäisen

---

³⁵ KHT-yhdistys – Föreningen CGR ry, 2000, (s.) 198. Marttila, 1998, (s.) 24 -25. The Institute of Internal Auditors Inc., 1997, (s.) 73 – 81.

³⁶ Koivu, 1995, (s.) 468. Marttila, 1998, (s.) 25. Neilimo, 1998, (s.) 417. Salminen, 1992, (s.) 237.

tarkastuksen tehtäviin. Muita tehtäviä voivat olla muun muassa erilaiset selvitykset ja toimeksiannot liittyen esimerkiksi kannattavuuden parantamiseen, yritysjärjestelyihin ja organisaation tehostamiseen. Sisäisen tarkastuksen tehtävät liittyvätkin kunkin yrityksen johdon tarpeisiin saada olennaista ja ajantasaista informaatiota yrityksen toiminnasta, jotta johto pystyy tarpeen vaatiessa toimimaan nopeasti ilmitulleiden ongelmien ehkäisemiseksi³⁷

4.3 Sisäisen tarkastuksen organisointi, toimivalta ja vastuu

Suurissa yrityksissä sisäisen tarkastuksen asianmukainen ja laadukas toteuttaminen vaatii useimmiten kokonaisen erillisen tarkastusorganisaation perustamisen, jossa työskentelee useita päätoimisia tarkastajia. Jos sisäinen tarkastus on yrityksessä organisoitu omaksi osastokseen, toimii sen johdossa sisäisen tarkastuksen päällikkö tai johtaja. Pienemmissä yrityksissä sisäisen tarkastuksen tehtävien hoitamiseen voi riittää yksikin tarkastaja. Yrityksen harjoittama liiketoiminta ja sen erityisolosuhteet, kuten sen toimintaan liittyvät tekniset järjestelmät, kansainvälistymisaste, toiminnan hajautus sekä henkilöstön lukumäärä ja koulutus vaikuttavat suuresti sisäisen tarkastuksen organisointiin. Riippumatta siitä miten sisäinen tarkastus yrityksessä organisoidaan, on tärkeää, että sisäistä tarkastusta luotaessa huomioidaan erityisesti tarkastusfunktion riippumaton ja itsenäinen toimintatapa, sekä sen säännönmukaisuus. Lisäksi tulee huolehtia siitä, että tarkastushavainnot raportoidaan yhtiön johdolle säännöllisesti ja avoimesti.³⁸

Sisäistä tarkastusta muodostettaessa tulee yrityksessä laatia kirjallinen sisäisen tarkastuksen toimintaohje, jonka yrityksen hallitus hyväksyy. Toimintaohjeen tulee sisältää sisäisen tarkastuksen vastuu, toimivalta ja

---

³⁷ Vahtera, 1986, (s.) 78.

³⁸ Keskuskauppakamarin ja Teollisuuden ja Työnantajain Keskusliiton suositukset pörssiyhtiöiden hallinnoinnista, 1997, (s.) 28 – 29. Marttila, 1998, (s.) 26. Vento – Salminen, 1981, (s.) 144.

tarkoitus. Siitä tulee myös käydä ilmi sisäisen tarkastuksen rajoittamaton toiminta-alue, varmistaa tarkastuksessa tarpeellisten henkilöiden haastattelu-oikeus, omaisuuden tarkastusoikeus ja oleellisten tietojen saantioikeus sekä täsmentää sisäisen tarkastuksen asema yrityksen organisaatiossa. Myös sen, että tarkastajille ei ole vastuuta eikä toimivaltaa tarkastettavien toimintojen suhteen, tulee käydä ilmi toimintaohjeesta. Hallituksen ja ylimmän johdon tulee säännöllisesti käydä sisäisen tarkastuksen johtajan kanssa läpi sisäisen tarkastuksen vastuu, toimivalta ja tarkoitus. Keskustelujen pohjalta sisäisen tarkastuksen johtajan täytyy arvioida, vastaako toimintaohje sitä mitä yrityksen johto siltä odottaa. Toimintaohjeen sisältö on pääasia, eikä sen hyväksyttäminen hallituksessa saa jäädä ainoastaan muodollisuudeksi. Toimintaohjeella varmistetaan, että sisäisen tarkastuksen rooli hallinto-, valvonta- ja riskienhallintaprosessien arvioinnissa ja kehittämisessä on tunnustettu.³⁹

Vastuu yrityksen valvonnasta on aina johdolla, vaikka varsinainen tarkastus- ja valvontatyö annettaisiinkin sisäisen tarkastuksen hoidettavaksi. Sisäinen tarkastus ei tee päätöksiä, se on ainoastaan asiantuntijaelin. Se, että sisäinen tarkastus toimii yrityksen sisältä käsin, antaa sille hyvä lähtökohdat yrityksen toiminnan laadun, johtamisen ja sisäisen valvontajärjestelmän tehokkuuden arvioimiseen. Samoin sisäisellä tarkastuksella on erinomaiset edellytykset yrityksen tulevaisuuden näkymien arvioimiseen sekä toimia asiantuntijana sisäistä valvontajärjestelmää kehittämisessä. Tämä perustuu sisäisen tarkastuksen kykyyn arvioida toiminnan tehokkuutta, henkilöstön motivaatiota ja yrityksen johtamista sekä kokemukseen yrityksen valvontamenetelmistä, organisaatiosta ja toimialasta. Sisäisen tarkastuksen toiminta tulee olennaisuuden periaatteen mukaisesti keskittää niihin toimintoihin, joissa riski virheisiin on suurin. Kaikkea mahdollista ei ole järkevää koettaa tarkastaa. Sisäistä tarkastustoimintaa

---

³⁹ Hannukkala, 2000, (s.) 32 – 33. Karhulahti, 1989, (s.) 211. The Institute of Internal Auditors, 1997, (s.) 27.

arvioitaessa onkin pyrittävä ottaa huomioon siitä aiheutuvat kustannukset siitä saavutettaviin hyötyihin.⁴⁰

4.4 Riippumattomuus

Jotta sisäiset tarkastajat pystyvät suorittamaan tehtävänsä puolueettomasti ja objektiivisesti, tulee heidän olla riippumattomia tarkastuksen kohteina olevista toiminnoista. Sisäinen tarkastus ei voi saavuttaa sille asetettuja tavoitteita ellei se ole riippumaton. Riippumattomuus on myös ainoa keino varmistaa, että sisäisen tarkastuksen suorittama arviointityö on oikeudenmukainen ja tasapuolinen. Riittävä riippumattomuuden taso saavutetaan vain jos sisäinen tarkastus on riippumaton yrityksen muusta henkilökunnasta ja linjajohdosta ja se voi raportoida havainnoistaan, suosituksistaan sekä niiden noudattamisesta suoraan yrityksen hallitukselle ja ylimmälle johdolle. Sisäisen tarkastuksen täytyy myös omata riittävät oikeudet saada tarkastettavakseen kaikki työnsä kannalta oleellinen materiaali sekä sillä tulee olla rajoittamaton valtuutus tarkastusten suorittamiseen ja tarkastusalueiden määrittämiseen. Objektiivisuus ja riittävän asema organisaatiossa ovat parhaat keinot riippumattomuuden saavuttamiseen.⁴¹

4.4.1 Objektiivisuus

Tarkastaessaan yrityksen toimintoja sisäisen tarkastuksen tulee olla objektiivinen. Ollakseen objektiivisiä sisäisten tarkastajien tulee kyetä suoriutumaan tehtävistään puolueettomasti ja asiallisesti. He eivät saa antaa muiden henkilöiden mielipiteiden vaikuttaa arvioihinsa, eli heidän asenteensa tulee olla riippumaton. Säilyttääkseen objektiivisuutensa

---

⁴⁰ Keskuskauppakamarin ja Teollisuuden ja Työnantajain Keskusliiton suositukset pörssiyritysten hallinnoinnista, 1997, (s.) 28 – 29. Koski, 1994, (s.) 52. Vesalainen, 1998, (s.) 409 – 410.

⁴¹ Hannukkala, 2000, (s.) 33. Ihalainen, 1995, (s.) 451 – 452. Koski – af Schultén, 1998, (s.) 495. Marttila, 1998, (s.) 25. Niinisalo, 1995, (s.) 29. Pickett, 1997, (s.) 58. The Institute of Internal Auditors, 1997, (s.) 13.

sisäiset tarkastajat eivät saa turvautua työn laatua heikentäviin kompromisseihin ja heidän täytyy luottaa täysin tekemäänsä työhön. Tilanteita, joissa sisäisten tarkastajien riippumattomuus ja mahdollisuus objektiiviseen arviointiin heikentyy, tulee välttää. Mahdolliset ennakkokäsitykset ja eturistiriidat tulee ottaa huomioon jo tehtäviä jaettaessa. Lisäksi sisäisen tarkastuksen johdon tulee toimia aktiivisesti, jotta eturistiriitojen ja ennakkoasenteiden muodostumista voidaan välttää. Sisäisten tarkastajien tulee myös itse toimia oma-aloitteisesti ja pyrkiä välttämään tilanteita, joissa ennakkoasenteet ja eturistiriidat voivat heikentää tarkastuksen laatua. Tällaisista tilanteista tulisi aina raportoida sisäisen tarkastuksen johtajalle. Mahdollisuuksien mukaan sisäisten tarkastajien tulisi säännöllisin väliajoin vaihtaa tarkastamiaan toimintoja.⁴²

Jotta sisäiset tarkastajat pystyisivät säilyttämään objektiivisuutensa, tulisi heidän välttää normaalien operatiivisten tehtävien hoitamista. Jos yrityksen ylin johto tai hallitus määrää sisäisen tarkastuksen henkilökuntaa suorittamaan operatiivisia tehtäviä, tulee johdon ymmärtää, että tarkastajat eivät tällöin toimi varsinaisessa roolissaan näitä tehtäviä suorittaessaan. Objektiivisuuden säilyminen vaarantuu luonnollisesti myös silloin, jos sisäinen tarkastaja joutuu tarkastamaan sellaista toimintoa, josta tämä on ollut vastuullinen tai johon tällä on ollut määräysvalta aiemmin. Tämä seikka tulee huomioida raportoitaessa tarkastuksen tuloksista. Myöskään jostain muualta yrityksen sisältä sisäiseen tarkastukseen siirtyvien henkilöiden ei tulisi ainakaan välittömästi tarkastaa niitä toimintoja, joissa he ovat aiemmin työskennelleet. Tämä saattaa aiheuttaa objektiivisuuden heikentymistä ja jos tällainen toimeksianto annetaan, tulee se ottaa huomioon tarkastustyötä valvottaessa ja tarkastuksen tuloksia analysoitaessa. Tarkastuksen tulokset tuleekin analysoida riittävän kriittisesti ennen johdolle annettavaa tarkastuskertomusta. Näin pystytään varmistamaan tarkastustyön objektiivisuudesta.⁴³

---

⁴² Alho, 1995, (s.) 209. Ihalainen, 1996, (s.) 202. Kankaanpää, 1993, (s.) 188. Ratliff et al., 1996, (s.) 60 – 61. The Institute of Internal Auditors Inc., 1997, (s.) 34 – 35.

⁴³ The Institute of Internal Auditors, 1997, (s.) 35.

Sisäinen tarkastaja ei vaaranna omaa objektiivisuuttaan sillä, että hän arvioi käyttöönotettavia prosesseja tai suosittaa uusia kontrolleja sisäisiin valvontajärjestelmiin. Valvontajärjestelmien luominen tai käyttäminen ei kuitenkaan kuulu sisäisen tarkastuksen toimenkuvaan, samoin kuin ei uusien prosessien suunnittelukaan. Tällaiset tehtävät ovat omiaan vaarantamaan sisäisen tarkastuksen objektiivisuuden. Koska sisäinen tarkastuksen kohteena ovat itse toiminnot, eivät niitä tekevät ihmiset, on tärkeää, että asiat ja niistä vastuussa olevat henkilöt pystytään pitämään erillään. Tämä on suositeltavaa erityisesti silloin jos sisäisen tarkastuksen tulokset aiheuttavat ristiriitoja organisaation sisällä. Sisäisten tarkastajien onkin pysyttävä tarkastettavissa toiminnoissa syntyvien henkilökohtaisten näkemyserojen ulkopuolella, jotta he pystyvät säilyttämään objektiivisuutensa.⁴⁴

4.4.2 Organisaatioasema

Henkilö, jonka alaisuudessa sisäisen tarkastuksen päällikkö työskentelee, tulee olla sellaisessa asemassa, että tämän valtuudet riittävät varmistamaan tarkastusraporttien asiallisen käsittelyn ja sen, että tarkastusraporteissa annetut suositukset johtavat riittäviin toimenpiteisiin. Tämän tulee myös pystyä turvaamaan tarkastustoiminnan riittävän laajuuden sekä varmistamaan sisäisen tarkastuksen riippumattomuuden. Sisäisellä tarkastuksella tulee siis olla sellainen organisaatioasema, että tarkastusten menestyksellinen suorittaminen on mahdollista. Jotta sisäisen tarkastuksen riippumattomuus muusta organisaatiosta pystytään varmistamaan ja tarkastusraporttien asianmukainen käsittely turvaamaan, olisi suotavaa, että sisäiset tarkastajat toimisivat suoraan hallituksen alaisuudessa. Tästä huolimatta sisäisen tarkastuksen esimiehenä toimii useimmiten toimitusjohtaja tai tämän alaiset, sillä heillä on usein hallitusta enemmän kiinnostusta sisäisen tarkastuksen toimintaa kohtaan ja myös enemmän aikaa käytettävissään sen seuraamiseen. Yhtä tärkeää kuin

---

⁴⁴ Hannukkala, 1999, (s.) 60 – 61. The Institute of Internal Auditors, 1997, (s.) 35.

pelkkä organisaatioasema on se, että sisäinen tarkastus raportoi ylimmälle johdolle ja hallitukselle riittävästi tekemistään tarkastuksista, suosituksistaan ja siitä ovatko annetut suositukset johtaneet riittäviin toimenpiteisiin. Luonnollisesti on myös tärkeää, että hallitus ja johto luottavat sisäiseen tarkastukseen. Lisäksi hallituksen tulee säännöllisin väliajoin varmistua siitä, että sisäisellä tarkastuksella on käytettävissään riittävät ja tarpeelliset voimavarat tehtäviensä suorittamiseen, että se on pysynyt riippumattomana tarkastuksen kohteina olevista toiminnoista ja että se tekee niitä asioita, joita varten se on perustettu.⁴⁵

Sisäisten tarkastajien on saatava yrityksen hallituksen ja ylimmältä johdolta riittävästi tukea, jotta he pystyvät suoriutumaan tehtävistään menestyksellisesti. Tämä on myös perusedellytys sujuvaan yhteistyöhön yrityksen muun organisaation kanssa. Hallituksen ja sisäisen tarkastuksen päällikön välisen viestinnän tulee olla säännöllistä, jotta riippumattomuus ja molempien tahojen tietämys ajankohtaisista asioista säilyy. Lähtökohtana säännölliselle kommunikaatiolle on sisäisen tarkastuksen päällikön osallistuminen hallituksen kokouksiin. Tämä koskee tosin vain sellaisia kokouksia, joissa käsitellään sisäisen tarkastuksen kannalta oleellisia asioita. Suulliset ja kirjalliset raportit yhdessä hallituksen kokouksiin osallistumisen kanssa mahdollistavat riittävän tietojenvaihdon sekä sisäisen tarkastuksen sen hetkisestä toiminnasta että sen tulevaisuuden suunnitelmista. Sisäisen tarkastuksen päällikön tulisi tavata yrityksen hallitus henkilökohtaisesti ainakin kerran vuodessa. Hallituksen tulisi lisäksi olla mukana päättämässä kun sisäisen tarkastuksen päällikköä nimitetään tai erotetaan.⁴⁶

Ulkonaisen oikeutuksen sisäisen tarkastuksen työlle antaa ensisijaisesti sen organisatorinen asema. Sisäisen tarkastuksen olisi kuitenkin kyettävä ansaitsemaan olemassaolonsa oikeutus organisaatiossa onnistuneella yhteistyöllä muun organisaation kanssa. Pelkkä organisaatioasema tai

---

⁴⁵ Dunn, 1996, (s.) 275. Hannukkala, 2000, (s.) 32. Karhulahti, 1992, (s.) 195. Kosonen, 1992, (s.) 493. Ratliff et al., 1996, (s.) 59.

⁴⁶ The Institute of Internal Auditors, 1997, (s.) 25 – 27.

johdon valtuutus eivät riitä menestykselliseen tarkastustyöhön. Vaikka sisäinen tarkastus työskenteleekin ylimmän johdon tai hallituksen välittömässä alaisuudessa, on sen tavoitteena koko organisaation ja siinä työskentelevien henkilöiden etu. Ylimmän johdon antamalla valtuutuksella kiristäminen tai sen mukaan tulolla uhkaaminen eivät auta sisäisen tarkastuksen työtä millään tavalla. Koska tarkastusraportit toimitetaan yleensä vain tarkastettavien esimiehille, tulisi sisäisten tarkastajien pystyä antamaan jonkinlaista konkreettista apua myös itse tarkastettaville. Tällaisena voi toimia yksinkertaisesti esimerkiksi tarkastusta varten laadittujen valmiiden lomakkeiden toimittaminen, joista on hyötyä myös tulevaisuudessa esimerkiksi täsmäytyksissä. Auttaessaan organisaation jäseniä sisäisen tarkastajan tulee muistaa, että näin toimiessaan hän ei koskaan saisi vaarantaa omaa riippumattomuuttaan.⁴⁷

Kappaleesta käy selkeästi ilmi, että sisäisen tarkastuksen toiminta on huomattavasti tilintarkastusta vapaammin määriteltävissä. Sisäisen tarkastuksen perustaminen on täysin vapaaehtoista ja sen tehtävät ja tavoitteet vaihtelevat suuresti yrityskohtaisesti. Sisäinen tarkastus ei voi koskaan olla samassa määrin objektiivinen ja puolueeton omaa yritystään kohtaan kuin tilintarkastus. Sisäiselle tarkastukselle riittää, kun se on riippumaton tarkastamisestaan toiminnoista. Näistä sisäisen ja ulkoisen tarkastuksen välisistä eroista johtuen on luonnollista, että tarkastajatahojen välinen mahdollinen yhteistoiminta tapahtuu yleensä tilintarkastajien aloitteesta ja näiden ehdoilla. Asia käy ilmi myös tämän tutkimuksen tuloksista. Seuraavassa kappaleessa käymme tarkemmin läpi molempia tarkastajatahoja ohjaavien ammattisuositusten sisällön.

---

⁴⁷ Hannukkala 1999, (s.) 60 – 61.

5 SISÄISEN JA ULKOISEN TARKASTUKSEN YHTEISTOIMINTA

Se, että tilintarkastus ja sisäinen tarkastus toimivat yhteistyössä hyödyttää molempia osapuolia, sillä:

- tilintarkastajan arvioidessa tarkastuskohteen riskejä, lisää riippumaton ja asiantunteva sisäinen tarkastus huomattavasti tilintarkastajan luottamusta yrityksen sisäisiin kontrollijärjestelmiin sekä;
- sisäiselle tarkastukselle tilintarkastajat ovat hyödyllinen ja objektiivinen yhteistyötaho.

Molemmilla ammattiryhmillä, tilintarkastajilla ja sisäisillä tarkastajilla, on omat sisäiset suosituksensa siitä, kuinka yhteistoiminta näiden kahden ryhmän välillä tulisi käytännön tasolla suorittaa.⁴⁸

Tilintarkastajien näkökulman asiaan tuo KHT-yhdistys, joka laatii ja julkaisee säännöllisin väliajoin teosta Tilintarkastusalan suosituksia. Tilintarkastusalan suosituksissa yhteistoimintaa lähestytään lähinnä tilintarkastuksen suunnittelun yhteydessä. KHT-yhdistyksen laatima suositus sisäisen tarkastuksen huomioon ottamiseen tilintarkastuksen suunnittelun yhteydessä pohjautuu Eurooppalaisen tilintarkastusorganisaation F.E.E:n (Fédération des Experts Comptables Européens) ja kansainvälisen tilintarkastajajärjestön IFAC:n (International Federation of Accountants) antamiin samantapaisiin suosituksiin. Näiden järjestöjen laatimia suosituksia on joiltakin osin muokattu vastaamaan paremmin Suomen tilintarkastusalan erityispiirteitä. Vertailun vuoksi myös Ruotsin KHT-yhdistystä vastaava järjestö FAR (Föreningen Auktoriserade

---

⁴⁸ Marttila, 1998, (s.) 241 – 242.

Revisorer) on antanut oman suosituksena (Inverkan av Intern revision) sisäisen tarkastuksen hyväksikäytöstä tilintarkastuksessa.⁴⁹

Sisäisten tarkastajien ammattisuositusten laatimisesta ja julkaisemisesta vastaa kansainvälinen kattojärjestö IIA (The Institute of Internal Auditors). Sisäiset tarkastajat kutsuvat omia suosituksiaan ammattistandardeiksi. Suomessa ammattistandardien julkaisemisesta vastaa Sisäiset tarkastajat ry. Standardit on julkaistu Suomessa paitsi alkuperäisenä englannin kielellä myös käännettynä suomenkielelle. Teos julkaistiin ensimmäisen kerran suomenkielisenä laitoksena vuonna 1997 Sisäisen tarkastuksen ammattistandardit nimisenä. Sisäisten tarkastajien suosituksissa tilintarkastajien ja sisäisten tarkastajien välistä yhteistoimintaa käydään läpi lähinnä sisäisen tarkastuksen osaston johtamiseen liittyvien asioiden yhteydessä. IIA edellyttää, että kussakin jäsenmaassa julkaistavat käännökset noudattavat kaikilta merkittäviltä osiltaan sen laatimia alkuperäisiä standardeja. Näin on myös Sisäiset tarkastajat ry:n julkaiseman suomenkielisen laitoksen kohdalla. Tämän ansiosta IIA:n jäsenmaissa, joita on runsaat sata, on suurelta osin yhteneväiset toimintamallit ja periaatteet sisäisessä tarkastuksessa.⁵⁰

Taulukossa 1 verrataan keskenään tilintarkastuksen ja sisäisen tarkastuksen tehtäväkenttää. Taulukossa on määritelty tarkastajien valtuuttaja, tehtävät ja tavoitteet sekä tapa, jolle ne suoritetaan. Taulukko on laadittu tarkastajajärjestöjen suosituksissaan antamien määritelmien mukaisesti. Sisäisen tarkastuksen voidaan tiivistetysti sanoa keskittyvän enemmän yrityksen toiminnan tarkoituksenmukaisuuden arvioimiseen, kun tilintarkastus puolestaan tutkii, toimiiko yritys lain ja sen toimielinten päätösten mukaisesti. Taulukosta käy hyvin ilmi, kuinka molempien tarkastajien tehtävissä, tavoitteissa ja tehtävien suoritustavoissa on toisaalta suuria yhtäläisyyksiä ja toisaalta taas selkeitä eroja. Näiden yhtäläisyyksien ansiosta ja erojen vuoksi molemmat tarkastajatahot

---

⁴⁹ FARs Samlingsvolym, 1988, 481 – 482. KHT-yhdistys – Föreningen CGR ry., 2000, (s.) 2. The Institute of Internal Auditors, 1997, (s.) 7 – 9.

⁵⁰ The Institute of Internal Auditors, 1997, (s.) 7 – 9

TOIMENKUVA		
	Sisäinen tarkastus	Tilintarkastus
Valtuuttaja	Toimitusjohtaja (hallitus)	Yhtiökokous
Tehtävät	"organisaation sisäisen valvontajärjestelmän riittävyyden ja tehokkuuden tutkiminen ja arviointi sekä tehtävien hoidon laadun arviointi"	"Tarkastaa kirjanpitoa sekä tilinpäätöksen laatimisperiaatteita, sisältöä ja esittämistapaa sen toteamiseksi, ettei tilinpäätös sisällä olennaisia virheitä tai puutteita" "Selvittää hallintoneuvoston ja hallituksen jäsenten sekä toimitusjohtajan toiminnan lainmukaisuutta osakeyhtiölain säännösten perusteella"
Tavoitteet	"Sisäisen tarkastajan tulee, - tutkia taloudellisen ja operatiivisen tiedon luotettavuutta ja eheyttä sekä niitä keinoja, joilla tällainen tieto tunnistetaan, mitataan, luokitellaan ja raportoidaan; - tutkia ne menetelmät, joilla varmistetaan toiminnan ja raporttien kannalta merkittävien toimintaperiaatteiden, suunnitelmien, menetelmien, lakien ja määräysten noudattaminen sekä todeta, noudattaako organisaatio sitä; - tutkia ne menetelmät, joilla omaisuus turvataan ja soveltuvin osin varmistaa omaisuuden olemassaolo, - arvioida resurssien käytön taloudellisuutta ja tehokkuutta, - tutkia sekä jatkuvaa toimintaa että määräaikaisia projekteja varmistuakseen siitä, että niiden tulokset vastaavat asetettuja päämääriä ja tavoitteita sekä selvittää, toteutetaanko ne suunnitellulla tavalla"	"Tilinpäätöksen ja hallinnon tarkastuksella pyritään toteamaan, että - tuloslaskelma on laadittu kirjanpitolain mukaisesti; - taseessa esitetyt varat ja velat ovat olemassa, ja ne on oikein arvostettu, yhtiö omistaa mainitut varat, ja sillä on taseessa esitetyt velat; - tuloslaskelman ja taseen tiedot perustuvat yhtiön kirjanpitoon; - tilinpäätöksessä on esitetty lain ja hyvän kirjanpitolain edellyttämät tiedot; - tilinpäätös antaa kirjanpitoa laissa tarkoitetulla tavalla oikeat ja riittävät tiedot yhteisön/säätiön toiminnan tuloksesta ja taloudellisesta asemasta"
Suoritustapa	"Jäsenen ja CIA:n pitää työssään noudattaa sellaisia toimintatapoja, jotka ovat sopusoinnussa sisäisen tarkastuksen ammattistandardien ja eettisten sääntöjen kanssa"	"Hyvän tilintarkastustavan mukaisesti"

Taulukko 1. Tilintarkastuksen ja sisäisen tarkastuksen toimenkuvat ammattisuositusten perusteella.⁵¹

⁵¹ Hannukkala, 1998, (s.) 166.

täydentävät toisiaan ja pystyvät yhteistoiminnallaan vaikuttamaan positiivisesti yrityksen sisäisen valvontajärjestelmän kehittämiseen.⁵²

Laadukas ja hyvin toimivat valvontajärjestelmä on käytännössä pakollinen, sillä nykypäivän yritystoiminta sisältää erittäin paljon suuria riskejä. Pätevät ja motivoituneet sisäiset tarkastajat sekä ammattitaitoiset ja riippumattomat tilintarkastajat ovat paras keino vakuuttua siitä, että yrityksen valvonnan kokonaisjärjestelmä on tehokas ja riittävä. Sekä sisäisellä että ulkoisella tarkastuksella on oma merkittävä osansa tässä kokonaisuudessa. Tilintarkastaja on yhtiökokouksen eli yrityksen omistajien valitsema laillisuusvalvoja, kun sisäiset tarkastajat puolestaan toimivat yrityksen johdon alaisuudessa pyrkimyksenään parantaa yrityksen toimintojen tehokkuutta. Tilintarkastuksen suorittaman työn perusteella on melko vaikea tehdä pitkälle meneviä johtopäätöksiä yrityksen tulevaisuudesta ja varsinkin antaa ohjeita vaadittavien toimenpiteiden suhteen, sillä tilintarkastus tutkii lähinnä tilinpäätöstä, jonka antamat tiedot ovat pääosin historiallisia. Olennaisinta sekä ulkoisen että sisäisen tarkastuksen toiminnassa on riippumattomuus eli objektiivisuus ja puolueettomuus. Tilintarkastajien tulee pystyä suorittamaan tilintarkastus riippumattomasti kun sisäisen tarkastuksen taas on oltava riippumaton muusta organisaatiosta ja tarkastettavista toiminnoista.⁵³

Seuraavaksi tilintarkastuksen ja sisäisen tarkastuksen välistä yhteistyötä käydään läpi sisäisen tarkastuksen ammattisuositusten eli -standardien ja KHT-yhdistyksen laatimien tilintarkastusalan suositusten pohjalta. Ensin tutkitaan mitä ammattisuositukset sanovat yhteistoiminnasta, jonka jälkeen yhteistoimintaa tutkitaan suositusten pohjalta jaoteltuna koordinointiin ja yhteistyöhön.

---

⁵² Hannukkala, 1998, (s.) 164.

⁵³ Hannukkala, 1998, (s.) 167. Holopainen, 1998, (s.) 58. Marttila, 1998, (s.) 241. Vesalainen, 1998, (s.) 411.

5.1 Ammattisuositusten sisältö

Tilintarkastajien ammattisuosituksissa yhteistoiminta sisäisen tarkastuksen kanssa nostetaan esiin tilintarkastuksen suunnittelun yhteydessä. Tilintarkastajat eivät tosin puhu yhteistoiminnasta vaan sisäisten tarkastajien työ hyväksikäytöstä. KHT-yhdistys painottaakin, että vastuu tilintarkastuksen toimittamisesta hyvän tilintarkastustavan mukaisesti on yksin tilintarkastajan vastuulla. Tilintarkastajan vastuu tässä suhteessa on jakamaton. Tämän lisäksi suositus mainitsee tiettyjä sisäiseen tarkastukseen liittyviä arviointikohteita, jotka on otettava huomioon tilintarkastusta suunniteltaessa. Nämä asiakokonaisuudet ovat oleellisia harkittaessa sitä, missä määrin tilintarkastaja voi käyttää sisäisen tarkastuksen työtä hyväkseen omassa toiminnassaan. Tällaisia arvioinnin kohteina olevia asiakokonaisuuksia ovat:

- Sisäisen tarkastajan ammattitaito ja kokemus.
- Sisäisen tarkastuksen organisatorinen asema. Sisäinen tarkastus ei koskaan voi olla täysin riippumaton yhtiön muista henkilöistä. Parhaimmassa tapauksessa se voi olla ylimmän johdon välittömässä alaisuudessa, mikä mahdollistaa osin muusta organisaatiosta riippumattoman tarkastuksen.
- Sisäisen tarkastuksen esteetön ja välitön raportointimahdollisuus tilintarkastajalle. Tilintarkastajalla on myös oltava mahdollisuus lukea sisäisen tarkastuksen raportit ja työpaperit.
- Sisäisen tarkastuksen tehtävien sisältö ja toteuttamistapa. Tilintarkastajan tulee olla selvillä siitä, miten ammattitaitoisesti (esimerkiksi sopivia tarkastusmenetelmiä käyttäen) sisäinen tarkastus suorittaa tehtävänsä.

Koska sisäisen tarkastuksen toteuttamistapa vaihtelee suuresti eri yritysten välillä, on vaihtelu myös edellä mainittujen kokonaisuuksien osalta suurta.⁵⁴

Mikäli tilintarkastaja päättää soveltuvin osin hyödyntää sisäisen tarkastuksen työtä, tulee hänen ottaa huomioon yllä luetellut seikat oman työnsä suunnittelussa. Myös sisäisen tarkastuksen ja tilintarkastajan keskinäinen työnjako tulee tältä osin dokumentoida. Tilintarkastaja tekee yleensä johtopäätöksiä sisäiseltä tarkastukselta saamiensa raporttien ja muun informaation perusteella. Tarvittaessa tilintarkastajan tulee varmistaa johtopäätösten oikeellisuus sisäisen tarkastuksen työpapereiden ja/tai pistokoetarkastusten perusteella. Erityisesti tilintarkastajan pitää varmistua siitä, että sisäisen tarkastuksen tekemät tilintarkastuksen kannalta merkittävät havainnot epätavallisista tai poikkeuksellisista asioista on asianmukaisesti selvitetty ja ratkaistu.⁵⁵

Tässä yhteydessä mainittakoon, että Ruotsin FAR:n vastaava suositus Inverkan av Intern revision on melko perusteellisesti laadittu. Siinä selvitetään ensin lyhyesti sekä sisäisen tarkastuksen että tilintarkastuksen taustoja, jonka jälkeen siirrytään esittelemään tilintarkastajan mahdollisia sisäisen tarkastajan työn hyväksikäyttömahdollisuuksia. FAR:n suositus eroaa KHT-yhdistyksen suosituksista muun muassa siinä, että niistä jopa suositellaan tarkastusten koordinoitua niin, että tilintarkastajat voivat käyttää sisäisten tarkastajien työtä suoraan hyväkseen omassa tarkastustyössään.⁵⁶

Myös sisäisen tarkastuksen ammattistandardit ovat yhteistoiminnan osalta suunnittelupainotteiset. Suosituksissa vastuu yhteistoiminnan suunnittelusta annetaan sisäisen tarkastuksen johtajalle. Tämän tulee huolehtia, että sisäisen tarkastuksen ja tilintarkastuksen välinen yhteistoiminta suunnitellaan riittävän tarkasti, jotta vältetään

---

⁵⁴ KHT-yhdistys – Föreningen CGR ry., 2000, (s.) 198 – 200.

⁵⁵ Ibid.

⁵⁶ FARs Samlingsvolym, 1988, 481 – 482.

päällekkäisyydet ja taataan riittävä kattavuus. Sisäiset tarkastajat ry on laatinut ammattistandardin tulkinnasta oman erillisen suosituksensa. Suosituksessa tarkastellaan tarkemmin yhteistoiminnan tarvetta ja sitä, millä tavoin se tulisi toteuttaa.⁵⁷

Tarkastajatahojen ammattisuositusten sisällöstä voidaan selkeästi havaita ulkoisen ja sisäisen tarkastuksen erilaiset lähtökohdat yhteistoimintaan. Tilintarkastajat eivät korosta niinkään yhteistoiminnan merkitystä vaan näkevät sisäisen tarkastuksen tekemän työn lähinnä aineistona, jota he voivat käyttää hyväkseen suorittaessaan omaa lakimääräistä tilintarkastustaan. Sisäiset tarkastajat puolestaan näkevät yhteistoiminnan osana yhtiön sisäistä valvonnan kokonaisjärjestelmää.⁵⁸

5.2 Koordinoitavat

5.2.1 Terminologia, menetelmät ja tarkastustekniikka

Käytännön yhteistoiminta ja tarkastustyön yhteensovittaminen perustuvat suuressa määrin yhteisymmärrykseen terminologiasta, tarkastukseen käytettävistä menetelmistä ja tekniikasta. Paras keino yhteisen käsityksen luomiseksi näistä asioista on tutustuminen toisen tarkastajatahon laatimaan materiaaliin. Tärkeimmät julkaisut ovat luonnollisesti tarkastajatahojen julkaisemat ammattisuositukset; Sisäisen tarkastuksen ammattistandardit ja Tilintarkastusalan suositukset. Näiden teosten tutkiminen kummallakin osapuolella auttaa yhteisymmärryksen syntymisessä ja edesauttaa yhteisten toimintatapojen löytämisessä. Näiden perusteosten lisäksi toisen tarkastajatahon muun ammattikirjallisuuden sekä kotimaisten ja kansainvälisten ammattilehtien seuraaminen on hyödyllistä. Myös molempien ammattikuntien järjestämät

---

⁵⁷ Institute of Internal Auditors, 1997, (s.) 141.

⁵⁸ Hannukkala, 1998, (s.) 165.

koulutustilaisuudet ja muu koulutusmateriaali auttavat ylläpitämään tietämystä toisen osapuolen tarkastusmenetelmien ja -tekniikoiden kehittämisestä.⁵⁹

Tarkastajatahojen käyttämä termistö on suurelta osin yhteneväinen, mutta ulkoisen ja sisäisen tarkastuksen väliset erot periaatteellisella tasolla tuovat mukanaan suuriakin poikkeamia eräiden avaintermien määrittämiseen. Taulukossa 2 on esitetty tarkastajatahon erilaiset tulkinnat kahdesta olennaisesta käsitteestä, riippumattomuudesta ja riskistä.

MÄÄRITELMIÄ		
Käsite	Sisäinen tarkastus	Tilintarkastus
Riski	”Termi riski tarkoittaa todennäköisyyttä, että tapahtumalla tai toiminnalla on haitallinen vaikutus organisaatiolle” (Liiketoimintariski)	”Suhteellinen riski tarkoittaa sitä riskiä, että tilintarkastaja antaa puhtaan tilintarkastuskertomuksen olennaisesti virheellisestä kirjanpidosta, tilinpäätöksestä tai hallinnosta” (Tilintarkastusriski)
Riippumattomuus	”Sisäisten tarkastajien tulee olla riippumattomia niistä toiminnoista, joita he tarkastavat”	”Tilintarkastajalla on oltava edellytykset riippumattoman tilintarkastuksen suorittamiseen”

Taulukko 2. Ulkoisen ja sisäisen tarkastuksen määritelmät riskille ja riippumattomuudelle.⁶⁰

Sisäisen tarkastajan käsitys riskistä vastaa yleistä käsitystä liiketoimintaan liittyvästä riskistä. Onhan sisäisen tarkastajan tehtävänä nimenomaan yrityksen liiketoiminnan tehokkuuden parantaminen. Sisäisten tarkastajien käsitys riskistä onkin tilintarkastajien vastaavaa laajempi. Tilintarkastuksen yhteydessä puhutaan suhteellisesta riskistä eli tilintarkastusriskistä. Tällä riskillä tarkoitetaan lähinnä sitä riskiä, että tilintarkastaja antaa puhtaan

⁵⁹ Anderson, 1994, (s.) 65. Hannukkala, 1998, (s.) 165.

⁶⁰ Hannukkala, 1998, (s.) 167.

tilintarkastuskertomuksen oleellisesti virheellisestä kirjanpidosta, tilinpäätöksestä tai hallinnosta. Tilintarkastajan suhteellisen riskin määrittelyssä voidaan käyttää apuna seuraavia osatekijöitä:

- havaitsemisriski (tarkastusriski), joka toteutuessaan aiheuttaa sen, ettei tilitarkastaja yritystä tarkastaessaan huomaa olennaista virhettä sen tilinpäätöksessä, kirjanpidossa tai hallinnossa;
- toimintariski, joka liittyy tarkastettavan yrityksen toimialaan, toiminnasta syntyviin tapahtumiin ja itse yrityksen toimintaa;
- sisäisen valvonnan riski, joka liittyy siihen, että tarkastettavan yrityksen sisäisen valvonnan järjestelmä ei havaitse yrityksen toiminnassa syntyviä olennaisia liiketoimintariskejä.

Poikkeuksia löytyy myös siitä, kuinka eri tarkastajatahot arvioivat riskejä. Sisäinen tarkastus arvioi riskit osana vuosittaista suunnitteluaan ja tämän prosessin avulla valitaan yksittäiset tarkastettavat kohteet. Myös yksittäisen kohteen tarkastusohjelman osana on yritykselle vahingollisten toimintojen riskien arviointi. Tilintarkastajat puolestaan laativat riskianalyysinsä pohjalta toimenpidesuunnitelman, jonka avulla he koettavat varmistua yrityksen sisäisen valvontajärjestelmän tehokkuudesta sekä kirjanpidon ja tilinpäätöksen oikeellisuudesta. Lisäksi tilintarkastajat voivat tarvittaessa käyttää tekemäänsä riskianalyysiä pohjana arvioidessaan edellytyksiä yrityksen toiminnan jatkuvuudelle.⁶¹

Erot riippumattomuus-käsitteen tulkinnassa ovat luonnolliset johtuen ulkoisen ja sisäisen tarkastuksen erilaisista lähtökohdista. Tilintarkastuslain ja KHT-yhdistyksen mukaan olennainen osa tilintarkastajan suorittamaa tarkastusta on hallinnon eli hallituksen ja toimitusjohtajan toimien lainmukaisuuden arviointi. Sisäinen tarkastus puolestaan ei määritelmällisesti pysty olemaan riippumaton arvioidessaan tai tarkastaessaan yrityksen hallinnon työtä. Tästä käy selkeästi ilmi kuinka

---

⁶¹ Halla, 2000, (s.) 5. Hannukkala, 1998, (s.) 165.

ulkoisen ja sisäisen tarkastuksen tekemä työ täydentää toisiaan yrityksen sisäisen valvonnan arvioinnissa.⁶²

5.2.2 Säännölliset tapaamiset

Keskinäisen yhteydenpidon tärkeyttä erityisesti yhteistoimintaa suunniteltaessa painotetaan molemmilla tarkastajatahoilla. Näin pysytään välttämään turhat päällekkäisyydet ja taataan tarkastuksen riittävä laajuus. Tilintarkastajat tuovat esille omassa suosituksessaan myös toisen osapuolen tiedottamisen tärkeyden. Kaikesta, mikä voi vaikuttaa toisen tarkastajatahon työhön, tulisi tiedottaa avoimesti ja välittömästi. Eräs kriteeri, jolla tilintarkastajat arvioivat sisäistä tarkastusta onkin juuri se, pystyykö sen raportoimaan tilintarkastajille esteettömästi ja viipymättä.

Tiedottaminen ei saisi käsittää ainoastaan kirjallista raportointia vaan myös suullisen keskustelun tulisi kuulua sen piiriin. Myös ulkomaisen tytäryhtiön ja emoyhtiön sisäisen tarkastajan väliset säännönmukaiset tapaamiset ovat tarpeen. Välitön keskusteluyhteys, joka voi olla myös varsin vapaamuotoinen, on usein korvaamaton käytännön tarkastustyössä. Toisen osapuolen huomio on tällöin helpompi kiinnittää omasta mielestä olennaisimpiin tarkastushuomioihin ja näin on usein mahdollista keskustella tarkastettavan yrityksen sisäisestä valvonnasta kirjallisia raportteja laajemmin.⁶³

5.2.3 Työpapereihin ja tarkastussuunnitelmiin tutustuminen

Tarpeettomien päällekkäisyyksien välttämiseksi molemmat tarkastajatahot pitävät tärkeänä toisen osapuolen tarkastussuunnitelmiin tutustumista. Tarkastusvaltuutuksen perusteella tilintarkastajalla on luonnollisesti oikeus tarpeen vaatiessa saada käsiinsä sisäisten tarkastajien kaikki työpaperit ja

---

⁶² Karhulahti, 1992, (s.) 195 – 196. Saarikivi, 1999, (s.) 387 – 388.

⁶³ Engle, 1999, (s.) 69, Mutanen, 1983, (s.) 287

tarkat tarkastussuunnitelmat. Jos tilintarkastaja käyttää omassa työssään hyväkseen sisäisen tarkastuksen raportteja ja havaintoja, tulee tämän tilintarkastusalan ammattisuositusten mukaan vahvistaa sisäisen tarkastuksen havaintojen oikeellisuus pistokokeiden tai/ja sisäisen tarkastuksen työpapereiden avulla.⁶⁴

Sisäisten tarkastajien lähtökohtana on, että yhteistoiminnan koordinointi tapahtuu sisäisen tarkastuksen päällikön toimesta. Tämä käy ilmi sisäisten tarkastajien ammattistandardeista, joiden mukaan sisäisen tarkastuksen päällikön tulee laatia sisäisen tarkastuksen tarkastusohjelma mahdollisuuksien mukaan niin, ettei se sisällä tarpeettomia päällekkäisyyksiä tilitarkastajien tarkastussuunnitelman kanssa. Yhteistoiminnan lähtökohtana on aina hyvän tilintarkastustavan mukaisesti laadittu tilintarkastajien vuosittainen tarkastussuunnitelma. Sisäisen tarkastuksen päällikkö huomioi tilitarkastajien suunnitelman laatiessa omaa vuosisuunnitelmaa ja käyttää sitä lähtökohtana koordinoidessaan tarkastajien toimintaa.⁶⁵

5.2.4 Tarkastuskertomuksen jakelu kummallekin osapuolelle

Molempien ammattikuntien suositukset mainitsevat tarkastuskertomuksen jakelun yhtenä yhteistoiminnan muodoista. Tilintarkastajat antavat yrityksen johdolle laatimansa tarkastusraportit, -kertomukset tai -muistiot yleensä tiedoksi myös sisäiselle tarkastukselle. Samoin sisäisellä tarkastuksella on usein tapana jakaa omat tarkastuskertomuksensa, mahdolliset tarkastettavien vastaukset sekä seurantatarkastusraportit myös tilintarkastajille. Jos emoyhtiön sisäinen tarkastus suorittaa tarkastuksia ulkomaisissa tytäryhtiöissä, on suotavaa, että tarkastuksesta laadittavat muistiot raportoidaan tarkastettavan yrityksen tilintarkastajien

---

⁶⁴ Institute of Internal Auditors Inc., 1997, (s.) 147. PwC Audit Policy document, 2001, (s.) 2.

⁶⁵ Ibid..

lisäksi myös emoyhtiön tarkastajille. Tilintarkastajien ei-lakisääteiset, vapaamuotoiset raportit sekä sisäisten tarkastajien tarkastuskertomukset yrityksen johdolle edesauttavat molempia tarkastajatahoja parantamaan tarkastussuunnitelmien tekoa kohdentamista tulevaisuudessa.⁶⁶

Tilintarkastajan lakimääräinen kirjallinen raportointi käsittää tilintarkastuslain mukaan tilintarkastuskertomuksen, tilintarkastuspöytäkirjan ja tilintarkastusmerkinnän. Tilintarkastuskertomus annetaan sille yrityksen elimelle, jolle on yhtiöjärjestyksessä annettu oikeus ja velvollisuus valita tilintarkastaja. Tilintarkastuspöytäkirja puolestaan osoitetaan sille, jonka tehtävänä on huolehtia yhteisön tai säätiön hallinnosta ja toiminnan asianmukaisesta järjestämisestä. Nämäkin asiakirjat on syytä antaa sisäisten tarkastajien nähtäväksi vaikka yrityksen toimitusjohtajan ja hallituksen työn tarkastaminen ja arvioiminen ei varsinaisesti kuulukaan sisäiselle tarkastukselle näiden välillä olevan riippuvuussuhteen takia.⁶⁷

Sisäisten tarkastajien ammattistandardeissa mainitaan, että sisäisen tarkastuksen päällikön täytyy varmistaa asianmukaiset korjaus- ja jälkiseurantatoimenpiteet mikäli tilintarkastusraportissa ilmenee muistutettavaa. Yrityksen hallituksen ja ylimmän johdon tulee tosin ensin hyväksyä tilintarkastusraportissa esille tulleisiin asioihin liittyvät tarkoituksenmukaiset korjaustoimenpiteet. Tilintarkastajien vastuulla on luonnollisesti valvoa tilintarkastuskertomuksessa annettujen muistutusten ja tilintarkastuspöytäkirjassa esitettyjen huomautusten sekä muiden mahdollisesti annettujen suositusten pohjalta päätettyjen korjaustoimenpiteiden toteuttamista. Tilintarkastajien velvollisuutena on tilintarkastusalan suositusten mukaan myös huolehtia siitä, että tilintarkastuksen suhteen olennaiset sisäisen tarkastuksen havaitsemat

---

⁶⁶ Institute of Internal Auditors, 1997, (s.) 147, KHT-yhdistys – Föreningen CGR ry., 2000, (s.) 167.

⁶⁷ Hannukkala, 1998, (s.) 167.

epänormaalit ja/tai merkittävät seikat on asiaankuuluvalla tavalla selvitetty ja mikäli tarpeellista, ratkaistu.⁶⁸

5.3 Yhteistyötavat

Tilintarkastajien ja sisäisten tarkastajien yhteistoiminnan muodot vaihtelevat suuresti eri yritysten välillä. Suuryrityksissä niin ulkoisen kuin sisäisenkin tarkastuksen tehtäväkenttä on laaja ja niiden tarkastamiseen vaadittavat resurssit ovat tästä johtuen erittäin suuret. Tällöin tarkastustyön tulee olla hyvin ohjeistettua ja toiminnan koordinoinnin sillä tasolla, että tarpeettomat päällekkäisyydet pystytään välttämään. Tämä on mahdollista vain, jos ulkoisen ja sisäisen tarkastuksen välinen yhteistyö on kitkatonta.⁶⁹

Tarkastustehtävien prioriteetti ja yrityksen sisäiset tarpeet ovat määrittelevänä tekijänä yhteistyön painopistealueita valittaessa. Sekä ulkoinen että sisäinen tarkastus hyötyvät tiiviistä yhteistyöstä suuressa määrin sillä tilintarkastajan arvioidessa tarkastuskohteen riskejä, lisää riippumaton ja asiantunteva sisäinen tarkastus huomattavasti tilintarkastajan luottamusta yrityksen sisäisiin kontrollijärjestelmiin ja sisäiselle tarkastukselle tilintarkastajat ovat hyödyllinen ja objektiivinen yhteistyötaho.⁷⁰

5.3.1 Sisäinen tarkastaja tilintarkastajan apulaisena

Sisäisen tarkastajan toimimisella tilintarkastajan apulaisen tarkoitetaan sellaista tilannetta, jossa tilintarkastajat valvovat suoraan sisäisen tarkastajan toimintaa. Tilintarkastajien kannalta katsottuna tällainen tilanne on jossain määrin ongelmallinen sillä tämä tarkoittaa käytännössä sitä,

---

⁶⁸ Ibid.

⁶⁹ Marttila, 1998, (s.) 242 – 243. Hannukkala, 1998, (s.) 164. Felix et al., 1998, (s.) 22.

⁷⁰ Ibid.

että samassa ryhmässä tarkastustyötä tekee tarkastajia, joiden muodollinen riippumattomuus erilainen. Kummankin tarkastajatahon objektiivisuus tarkastuksen kohteena olevia asioita kohtaan toimii kuitenkin yhdistävänä siteenä ja mahdollistaa käytännön yhteistyön. Tilintarkastusalan suosituksissa ei ole erikseen otettu kantaa tämänkaltaiseen yhteistoimintaan. Jotta sisäinen tarkastaja pystyy toimimaan tilintarkastajan apulaisena, tulee tällä olla riittävä asiantuntemus kulloinkin tarkastuksen kohteena olevista toiminnoista. Usein sisäisen tarkastuksen tuoma lisäarvo tilintarkastajan työhön pohjautuukin juuri yrityksen toimintojen sekä organisaation hyvälle tuntemukselle.⁷¹

5.3.2 Sisäisten tarkastajien työn hyväksikäyttö tilintarkastuksessa

Sisäisten tarkastajien toimeenpanemien tarkastusten hyväksikäyttö tilintarkastajien omien tarkastustoimenpiteiden lisänä on tilintarkastusalan suositusten mukaan sallittua. Tilintarkastusalan suositukset antavat eräitä reunaehtoja sisäisen tarkastuksen suoritettavaksi annettaviin tarkastustehtäviin liittyen. Sisäisen tarkastuksen tarkastustehtävien yleinen laatutaso pitää pystyä arvioimaan ja lisäksi yksittäisten tarkastustoimenpiteiden asianmukainen hoitaminen täytyy varmistaa. Myös tarkastettavien toimintojen oleellisuus ja suhteellinen riski vaikuttavat sisäiselle tarkastukselle luovutettavien tarkastusten laajuuteen, ajoitukseen ja luonteeseen.⁷²

Sisäiselle tarkastukselle annettavista tarkastustehtävistä on hyvä sopia jo vuosittaista tarkastussuunnitelmaa tehtäessä. Tällöin pystytään parhaiten sopimaan muun muassa tarkastuskohteet, tarkastusten kattavuus ja käytettävät menetelmät. Samassa yhteydessä kannattaa sopia myös

---

⁷¹ Hannukkala, 1998, (s.) 165.

⁷² KHT-yhdistys – Föreningen CGR ry., 2000, (s.) 198 – 200.

kuinka tarkastustoimenpiteet tullaan dokumentoimaan, milloin ne käydään läpi ja kenelle niistä raportoidaan. Jotta varmistutaan tarkastustoimenpiteiden asianmukaisesta hoitamisesta, tulee yhdessä sovitut määräykset laatia kirjallisina. Konkreettisesti yhteistoimintaa voidaan harjoittaa esimerkiksi:

- toimintojen ja niihin liittyvien riskien kuvaamisessa;
- yksittäisten sisäisten valvontajärjestelmien tehokkuuden arvioimisessa.

Ehkä parhaiten sisäisen tarkastuksen tehtäväksi sopii kuitenkin joidenkin tilinpäätöserien rutiininomainen tarkastaminen. Näin tilintarkastajat voivat keskittyä kaikkein olennaisimpien toimintojen tarkastamiseen. Sisäisten tarkastajien tarkastettaviksi sopivat muun muassa:

- käyttöomaisuus
- vaihto-omaisuus
- ostovelat ja myyntisaamiset
- lainat rahoituslaitoksilta ja pankkisaamiset
- vastuusitoumukset.⁷³

5.3.3 Tilintarkastuksen hyväksikäyttö sisäisessä tarkastuksessa

Sisäiset tarkastajat eivät suoraan mainitse tilintarkastajien työn hyväksikäyttöä omissa ammattistandardeissaan. Tähän viitataan kuitenkin epäsuorasti puhuttaessa tilintarkastajien tarkastussuunnitelmaan tutustumisesta. Eräs ulkoisten tarkastajien laatimiin suunnitelmiin tutustumisen päämäärinä on varmistua siitä, että sisäinen tarkastus voi tukeutua tilintarkastajien työhön. On luonnollista, että ulkoisen ja sisäisen tarkastuksen näkökulma ja tavoitteet poikkeavat paljonkin toisistaan.

---

⁷³ Hannukkala, 1998, (s.) 168.

Tämä tulee ottaa huomioon, kun harkitaan tilitarkastuksen työhön nojautumista sisäisessä tarkastuksessa. Useimmiten tilintarkastajien työn hyväksikäyttö jää siihen, että sisäiset tarkastajat vain viittaavat ulkoisten tarkastajien suorittamaan tarkastustyöhön ja siitä annettuihin raportteihin omissa tarkastuskertomuksissaan. Näin pystytään välttämään turhat päällekkäisyydet yksittäisten toimintojen tarkastamisessa.⁷⁴

5.4 Työnjako

Tässä kappaleessa käydään läpi miten yhteistoiminta sisäisen tarkastuksen ja tilintarkastuksen välillä voi teoriassa toteutua tilintarkastusprosessin aikana. Tässä yhteydessä tarkastusprosessia lähestytään lähinnä tilintarkastajan näkökulmasta, jolloin tarkastussuunnitelma voidaan tilintarkastusprosessin mukaisesti jakaa kolmeen vaiheeseen. Ensimmäisessä vaiheessa ottaessaan vastaan uuden toimeksiannon tilintarkastaja selvittää yrityksen perustiedot, varmistuu sen sisäisten kontrollien toimivuudesta yleisellä tasolla sekä laatii tilikauden kattavan tilintarkastuksen yleissuunnitelman. Toinen vaihe käsittää tilikauden aikaisen tarkastuksen, eli siinä käydään läpi sisäisten kontrollien toimivuus perusteellisemmin, hallinnon toiminnan lain ja säädösten mukaisuus sekä juoksevan kirjanpidon oikeellisuus. Kolmas ja viimeinen vaihe käsittää tilinpäätöksen tarkastamisen ja tilintarkastajan raportoinnin eli tilintarkastuskertomuksen, tilinpäätösmerkinnän ja tilintarkastuspöytäkirjan. Tämän tutkimuksen mielenkiinto kohdistuu nimenomaan kolmanteen vaiheeseen eli tilinpäätöksen tarkastamiseen. Seuraavissa kolmessa kappaleessa käydään tarkemmin läpi edellä mainitut tilintarkastuksen vaiheet.⁷⁵

---

⁷⁴ Institute of Internal Auditors, 1997, (s.) 147 – 149.

⁷⁵ Paul, 1988, (s.) 288 – 289.

5.4.1 Perustiedot, sisäinen kontrolli ja yleissuunnitelma

Valmistautuessaan uuteen tilintarkastustoimeksiintoon tilintarkastajan tulee tutustua huolellisesti tarkastettavaan yritykseen. Tutustuminen pitää sisällään perehtymisen yrityksen toimialaan, liiketoimintaan, yleiseen asioiden hoitoon ja luonnollisesti sisäiseen valvontajärjestelmään. Sisäinen tarkastus on osa yrityksen sisäistä valvonnan kokonaisjärjestelmää, joten myös sen kartoitus kuuluu tilintarkastajan tehtäviin tässä yhteydessä. Tilintarkastaja selvittää yleensä yrityksen sisäisen tarkastuksen osastosta ainakin seuraavat asiat:

- organisaatio (henkilökunnan määrä, vastuualueet, osaaminen)
- organisatorinen asema (kenen alaisuudessa, riippumattomuustekijät)
- koulutus, palkkausjärjestelmä, kierto organisaatiossa
- sisäisen tarkastuksen käyttämät työmenetelmät, raportointi.
- sisäisen tarkastuksen tekemän työn vaikutus yrityksen sisäisten kontrollien laatuun, organisaatioon.

Sisäisen tarkastuksen kartoitus edellä mainittujen tietojen osalta on usein ensimmäisiä asioita, joita tilintarkastaja tekee aloittaessaan tarkastustyötä uudessa yrityksessä, sillä onnistunut yhteistyö sisäisen tarkastuksen osaston kanssa voi helpottaa tilintarkastajan omaa tarkastustehtävää erittäin paljon. Tämän vuoksi huolellinen tutustuminen sisäisen tarkastuksen toimintaan on ensiarvoisen tärkeää.⁷⁶

Arvioidessaan yrityksen sisäistä tarkastusta tilintarkastajan tulisi huomioida muun muassa seuraavia asioita: riippumattomuus, resurssit, raportointi, dokumentointi ja laatukontrolli.⁷⁷ Ulkoisen ja sisäisen tarkastuksen yhteistyön kannalta on oleellisen tärkeää, että sisäisellä tarkastuksella on riittävän riippumaton asema organisaatiossa. Jotta

⁷⁶ Paul, 1988, (s.) 289. PwC Audit Policy document, 2001, (s.) 1.

⁷⁷ Paul, 1988, (s.) 289. PwC Audit Policy document, 2001, (s.) 2.

tilintarkastaja pystyy luottamaan sisäisen tarkastuksen suorittamien toimenpiteiden tuloksiin, tulee sisäisen tarkastuksen toimia suoraan hallituksen, toimitusjohtajan tai muun ylimmän johdon alaisuudessa. Myös sisäisen tarkastuksen oman työn objektiivisuuden kannalta on tärkeää, että se on riippumaton muusta organisaatiosta. Ennen kuin tilintarkastaja voi antaa sisäiselle tarkastukselle omia tarkastustehtäviä, tulee sisäisen tarkastuksen resurssien olla riittävät. Henkilökuntaa täytyy olla riittävästi tehtävien asianmukaiseen suorittamiseen, sillä täytyy olla tarvittava koulutus ja sen työmenetelmien tulee olla ajan tasalla. Raportoinnin osalta tulee varmistua siitä, että sisäinen tarkastus pääsee raportoimaan suoraan ylimmälle johdolle. Pelkän raportoinnin lisäksi on oleellista selvittää, johtavatko sisäisen tarkastuksen laatimat arviot ja suositukset tarvittaviin toimenpiteisiin ja onko jälkiseurannasta huolehdittu.

Tilintarkastajan on myös syytä tarkastaa millä tavoin sisäinen tarkastus huolehtii suorittamiensa tarkastusten dokumentoinnista. Erityisen tärkeää on varmistaa, että sisäisen tarkastuksen laatimat tarkastusraportit vastaavat työpapereiden sisältöä. Kaiken edellä mainitun lisäksi tilintarkastajan kannattaa vielä tutkia sisäisen tarkastuksen arviointiin käytettävät laatukontrollit. Onko sellaisia ja käytetäänkö niitä oikealla tavalla?

Saatuaan sisäisen tarkastuksen arvioinnin valmiiksi ja kerättyään kaiken tarpeellisen tiedon, tilintarkastajan tulee ottaa kaikki havaitsemansa seikat huomioon laatiessaan omaa tarkastussuunnitelmaansa. Tilintarkastajan on hyvä keskustella yrityksen ylimmän johdon kanssa tekemistään havainnoista. Keskustelussa tulisi käydä läpi tilintarkastajan arvio sisäisen tarkastuksen tasosta ja riippumattomuudesta, ilmenneet puutteet sekä mahdolliset yhteiset tarkastussuunnitelmat. Laatiessaan ensimmäistä yleisen tason tarkastussuunnitelmaa, voi tilintarkastaja koordinoita tiettyjä tarkastustehtäviä yhdessä sisäisen tarkastuksen kanssa. Sisäisen tarkastuksen ollessa kiinteä osa yrityksen organisaatiota, voidaan sillä olettaa olevan erinomainen käsitys yrityksen toiminnoista. Tämän vuoksi

tilintarkastaja voi toimeksiannon alussa antaa sisäisen tarkastuksen tehtäväksi esimerkiksi:

- selvittää osan yrityksen perustiedoista (esimerkiksi millä tavalla yritys toimii, asiakkaat, kilpailutilanne, organisaatio, omistussuhteet)
- selvittää osan yrityksen sisäisestä kontrollista (esimerkiksi vuokaavion avulla selvittää eri laskentajärjestelmien toimivuus, kuten esim. osto- ja myyntirutiinit),
- suorittaa osan tarkastustoimenpiteistä vuoden aikana,
- suorittaa osan tilinpäätöksen tarkastuksesta.⁷⁸

Koska sisäisellä tarkastuksella on luonnollisesti oma tarkastusohjelmansa, tulee tilintarkastajan ottaa se huomioon omissa suunnitelmissaan. Suunnitelmien noudattamisen kannalta on olennaista, että sisäiset tarkastajat ja tilintarkastajat pitävät jatkuvasti yhteyttä sekä kirjallisesti että epämuodollisesti keskustellen. Tarpeen niin vaatiessa tulee molempien osapuolien olla valmiita tekemään muutoksia omiin suunnitelmiinsa, jos se on yhteistoiminnan ja tarkastuskokonaisuuden kannalta tärkeää.⁷⁹

5.4.2 Sisäisen kontrollin ja kirjanpidon tarkastus

Kun tarkastussuunnitelma ja tarvittavat selvitykset on saatu valmiiksi, ryhdytään suorittamaan varsinaisia tarkastustehtäviä, joiden perimmäisenä tarkoituksena on selvittää virheiden esiintymisen todennäköisyys tilinpäätöksessä. Tilintarkastajien lakimääräisiin tehtäviin kuuluu yrityksen toimintojen lainmukaisuuden tarkastus ja se sisältyy olennaisena osana jokaiseen tarkastusvaiheeseen. Saatuaan alustavan kuvan yrityksen toiminnoista, ulkoiset tarkastajat pyrkivät varmistamaan sisäisen valvontajärjestelmän toimivuuden. Tähän vaiheeseen sopii ehkä

---

⁷⁸ Paul, 1988, (s.) 289. PwC Audit Policy document, 2001, (s.) 2 – 3.

⁷⁹ Mutanen, 1983, (s.) 287.

luontevimmin töiden jako ulkoisen ja sisäisen tarkastuksen kesken. Yleisimmin yhteistoiminta tässä yhteydessä tarkoittaa sitä, että tilintarkastajat antavat sisäisen tarkastuksen tarkastettavaksi tiettyjä yksittäisiä toimintoja kuten ostot, myynti tai maksuliikenne. Sisäisen tarkastuksen suoritettua omat tarkastustoimenpiteensä tulee tilintarkastajan arvioida sen työ ennen kuin käyttää saatuja tuloksia tukemaan omia havaintojaan.⁸⁰

Arvioidessaan sisäisen tarkastuksen aikaansaannoksia tilintarkastajan hyvä kiinnittää huomiota siihen, onko sisäinen tarkastus kartoittanut rutiinit riittävällä ja oikealla tavalla, jotta niistä voidaan tehdä objektiiviset johtopäätökset. Sisäisen tarkastuksen mahdollisesti käyttämät standardit työmenetelmät kuten vuokaaviot ja kyselykaavakkeet auttavat lisäämään tilintarkastajan luottamusta saatuihin tuloksiin. Eräs tärkeimmistä tilintarkastajan tehtävistä on lisäksi varmistaa, ovatko sisäisen tarkastuksen aineistotestauksessa käyttämät oleellisuutta mittaavat kriteerit riittävällä tasolla. Kun juoksevan kirjanpidon ja sisäisen valvontajärjestelmän tarkastus on saatu suoritettua, tilintarkastaja laati yhteenvedon tarkastuksen siihenastisista tuloksista. Tämän jälkeen hän laatii oman tarkastussuunnitelman tilinpäätöksen tarkastamista varten. Tilintarkastus ja sisäinen tarkastus laativat yleensä molemmat omat raporttinsa hallitukselle tai ylimmälle johdolle sisäisen valvontajärjestelmän tarkastuksessa tehdyistä havainnoista ja mahdollisista korjaavista toimenpiteistä.⁸¹

5.4.3 Tilinpäätöksen tarkastus ja tilintarkastuskertomus

Laatiessaan tarkastussuunnitelmaa tilinpäätöstä varten, tulee tilintarkastajan luonnollisesti ottaa huomioon kirjanpidon ja sisäisen valvontajärjestelmän tarkastuksessa ilmi tulleet seikat. Sisäisen valvonnan

---

⁸⁰ Paul, 1988, (s.) 290.

⁸¹ Paul, 1988, (s.) 290. PwC Audit Policy document, 2001, (s.) 2 – 3.

ja kirjanpidon tarkastustulosten kriittinen analysointi on olennaisen tärkeää, jotta tilinpäätöstä tarkastettaessa osataan painottaa oikeita alueita. Mitä tehokkaammaksi yrityksen sisäisen valvonnan kokonaisjärjestelmä on osoittautunut, sitä vähemmän tilintarkastajan tarvitsee tehdä aikaa ja resursseja vievää rutiinomaista aineistotarkastusta. Tällaiset oleellisuuteen liittyvät riskit on sisäistettävä molemmilla tarkastajatahoilla, sekä ulkoisessa että sisäisessä tarkastuksessa. Myös tilinpäätöksen tarkastuksessa sisäisen ja ulkoisen tarkastuksen välinen yhteistoiminta on resurssien käytön kannalta järkevää. Sisäisten tarkastusten työpanosta voidaan ehkä parhaiten hyödyntää erilaisten tilinpäätöserien aikaa vievissä rutiinitarkastuksissa. Siitä huolimatta, että tilintarkastaja on tarkastusprosessin aikana käyttänyt sisäisen tarkastuksen työtä hyväkseen ja käyttänyt sen havaintoja omien johtopäätöksensä tukena, on hänen vastuunsa tilintarkastuskertomusta annettaessa jakamaton. Tilintarkastaja ei enää siinä vaiheessa voi viitata minkään muun tahon suorittamiin toimenpiteisiin vaan hän vastaa yksin lausumastaan. Tilintarkastaja voi tietysti aina laatia muita raportteja, suosituksia tai muistioita yrityksen hallitukselle tai johdolle tarkastuksen aikana ilmi tulleista asioista, joissa hän voi suoraankin viitata sisäisen tarkastuksen suorittamissa tarkastuksissa havaittuihin seikkoihin.⁸²

Sisäisen ja ulkoisen tarkastuksen väliselle yhteistoiminnalle on tämän kappaleen perusteella olemassa selkeät lähtökohdat. Sekä sisäisten tarkastajien ammattistandardeissa että tilintarkastajien ammattisuosituksissa on joitakin suosituksia asiasta ja lisäksi erityisesti tilintarkastusalan ammattilehdissä on julkaistu useita käytännön yhteistoimintaa ja sen koordinoimista pohtivia artikkeleita. Kappale antaa erinomaiset lähtökohdat empiirisen tutkimuksen suorittamiselle ja suurin osa tämän tutkimuksen kysely lomakkeella esitetystä kysymyksistä on johdettavissa tässä kappaleessa esitetystä asioista. Vaikka tutkimuksen teoreettinen viitekehys muodostuukin suurelta osin juuri tässä kappaleessa esitetystä sisäisen ja ulkoisen tarkastuksen yhteistoimintaa

---

⁸² Paul, 1988, (s.) 290. PwC Audit Policy document, 2001, (s.) 1 – 3.

käsittelevästä aineistosta, on kappaleiden 3 Tilintarkastus ja 4 Sisäinen tarkastus sisältö myös olennaisessa asemassa. Seuraavaksi esitellään tutkimuksen empiirinen osuus ja käydään läpi kyselylomake sekä saadut vastaukset.

6 TILINTARKASTAJIEN JA SISÄISTEN TARKASTAJIEN NÄKEMYS TARKASTAJATAHOJEN YHTEISTYÖSTÄ

Aineiston hankkiminen tutkimuksen empiiriseen osaan toteutettiin kahdella kyselylomakkeella, joiden avulla pyrittiin saamaan vastaukset tutkimuksen tavoitteisiin. Tilintarkastajille ja sisäisille tarkastajille esitettyjen kysymysten avulla pyrittiin selvittämään, millaisena tarkastajatahot näkevät sisäisen tarkastuksen roolin ja tehtävät, millainen suhde näillä kahdella tarkastajataholla suomalaisissa yrityksissä on sekä millaisia toimenpiteitä tarkastajat suorittavat yhteistoiminnan koordinoimiseksi. Lisäksi tutkimuksessa haluttiin selvittää millainen rooli sisäisellä tarkastuksella on tilinpäätöksen tarkastamisessa. Tutkimuksessa kysyttiin myös vastaajien mielipidettä joihinkin tarkastajien väliseen suhteeseen yleisesti vaikuttaviin tekijöihin.

6.1 Kyselylomake ja tutkimusaineisto

Kyselylomake laadittiin html-muotoisena tutkielman tekijän kotisivulla. Kohderyhmälle lähetettiin 13.10.2005 saatekirje (Liitteet 1 ja 2), jossa oli linkki kyselylomakkeeseen. Vastausten takarajaksi annettiin 25.10.2005. Takarajaan mennessä vastaamatta jättäneille lähetettiin uusi vastauspyyntö 28.10.2005, jolloin vastaajia pyydettiin täyttämään lomake 2.11.2005 mennessä. Tämän jälkeen kaikkiin henkilöihin, jotka eivät olleet vielä vastanneet pyrittiin ottamaan yhteyttä puhelimitse. Tutkimukseen otettiin mukaan kaikki saapuneet vastaukset, joista viimeinen saatiin 16.11.2005. Kyselylomake (Liitteet 3 ja 4) lähetettiin kaikkiaan 120 henkilölle, eli 60 yrityksen sisäisen tarkastuksen osaston päällikölle ja näiden yritysten päävastuullisille tilintarkastajille. Kyselyyn vastasi yhteensä 45 henkilöä, joista sisäisiä tarkastajia oli 26 ja tilintarkastajia 19.

Kokonaisvastausprosentti oli näin ollen 37,5 %. Sisäisistä tarkastajista kyselyyn otti osaa 43,3 % ja tilintarkastajista 31,7 %. Kaikkiaan 12 yrityksestä (20 %) saatiin vastaus sekä sisäiseltä että ulkoiselta tarkastajalta.

Tutkimuksen kohteena olivat kaikki suomalaiset yritykset, joissa on sisäisen tarkastuksen organisaatio, tai joissa työskentelee vähintään yksi kokopäiväinen sisäinen tarkastaja. Sisäiset Tarkastajat ry:ltä saatiin lista tällaisista yrityksistä ja niiden sisäisen tarkastuksen päälliköistä.. Listalta karsittiin pääosin kunnalliset ja valtiolliset laitokset. Jäljelle jääneistä yrityksistä tutkimukseen pyrittiin ottamaan mukaan ne yritykset, joiden päävastuullinen tilintarkastaja pystyttiin selvittämään internetistä löytyneiden vuosikertomusten avulla. Näistä yrityksistä karsittiin vielä sellaiset, joilla oli sama päävastuullinen tilintarkastaja. Näin tutkimusjoukoksi muodostui 60 yritystä.

Kyselylomakkeen kysymykset laadittiin teoriaosassa käsiteltyjen sisäisen ja ulkoisen tarkastuksen yhteistoimintaa koskevien asioiden perusteella. Tutkimuksen kysymykset oli laadittu niin, että ne koskivat tiettyä yritystä ja vuotta 2004. Tilintarkastajia pyydettiin vastaamaan kysymyksiin tutkimuksen kohteena olleessa yrityksessä suoritettuna vuoden 2004 tilinpäätöksen tilintarkastuksen perusteella. Sisäisiä tarkastajia puolestaan pyydettiin vastaamaan yleisesti vuoden 2004 toiminnan perusteella. Sekä tilintarkastajia että sisäisiä tarkastajia varten oli laadittu omat lomakkeensa. Lomakkeet olivat pääosin yhteneväiset, mutta muutama kysymys oli laadittu vain toiselle tarkastajataholle.

Kyselylomake on jaettu neljään osaan. Ensimmäisessä osassa vastaajilta kysyttiin tiettyjä perustietoja, jotta voitiin muodostaa parempi kuva vastaajista sekä heidän edustamistaan ja tarkastamistaan yrityksistä. Lomakkeen toisen osan kysymysten avulla pyrittiin muodostamaan kuva

sisäisten ja ulkoisten tarkastajien välisen suhteen luonteesta. Osion kysymykset käsittelivät sisäisen ja ulkoisen tarkastuksen välisen suhteen lisäksi erilaisia koordinointi/yhteistyötoimenpiteitä. Kolmannessa osassa haluttiin selvittää missä määrin sisäinen tarkastus osallistuu tilinpäätöksen tarkastamiseen. Vastaukset pyydettiin antamaan vuoden 2004 tilinpäätökseen liittyen. Viimeisen osan kysymysten avulla pyrittiin syventämään käsitystä tilintarkastuksen ja sisäisen tarkastuksen välisestä suhteesta kysymällä muun muassa vastaajien motivaatiota yhteistoimintaan.

Lomakkeen kysymykset muodostuivat pääosin valmiista väittämistä, joista vastaajien piti ilmaista mielipiteensä 5-asteisella Likertin-asteikolla. Käytetty asteikko oli yleisimmin: täysin samaa mieltä (+2), jokseenkin samaa mieltä (+1), en osaa sanoa (0), jokseenkin eri mieltä (-1) ja täysin eri mieltä (-2). Lomakkeella oli myös joitakin avoimia kysymyksiä, ja niitä käytettiin lähinnä muita kysymyksiä täydentävinä. Avoimia kysymyksiä lukuun ottamatta vastaukset analysoitiin kvantitatiivisesti SPSS-ohjelmiston avulla. Taustatiedot käsiteltiin kaikkien vastausten osalta, mutta varsinaisten tutkimuksellisten kysymysten osalta analysoitiin vastaukset vain niistä 12 yrityksestä, joista olivat vastanneet sekä sisäinen että ulkoinen tarkastaja. Näin siksi, että vastausten analysointiin käytettiin parillisten vastusten t-testiä. Testin tuottamista luvuista käytettiin prosenttijakaumaa, keskiarvoa ja keskihajontaa. Testin avulla selvitettiin, onko sisäisten ja ulkoisten tarkastajien vastausten välillä tilastollisesti merkitseviä eroja. Nollahypoteesina oli, että vastaukset eivät poikkea merkittävästi toisistaan. P-arvona (sig.) oli 0,05, ja jos testin tuloksena oli tätä suurempi luku, jäi nollahypoteesi voimaan. Testien p-arvot, keskihajonnat ja keskiarvot on esitetty tämän kappaleen taulukoissa.

6.2 Vastaajien taustatiedot

Vastaajilta kysyttiin tietyt perustiedot, jotta voitiin muodostaa parempi kuva vastaajista sekä heidän edustamistaan ja tarkastamistaan yrityksistä. Taustakysymykset olivat osittain samanlaiset sekä sisäisillä, että ulkoisilla tarkastajilla, mutta osa kysymyksistä oli laadittu vain toista tarkastajatahoa silmällä pitäen. Yhteisinä kysymyksinä kysyttiin vastaajien ikä, sukupuolta ja asemaa yrityksessä. Tosin kysymyksen 3. asema yrityksessä vastausvaihtoehdot poikkesivat toisistaan.

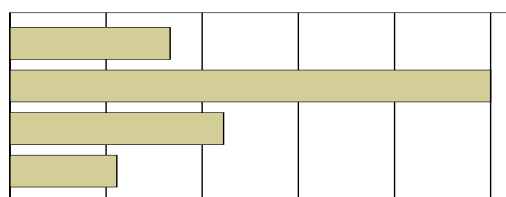
Tilintarkastajille esitetyt spesifit kysymykset olivat tilintarkastuskokemus, tilinpäätöksen tarkastamiseen nimitettyjen tarkastajien määrä, tilintarkastustoimeksiannon kesto vuosina ja tilinpäätöksen tarkastamisesta veloitettujen tuntien määrä. Sisäisiltä tarkastajilta kysyttiin vastaavasti vastaajan työskentelyaikaa nykyisessä asemassa, vastaajan työskentelyaikaa yrityksen sisäisen tarkastuksen osastolla, sisäisen tarkastuksen osastolla työskentelevien tarkastajien lukumäärää, arviota sisäisen tarkastuksen tilinpäätöksen tarkastamiseen käyttämästä tuntimäärästä sekä arviota sisäisen tarkastuksen vuosittaisista kustannuksista.

6.2.1 Tilintarkastajien taustakysymykset

Tilintarkastajista suurin osa eli 9 (50,0 %) oli iältään 40 - 49 -vuotiaita, muut vastaajat jakautuivat melko tasaisesti ikäryhmiin 30 - 39 (3 kpl, 16,7 %), 50 - 59 (4 kpl, 22,2 %) ja 60 - 69 (2 kpl, 11,1 %) vuotta. Ikäryhmässä 20 - 29 vuotta ei ollut yhtään vastaajaa. Tämä selittyy sillä, että kysely lähetettiin yritysten päävastuullisille tilintarkastajille. Ikäryhmään 20 - 29 kuuluvat henkilöt ovat useimmiten vasta aloittamassa tilintarkastajauraansa, ja on melko epätodennäköistä, että tilintarkastaja olisi uran alkuvaiheessa nimetty sisäisen tarkastuksen omaavan yrityksen päävastuulliseksi tilintarkastajaksi. Lisäksi on todennäköistä, että nuorimmat kyselyyn

vastanneet eivät olleet yritysten päävastuullisia tilintarkastajia, sillä kaikki kohdehenkilöt eivät itse olleet osallistuneet varsinaiseen tilintarkastukseen jolloin he ohjasivat kyselyn jollekin varsinaiseen tilintarkastukseen osallistuneelle. Tilintarkastajien jakautuminen ikäryhmiin käy ilmi taulukosta 3.

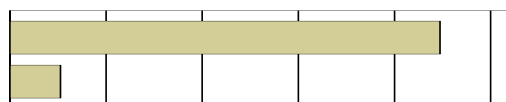
Ikä	n	%
30 - 39	3	16,7 %
40 - 49	9	50,0 %
50 - 59	4	22,2 %
60 - 69	2	11,1 %
	18	100,0 %

Taulukko 3. Tilintarkastajien ikäjakauma.

Sukupuoleltaan tilintarkastajat jakaantuivat erittäin epätasaisesti. Peräti 89,5 % (17 kpl) vastaajista oli miehiä. Naisten osuus oli 10,5 % (2 kpl). Tilintarkastajien sukupuolijakauma käy ilmi taulukosta 4.

Sukupuoli	n	%
mies	17	89,5 %
nainen	2	10,5 %
	19	100,0 %

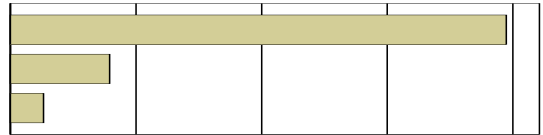

Taulukko 4. Tilintarkastajien sukupuoli.

Kyselyyn vastanneiden tilintarkastajien asema yrityksessä painottui vahvasti partneritasolle; vain 4 (21,1 %) vastaajaa oli asemaltaan partneria alempi. Kokonaisuudessaan vastaajien asemat yrityksessä jakaantuivat seuraavasti: partnereita oli 15 (78,9 %), managereita 3 (15,8 %) ja muussa kuin edellä mainituissa asemissa olevia oli vain 1 (5,3 %). Kun otetaan huomioon, että suurin osa vastanneista oli asemaltaan partnereita ja toisaalta taas miehiä, huomataan, että naisten uralla edetessään kohtaama niin kutsuttu lasikatto-ilmiö ilmenee tilintarkastusalalla voimakkaana. Taulukko 5 kuvaa tilintarkastajien asemaa yrityksissä.

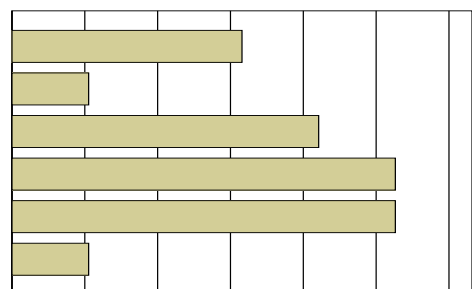
Asema yrityksessä	n	%
partneri	15	78,9 %
manageri	3	15,8 %
muu	1	5,3 %
	19	100,0 %

Taulukko 5. Tilintarkastajien asema yrityksessä.

Kyselyn palauttaneilla tilintarkastajilla on vankka kokemus omasta ammatistaan. Keskimääräinen tilintarkastuskokemus vuosina oli peräti 19,32 (keskihajonta = 6,77) vuotta ja pisimpään tilintarkastusta harjoittanut vastaaja oli ollut alalla 30 vuotta. Suurimmat ikäryhmät olivat 20 – 24 ja 25 – 29 alalla toimineet. Molempiin ryhmiin kuului 26,3 % (5 kpl) vastaajista. Vastausten perusteella voidaan päätellä, että tilintarkastusyhtiön partneriksi pääsee noin kymmenen vuoden työkokemuksella, sillä yhtä lukuun ottamatta kaikki yli kymmenen vuotta työskennelleet vastaajat olivat partnereita.

Tilintarkastuskokemus	n	%
5 - 9 vuotta	3	15,8 %
10 - 14 vuotta	1	5,3 %
15 - 19 vuotta	4	21,1 %
20 - 24 vuotta	5	26,3 %
25 - 29 vuotta	5	26,3 %
30 vuotta tai yli	1	5,3 %
	19	100,0 %

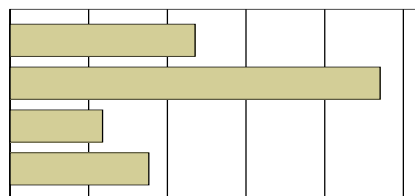
Taulukko 6. Tilintarkastajien tilintarkastuskokemus.

Kyselyn tulosten perusteella tilintarkastustoimeksiannot ovat Suomessa pitkäkestoisia. Keskimääräinen tilintarkastustoimeksiannon pituus kyselyyn vastanneiden tarkastajien tarkastamissa yrityksissä on 8,00 vuotta (keskihajonta = 6,08). Yleisin (8 kpl, 47,1 %) toimeksiannon pituus

sijoittui haarukkaan 5 – 9 vuotta. Peräti 17,6 % prosentissa yrityksistä (3 kpl) tilintarkastustoimeksianto oli kestänyt 20 vuotta tai yli.

Tulokset heijastavat perinteistä suomalaista ja kansainvälistä käytäntöä, jossa tilintarkastajien ja yritysten suhteet ovat pitkäaikaisia ja läheisiä. Näin pitkäaikaisissa yhteistyösuhteissa on kuitenkin vaarana, että tilintarkastajien objektiivisuus yritystä kohtaan sekä heidän riippumattomuutensa yrityksestä saattavat vaarantua. Viime vuosina maailmalla paljastuneet mittavat kirjanpitoväärinkäytökset, joissa osassa on toimittu tilintarkastajien avustuksella, ovat voimistaneet käsitystä siitä, että yritysten olisi tilintarkastuksen riippumattomuuden ja objektiivisuuden varmistamiseksi ja väärinkäytösten ehkäisemiseksi vaihdettava tilintarkastuksen suorittavaa yritystä säännöllisesti. Alan lehdissä on esitetty, että päävastuullinen tilintarkastaja (tai yritys) olisi vaihdettava niinkin usein kuin viiden vuoden välein. Taulukosta 7 nähdään tilintarkastustoimeksiantojen kesto vuosina.

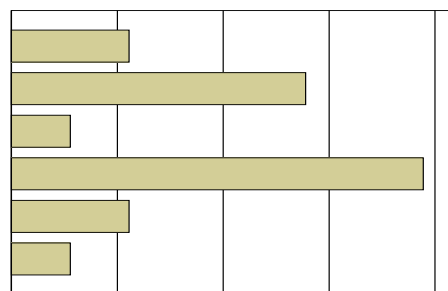
Tilintarkastustoimeksiannon kesto vuosina	n	%
Alle 5 vuotta	4	23,5 %
5 - 9 vuotta	8	47,1 %
10 - 14 vuotta	2	11,8 %
20 vuotta ja yli	3	17,6 %
	17	100,0 %

Taulukko 7. Tilintarkastustoimeksiannon kesto vuosina.

Tilinpäätöksen tarkastamiseen nimitettyjen tarkastajien määrä oli keskimäärin 4,61 (keskihajonta = 4,60). Tämän perusteella voidaan todeta kyselyyn vastanneiden tilintarkastajien toimivan lähinnä keskisuurissa yrityksissä. Mukana oli myös suuryritysten tilintarkastajien vastauksia; 16,7 % (3 kpl) yrityksistä tilinpäätöstä oli tarkastamassa 10 tarkastajaa tai enemmän ja yhdessä tapauksessa (5,6 %) tarkastajia oli peräti 20. Tilinpäätöksen tarkastamiseen nimitettyjen tilintarkastajien tarkka jakauma löytyy taulukosta 8.

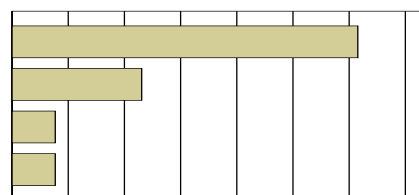
Tilinpäätöksen tarkastamiseen nimitettyjen tarkastajien määrä:	n	%
1	2	11,1 %
2	5	27,8 %
3	1	5,6 %
4	7	38,9 %
10	2	11,1 %
20	1	5,6 %
	18	100,0 %

Taulukko 8. Tilinpäätöksen tarkastamiseen nimitettyjen tarkastajien määrä.

Myös tilinpäätöksen tarkastamisesta veloitetujen tuntien määrä viittaa siihen, että tarkastettavat yritykset ovat keskisuuria. Keskimäärin veloitetuja tunteja on 333 (keskihajonta = 558), mutta yli puolessa (61,5 %, 8 kpl) yrityksistä veloitetuja tunteja oli alle 100. Kun verrataan tilinpäätöksen tarkastamisesta veloitetuja tunteja ja sen tarkastamiseen nimettyjen tarkastajien määrää keskenään havaitaan, että ne korreloivat voimakkaasti keskenään. Veloitetujen tuntien tarkka jakauma selviää taulukosta 9.

Tilinpäätöksen tarkastamisesta veloitetujen tuntien määrä	n	%
alle 100	8	61,5 %
100 - 400	3	23,1 %
401 - 1200	1	7,7 %
yli 1200	1	7,7 %
	13	100,0 %

Taulukko 9. Tilinpäätöksen tarkastamisesta veloitetujen tuntien määrä.

Oheisessa taulukossa nähdään vielä tilintarkastajien taustatietojen keskiarvot, keskihajonnat sekä kuhunkin kysymykseen vastanneiden lukumäärä.

	Tilintarkastajat
Tilintarkastuskokemus	19,32 (6,77) n=19
Tilinpäätöksen tarkastamiseen nimitettyjen tarkastajien määrä	4,61 (4,60) n=18
Tilintarkastustoimeksiannon kesto vuosina	8,00 (6,08) n=17
Tilinpäätöksen tarkastamisesta veloitetujen tuntien määrä	333 (558) n = 13

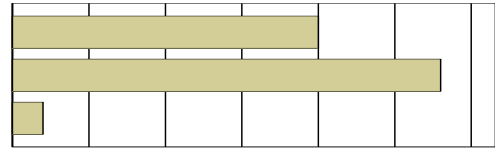
Keskiarvo
(keskihajonta)
n = kysymykseen vastanneiden lukumäärä

Taulukko 10. Taustatietoja kyselyyn vastanneista tilintarkastajista.

6.2.2 Sisäisten tarkastajien taustakysymykset

Ikänsä antaneita sisäisiä tarkastajia oli yhteensä 25. Yli puolet heistä, 14 kpl (56 %) kertoi iäkseen 50 – 59 vuotta, ja yhtä lukuun ottamatta kaikki vastanneet olivat iältään 40 – 60 -vuotiaita. Kyselyyn vastanneiden sisäisten tarkastajien keski-ikä oli siis noin 10 vuotta tilintarkastajia korkeampi. Sisäisten tarkastajien korkea keski-ikä selittyy sillä, että kysely lähetettiin yritysten sisäisen tarkastuksen osastojen johtajille. Iän perusteella voisi olettaa, että johtajat vastasivat kyselyyn itse eivätkä antaneet kyselyä jonkun nuoremman alaisensa täytettäväksi, mutta kysymyksen 3. Asema yrityksessä vastaukset eivät täysin tue tätä käsitystä. Tarkka ikäjakauma löytyy taulukosta 11.

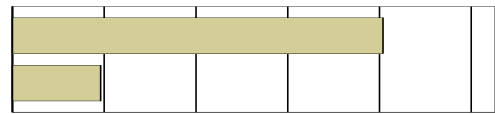
Ikä	n	%
40-49 vuotta	10	40,0 %
50-59 vuotta	14	56,0 %
60-69 vuotta	1	4,0 %
	25	100,0 %

Taulukko 11. Sisäisten tarkastajien ikäjakauma.

Sisäisten tarkastajien sukupuolijakauma oli hieman tilintarkastajia tasaisempi, mutta samoin kuin tilintarkastajien kohdalla, selvä enemmistö (21 kpl, 80,8 %) sisäisistä tarkastajista oli miehiä. Naisten määrän sisäisen tarkastuksen johtavissa asemissa voidaan sanoa olevan nousussa, sillä suurin osa naisista oli iältään 40 - 49 vuotiaita ja tässä ryhmässä naisten osuus oli 30,0 %. Sukupuolijakauma näkyy taulukossa 12

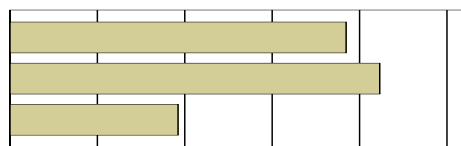
Sukupuoli	n	%
mies	21	80,8 %
nainen	5	19,2 %
	26	100,0 %

Taulukko 12. Sisäisten tarkastajien sukupuoli.

On mielenkiintoista havaita kuinka erilaisessa asemassa sisäisen tarkastuksen osaston johtajat ovat omassa yrityksessään. Vastaukset jakaantuivat melko tasan johtajan (10 kpl, 38,5 %) ja päällikön (11 kpl, 42,3 %) kesken. Lähtökohtaisesti olisi voinut olettaa, että sisäisen tarkastuksen johtaja on myös yritysasemaltaan johtaja, mutta kuten todettua näin ei suinkaan ole. On sitten eri asia, tulkitaanko johtaja ja päällikkö samalla tavalla kaikissa yrityksissä. Aiemmin iän perusteella olisi voinut olettaa, että kaikki vastaukset olivat sisäisen tarkastuksen osaston johtajan itsensä antamia, mutta se seikka, että 5 vastaajaa (19,2 %) oli antanut asemakseen muu, viittaa siihen, että jotkut johtajista ovat antaneet kyselyn alaistensa täytettäväksi.

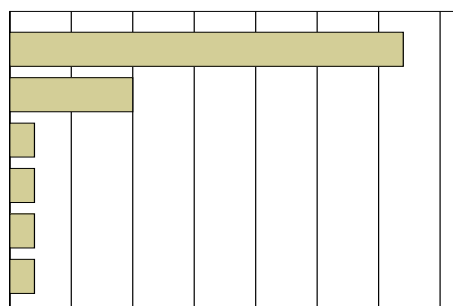
Asema yrityksessä	n	%
Johtaja	10	38,5 %
Päällikkö	11	42,3 %
Muu	5	19,2 %
	26	100,0 %

Taulukko 13. Sisäisten tarkastajien asema yrityksessä.

Taulukosta 14 nähdään sisäisten tarkastajien työskentelyaika nykyisessä asemassa eli sisäisen tarkastuksen osaston johdossa. Keskimääräinen vastaajien työskentelyaika nykyisessä asemassaan oli 7,28 vuotta (keskihajonta = 7,31), mutta suurin osa vastaajista (16 kpl, 64,0 %) on työskennellyt nykyisessä asemassaan varsin lyhyen aikaa, 5 vuotta tai vähemmän.

Vastaajan työskentelyaika nykyisessä asemassa	n	%
5 vuotta tai alle	16	64,0 %
6 - 10 vuotta	5	20,0 %
11 - 15 vuotta	1	4,0 %
16 - 20 vuotta	1	4,0 %
21 - 25 vuotta	1	4,0 %
yli 25 vuotta	1	4,0 %
	25	100,0 %

Taulukko 14. Sisäisten tarkastajien työskentelyaika yrityksessä.

Sisäisten tarkastajien vastaukset viidenteen kysymykseen, vastaajan työskentelyaika yrityksen sisäisen tarkastuksen osastolla, ovat miltei yhteneväiset kuudennen kysymyksen, vastaajan työskentelyaika nykyisessä asemassa, kanssa. Puolet (12 kpl, 50,0 %) vastaajista oli työskennellyt sisäisessä tarkastuksessa 5 vuotta tai vähemmän ja keskimäärin henkilöt ovat työskennelleet oman yrityksensä sisäisen tarkastuksen osastolla 8,65 vuotta (keskihajonta = 7,69). Vastaajat ovat siis keskimäärin työskennelleet sisäisen tarkastuksen osastolla vain

hieman pidempään kuin he ilmoittivat työskennelleensä nykyisessä asemassaan. Tästä voidaan päätellä, että yrityksissä, joissa sisäisessä tarkastuksessa työskentelee useampia henkilöitä, sisäisen tarkastuksen osaston johtoon ei yleensä nimitetä ko. yrityksen sisäisen tarkastuksen osastolla pitkään työskennellyttä henkilöä vaan uusi johtaja nimitetään joko muualta organisaatiosta tai tehtävään palkataan ammattilainen yrityksen ulkopuolelta. Vastaajien työskentelyaika yrityksen sisäisen tarkastuksen osastolla selviää taulukosta 15.

Vastaajan työskentelyaika yrityksen sisäisen tarkastuksen osastolla	n	%
5 vuotta tai alle	12	50,0 %
6 - 10 vuotta	6	25,0 %
11 - 15 vuotta	2	8,3 %
16 - 20 vuotta	3	12,5 %
yli 25 vuotta	1	4,2 %
	24	100 %

Taulukko 15. Sisäisten tarkastajien työskentely aika yrityksen sisäisen tarkastuksen osastolla.

Kun tarkastellaan sisäisen tarkastuksen osastolla työskentelevien henkilöiden määrä vastaajien yrityksissä, huomataan selvästi, että vastaaja ovat pääosin keskisuurista yrityksistä. Puolessa yrityksistä (13 kpl, 50,0 %) sisäisessä tarkastuksessa työskentelee 2 – 3 henkilöä kun suurin sisäisen tarkastuksen osasto työllistää 7 tarkastajaa. Keskimäärin sisäisiä tarkastajia on 2,35 (keskihajonta = 1,63). Jopa 34,6 % (9 kpl) yrityksistä varsinaisia sisäisiä tarkastajia oli vain 1. Tämä selittää osaltaan aiemmat havainnot siitä, että vastaajat ovat työskennelleet sisäisen tarkastuksen osastolla yhtä kauan nykyisessä asemassaan. Taulukko 16 kuvaa sisäisen tarkastuksen osastolla työskentelevien tarkastajien lukumäärää.

Sisäisen tarkastuksen osastolla työskentelevien tarkastajien lukumäärä	n	%
1 kpl	9	34,6 %
2 kpl	8	30,8 %
3 kpl	5	19,2 %
4 kpl	1	3,8 %
5 kpl	1	3,8 %
6 kpl	1	3,8 %
7 kpl	1	3,8 %
	26	100,0 %

Taulukko 16. Sisäisen tarkastuksen osastolla työskentelevien tarkastajien lukumäärä.

Vastaajien oli ilmeisesti hanakala arvioida sisäisen tarkastuksen tilinpäätöksen tarkastamiseen käyttämää tuntimäärää sillä vain 53,8 % (14 kpl) vastaajista antoi jonkun tuntimäärän. Puolet vastanneista (7 kpl, 50,0 %) kertoi sisäisen tarkastuksen käyttäneen vuonna 2004 tilinpäätöksen tarkastamiseen liittyviin töihin alle 100 tuntia, keskimäärin käytetyn tuntimäärä ollessa 175,36 tuntia (keskihajonta = 201,06). Kun tarkastellaan yritysten sisäisen tarkastuksen osastoilla työskentelevien henkilöiden määrän ja sisäisen tarkastuksen tilinpäätöksen tarkastamiseen käyttämien tuntien välistä korrelaatiota, huomataan, että kysymysten vastaukset eivät korreloi keskenään vaikka näin voisi helposti olettaa. Vastaajien arvio sisäisen tarkastuksen tilinpäätöksen tarkastamiseen käyttämästä tuntimäärästä käy ilmi taulukosta 17.

Arvio sisäisen tarkastuksen tilinpäätöksen tarkastamiseen käyttämästä tuntimäärästä	n	%
Alle 100 tuntia	7	50,0 %
101 - 200 tuntia	4	28,6 %
201 - 300 tuntia	1	7,1 %
yli 300 tuntia	2	14,3 %
	14	100,0 %

Taulukko 17. Arvio sisäisen tarkastuksen tilinpäätöksen tarkastamiseen käyttämästä tuntimäärästä.

Tutkimukseen vastanneet yritykset käyttävät sisäisen tarkastuksen kustannuksiin keskimäärin 242.000 euroa vuosittain. On mielenkiintoista havaita, että sisäisen tarkastuksen kustannukset eivät tutkimuksen yrityksissä korreloi lainkaan sisäisen tarkastuksen osastolla työskentelevien henkilöiden lukumäärän kanssa. Yksi todennäköinen selitys tähän on se, että eri vastaajat ovat laskeneet mukaan erilaisia kustannuksia. Kyselylomakkeella pyydettiin laskemaan mukaan vuosittaisiin kustannuksiin henkilöstö-, koulutus- ja laitekustannukset. Tästä huolimatta on todennäköistä, että osa vastaajista on laskenut mukaan vain suorat kustannukset. Toinen mahdollinen selitys on se, että osassa yrityksiä sisäisen tarkastuksen tehtäviä on ulkoistettu, jolloin henkilömäärä pysyy alhaisena, mutta kustannukset suhteessa henkilömäärään luonnollisesti kasvavat. Sisäisen tarkastuksen osastojen kustannusjakauma löytyy taulukosta 18.

Arvio sisäisen tarkastuksen vuosittaisista kustannuksista	n	%
Alle 100.000 euroa	4	18,2 %
101.000 - 200.000 euroa	9	40,9 %
201.000 - 300.000 euroa	4	18,2 %
301.000 - 400.000 euroa	1	4,5 %
yli 400.000 euroa	4	18,2 %
	22	100,0 %

Taulukko 18. Arvio sisäisen tarkastuksen vuosittaisista kustannuksista.

Oheisessa taulukossa nähdään vielä sisäisten tarkastajien taustatietokysymysten keskiarvot, keskihajonnat sekä kuhunkin kysymykseen vastanneiden lukumäärä.

	Sisäiset tarkastajat
Vastaajan työskentelyaika nykyisessä asemassa	7,28 (7,31) n = 25
Vastaajan työskentelyaika yrityksen sisäisen tarkastuksen osastolla	8,65 (7,69) n = 24
Sisäisen tarkastuksen osastolla työskentelevien tarkastajien lukumäärä	2,35 (1,62) n = 26
Arvio sisäisen tarkastuksen tilinpäätöksen tarkastamiseen käyttämästä tuntimäärästä	175,36 (201,06) n = 14
Arvio sisäisen tarkastuksen vuosittaisista kustannuksista	242,18 (161,87) n = 22

Keskiarvo
(keskihajonta)
n = kysymykseen vastanneiden lukumäärä

Taulukko 19. Taustatietoja kyselyyn vastanneista sisäisistä tarkastajista.

6.3 Sisäisen tarkastuksen rooli ja tehtävät

Jotta voidaan arvioida sisäisen tarkastuksen osaston mahdollisuuksia avustaa tilintarkastusta sen suorittamissa tutkimuksissa, on tarpeellista tutkia, mitä tehtäviä sisäinen tarkastus yleensä suorittaa yrityksen sisällä ja mikä se rooli yrityksessä on. Tässä kappaleessa tuodaan esiin molempien tarkastajatahojen näkemys sisäisen tarkastuksen roolista tutkimuksen kohteena olleissa yrityksissä. Asiaa kysyttiin molemmilta osapuolilta kysymyksessä 8. Tämän lisäksi sisäisiltä tarkastajilta kysyttiin kysymyksessä 9. heidän näkemystään siitä kuinka sisäinen tarkastus jakaa työtuntinsa erilaisten tarkastustoimenpiteiden välillä.

6.3.1 Näkemykset sisäisen tarkastuksen roolista

Sisäisen tarkastuksen ja tilintarkastuksen näkemyksiä sisäisen tarkastuksen roolista pyrittiin selvittämään pyytämällä molempia tarkastajatahoja vastaamaan väittämiin sisäisen tarkastuksen mahdollisista rooleista yrityksessään. Erilaisia väittämiä esitettiin viisi kappaletta, joihin vastaajien piti vastata Likertin -asteikolla olevansa joka samaa tai eri mieltä väittämien kanssa. Väittämissä esitettiin, että sisäisen tarkastuksen osasto on:

- Taloudellisen informaation itsenäinen arvioija
- Operatiivisen tehokkuuden itsenäinen arvioija
- Lain ja säädösten noudattamisen itsenäinen arvioija
- Johtajiston henkilökohtainen kehittäjä/treenaaja
- Business-prosessien (mukaan lukien sisäiset kontrollit) itsenäinen arvioija.

Käytetty asteikko oli seuraava: 2: täysin samaa mieltä, 1: jokseenkin samaa mieltä, 0: en osaa sanoa, -1: jokseenkin eri mieltä, -2: täysin eri mieltä.

Vastauksista näkyy selkeästi, että sisäisten tarkastajien mielestä kaikki edellä mainituissa väittämissä esitetyt roolit kuuluvat heidän toimenkuvaansa. Lisäksi vastausten keskiarvot ovat yhtä lukuun ottamatta vahvasti positiivisia (>1). Ainoastaan väite sisäisestä tarkastuksesta johtajiston henkilökohtaisena treenaajana sai vastusten keskiarvoksi alle 1.

Tilintarkastajat puolestaan omaavat varsin erilaisen käsityksen sisäisen tarkastuksen rooleista. Ainoastaan sisäisen tarkastuksen rooli business-prosessien arvioijana saa myös tilintarkastajilta yhtä suurta kannatusta kuin sisäisiltä tarkastajilta. Muissa kohdissa tilintarkastajat ovat tilastollisesti merkitsevässä määrin eri mieltä sisäisten tarkastajien kanssa. Tilintarkastajat ovat ainoastaan lievästi sitä mieltä, että sisäiset tarkastaja arvioivat lain ja säädösten noudattamista sekä operatiivista tehokkuutta. Kun tarkastellaan sisäisen tarkastuksen roolia taloudellisen informaation arvioijana ja johtajiston treenaajana/kehittäjänä ovat tilintarkastajien mielipiteet jopa negatiiviset.

Se, että sisäinen tarkastus näkee oman roolinsa monipuolisena ja katsoo itse olevansa mukana kaikissa esitettyjen väittämien rooleissa ei tule yllätyksenä. Tilintarkastajien merkittävästi erilainen näkemys asiasta sen sijaan tulee. Olisi mielenkiintoista tietää, mikä rooli olisi sellainen, johon enemmistö tilintarkastajista vastaisi täysin samaa mieltä. Tämän tutkimuksen perusteella tilintarkastajien mielestä sisäisen tarkastuksen rooli yrityksissä on varsin suppea rajoittuen lähinnä business-prosessien arviointiin.

Sisäisen tarkastuksen osasto on:	Sisäiset tarkastajat	Tilintarkastajat	Sig. (0,05)
Taloudellisen informaation itsenäinen arvioija	1,08 (-0,90) n = 12	-0,08 (1,08) n = 12	0,001
Operatiivisen tehokkuuden itsenäinen arvioija	1,67 (-0,49) n = 12	0,33 (-1,15) n = 12	0,005
Lain ja säädösten noudattamisen itsenäinen arvioija	1,42 (-0,90) n = 12	0,25 (-1,29) n = 12	0,036
Johtajiston henkilökohtainen kehittäjä/treenaaja	0,75 (-0,97) n = 12	-0,67 (-1,15) n = 12	0,002
Business-prosessien (mukaan lukien sisäiset kontrollit) itsenäinen arvioija	1,75 (-0,45) n = 12	1,08 (-1,16) n = 12	0,104

Keskiarvo
(keskihajonta)
n = kysymykseen vastanneiden lukumäärä

Taulukko 19. Sisäisen tarkastuksen rooli.

6.3.2 Sisäisen tarkastuksen tehtävät

Sisäisiä tarkastajia pyydettiin arvioimaan, kuinka paljon heidän vuosittaisesta työajastaan kuluu erilaisiin tarkastustehtäviin. Vastaus pyydettiin antamaan prosentteina vuosittaisesta kokonaistyöajasta. Selkeästi suurimmaksi yksittäiseksi sisäisen tarkastuksen suorittamaksi tehtäväksi nousee operatiiviseen toimintaan liittyvät tarkastukset. Keskimäärin sisäiset tarkastajat käyttävät tähän vuosittaisesta työajastaan 41,56 % (keskihajonta = 19,53). Myös kaksi seuraavaksi eniten aikaa vievää toimintoa erottuvat muusta joukosta; sisäiset tarkastajat käyttävät toimintojen/yksiköiden konsultointiin 18,23 % (keskihajonta = 13,91) ja tietojärjestelmien tarkastukseen 12,27 % (keskihajonta = 8,15) ajastaan. Mihinkään muuhun kyselyssä mainittuun tehtävään ei kulunut yli kymmentä prosenttia sisäisten tarkastajien työajasta.

Itse kyselyn aiheen kannalta on syytä huomioida, että sisäiset tarkastajat arvioivat käyttävänsä kirjanpidon ja tilinpäätöksen tarkastamiseen 9,62 %

(keskihajonta = 8,68), mutta tilintarkastajien auttamiseen samoissa tarkastustehtävissä he käyttävät vain 2,21 % työajasta. Tämän lisäksi sisäiset tarkastajat auttavat 2,92 % vuodesta tilintarkastajia muissa näiden suorittamissa tarkastuksissa, eli yhteensä tilintarkastajien auttamiseen käytetty aika kattaa vain noin 5,13 % vuodesta. Vaikka sisäiset tarkastajat arvioivat itse käyttävänsä suhteellisen vähän aikaa tilintarkastajien suoraan auttamiseen, on syytä huomata, että myös sisäisten tarkastajien muut tarkastustehtävät auttavat tilintarkastajia epäsuorasti kirjanpidon ja tilinpäätöksen tarkastamisessa. Mikäli tilintarkastajat arvioivat voivansa luottaa sisäisten tarkastajien suorittamaan työhön, voivat he joiltain osin vähentää itse suorittamaansa aineistotarkastusta.

Kysymyksen viimeisenä vaihtoehtona oli ”muu”, johon vastaajat pystyivät antamaan jonkun tärkeäksi katsomansa tehtävän, joka puuttui listalta. Sisäiset tarkastajat käyttävät ajastaan keskimäärin 8,62 % (keskihajonta = 12,01) muihin kuin kysymyksessä lueteltuihin tehtäviin. Suurin osa tähän jotain vastanneista, kertoi muun toiminnan olevan koulutusta. Lisäksi yleinen hallinto, ja seuranta- ja muiden järjestelmien kehittäminen mainittiin. Yksittäisiä ääniä tuli myös IFRS:lle ja työsuojelu-/turvallisuuspäällikkyydelle.

Tämän ja edellisen kappaleen tulosten pohjalta maaperä sisäisen ja ulkoisen tarkastuksen väliselle yhteistyölle ei näytä kovin hedelmälliseltä, sillä tilintarkastajat eivät näe sisäisiä tarkastajia taloudellisen informaation itsenäisinä arvioijina, eivätkä sisäiset tarkastajat toisaalta käytä paljon työajastaan tilintarkastajien auttamiseen. Loput tutkimuksen kysymyksistä tuovat lisävalaistusta tähän asiaan ja tulemme näkemään osoittautuvatko yhteistyön ylle lankeavat epäilykset oikeiksi.

	Sisäiset tarkastajat
Kirjanpitoon ja tilinpäätökseen liittyvät tarkastukset	9,62 % (8,68) n = 26
Muut lakimääräiset tarkastukset	2,54 % (5,57) n = 26
Toimintojen/yksiköiden konsultointi	18,23 % (13,91) n = 26
Operatiiviseen toimintaan liittyvät tarkastukset	41,65 % (19,53) n = 26
Tietojärjestelmien tarkastukset	12,27 % (8,15) n = 26
Tilintarkastajien auttaminen kirjanpidon ja tilinpäätöksen tarkastamisessa	2,21 % (2,66) n = 26
Tilintarkastajien auttaminen mahdollisissa muissa tarkastuksissa	2,92 % (3,22) n = 26
Väärinkäytösten selvittäminen	3,42 % (3,84) n = 26
Muut tehtävät	8,62 % (12,01) n = 26

Keskiarvo
(keskihajonta)
n = kysymykseen vastanneiden lukumäärä

Taulukko 20. Sisäisen tarkastuksen tehtävät.

6.4 Sisäisen tarkastuksen ja tilintarkastuksen välinen suhde ja yhteistoiminnan koordinointi

Tässä kappaleessa keskitytään tutkimaan sisäisen tarkastuksen ja tilintarkastuksen välisen suhteen luonnetta. Kappaleessa käydään myös läpi minkälaista yhteistyötä ja kuinka laajoja koordinoitimenpiteitä näiden kahden tarkastaja tahon välillä on. Sisäisten tarkastajien ammattistandardeissa vastuu yhteistoiminnan suunnittelusta annetaan sisäisen tarkastuksen johtajalle. Tämän tulee huolehtia, että sisäisen

tarkastuksen ja tilintarkastuksen välinen yhteistoiminta suunnitellaan riittävän tarkasti, jotta vältetään päällekkäisyydet ja taataan riittävä kattavuus. Tilintarkastajien ammattisuosituksissa ei varsinaisesti mainita yhteistoimintaa tai koordinointia, mutta niissä todetaan, että tilintarkastajat voivat tiettyjen ehtojen täytyessä käyttää sisäistä tarkastusta apunaan ja käyttää hyväkseen sen tekemiä tarkastushavaintoja. Kappaleessa esitetään, millaisena vastaajat näkevät ulkoisen ja sisäisen tarkastuksen välisen suhteen (Taulukko 21). Kappaleessa tarkastellaan myös tarkastajien suhtautumista erilaisiin koordinoitimenpiteisiin sekä tutkitaan kuinka nämä toimenpiteet edesauttavat tarkastustyön kattavuutta ja vähentävät päällekkäistä työtä (Taulukko 22). Seuraavaksi käydään läpi kuinka usein tarkastajat tapaavat, virallisesti tai epävirallisesti, vuosittain (Taulukot 23 ja 24).

Vastaajia pyydettiin vastaamaan 17 väittämään koskien erilaisia asioita, joita sisäinen tarkastus ja tilintarkastus voivat tehdä tilinpäätöksen tarkastamisen loppuun saattamiseksi (Taulukot 25–29). Väittämät koskivat yhteistä suunnittelua ja aikataulutusta, raporttien ja työpapereiden jakoa, käsitystä toisen osapuolen käyttämistä tekniikoista, metodeista ja terminologiasta sekä osallistumista toisen osapuolen koulutuksiin ja toisen osapuolen työn tehokkuuden arvioimista. Vastaajia pyydettiin ilmaisemaan mielipiteensä väittämiin viisiportaisella asteikolla. täysin samaa mieltä (pisteet +2) – täysin eri mieltä (pisteet -2).

6.4.1 Sisäisen tarkastuksen ja tilintarkastuksen välisen suhteen luonne

Tilintarkastuksen ja sisäisen tarkastuksen välistä suhde sijoittuu jonnekin kahden ääripään välille. Toista ääripäätä on kyselyssä kuvattu sanalla rinnakkaiselo. Rinnakkaiselossa ulkoisella ja sisäisellä tarkastuksella on molemmilla omat erilliset tavoitteensa, joihin ne pyrkivät itsenäisesti. Samoin riskianalyysit, tarkastussuunnitelmat ja varsinainen tarkastustyö

toteutetaan molempien tarkastajatahojen osalta erillisinä ja toisistaan erottuvina toimintoina. Päinvastaista tilannetta on kyselyssä kuvattu yksinkertaisesti sanalla yhteistoiminta. Yhteistoiminnalle on tyypillistä, että sisäinen ja ulkoinen tarkastus määrittelevät yhdessä yrityksen tarkastustarpeet – ja odotukset ja työskentelevät yhdessä näiden saavuttamiseksi. Lisäksi ulkoisella ja sisäisellä tarkastuksella on yhteinen tehtävä sisältäen kirjanpidon ja tilinpäätöksen, hallinnon, laillisuus- sekä tietojärjestelmätarkastukset.

Näiden kahden vaihtoehdon välille kyselyyn lisättiin kaksi eriasteista yhteistyön muotoa, joita kuvaavat sanat koordinaatio ja integraatio. Koordinaatio-tilanteessa osapuolet työskentelevät itsenäisesti kehittämällä itse omat riskianalyysinsä, mutta jakavat tietoa niistä toisilleen. Vaikka tarkastussuunnitelmia koordinoitaisiakin jossain määrin, on tilintarkastajat yleensä se, joka päättää missä ja milloin yhteistyö tapahtuu, jos yhteistyötä yleensä esiintyy. Tilanteessa, jota tässä yhteydessä kutsutaan integraatioksi, osapuolet ovat yhteistyössä, mutta yhteistyö ei vielä täytä yhteistoiminnan tunnusmerkkejä. Integraatiota kuvaavia seikkoja on, että tilintarkastajat ja sisäiset tarkastajat jakavat riskianalyysit ja tarkastussuunnitelmat sekä tekevät laajamittaista yhteistyötä kirjanpidon ja tilinpäätöksen tarkastamisen yhteydessä. Kyselyssä vastaajia pyydettiin valitsemaan edellä mainituista tilintarkastuksen ja sisäisen tarkastuksen välistä suhdetta kuvaavista tilanteista. Taulukosta 21 näkyy eri vaihtoehtojen valinneiden prosentuaaliset ja absoluuttiset määrät.

	Sisäiset tarkastajat	Tilintarkastajat
Rinnakkaiselo , jota kuvaavia piirteitä ovat: <ul style="list-style-type: none"> – Ulkoisella ja sisäisellä tarkastuksella on molemmilla omat erilliset tavoitteensa – Riskianalyysit, tarkastussuunnitelmat ja varsinainen tarkastustyö toteutetaan molempien tarkastajatahojen osalta erillisinä ja toisistaan erottuvina toimintoina 	8,3 % n = 1	16,7 % n = 2
Koordinaatio , jota kuvaavia piirteitä ovat: <ul style="list-style-type: none"> – Sisäinen ja ulkoinen tarkastus kehittävät itse omat riskianalyysinsä, mutta jakavat keskenään tietoa niistä – Tarkastussuunnitelmia koordinoidaan jossain määrin Jos tarkastusta suoritetaan yhteistyössä, tilintarkastaja yleensä päättää missä ja milloin yhteistyö tapahtuu	75,0 % n = 9	58,3 % n = 7
Integraatio , jota kuvaavia piirteitä ovat: <ul style="list-style-type: none"> – Sisäinen ja ulkoinen tarkastus jakavat riskianalyysit ja tarkastussuunnitelmat – Laajamittainen yhteistoiminta kirjanpidon ja tilinpäätöksen tarkastuksessa 	8,3 % n = 1	8,3 % n = 1
Yhteistoiminta , jota kuvaavia piirteitä ovat: <ul style="list-style-type: none"> – Sisäinen ja ulkoinen tarkastus määrittelevät yhdessä yrityksen tarkastustarpeet ja -odotukset ja työskentelevät yhdessä niiden saavuttamiseksi – Sisäisen ja ulkoisella tarkastuksella on yhteinen tehtävä sisältäen kirjanpidon ja tilinpäätöksen, hallinnon, laillisuus- sekä tietojärjestelmätarkastukset. 	8,3 % n = 1	16,7 % n = 2

Taulukko 21. Sisäisen tarkastuksen ja tilintarkastuksen välinen suhde.

Selkeä enemmistö vastaajista oli sitä mieltä, että ulkoisen ja sisäisen tarkastuksen välinen suhde ei edusta kumpaakaan ääripäätä vaan on jotain siltä väliltä. Molemmat tarkastajatahot olivat pääosin sitä mieltä, että tilintarkastajien ja sisäisten tarkastajien välistä suhdetta kuvaa parhaiten määritelmä koordinaatio. Sisäisistä tarkastajista tätä vaihtoehtoa kannatti peräti 75,0 prosenttia (9 kpl) vastaajista, kun tilintarkastajista samaa mieltä oli 58,3 % (7 kpl) vastaajista. Miltei kaikkiin muihin ryhmiin löytyi vain yksittäisiä vastaajia. Tosin tilintarkastajista kaksi (16,7 %) oli sitä mieltä, että heillä ei ole lainkaan yhteistyötä sisäisen tarkastuksen kanssa ja oikea sana kuvamaan suhdetta on rinnakkaiselo, samoin kuin kaksi tilintarkastajaa arvioi, että heidän ja sisäisten tarkastajien välillä vallitsee aito yhteistoiminta. Voidaan siis todeta, että tutkimukseen osallistuneissa

yrityksissä vallitsee erittäin suuri yhteisymmärrys siitä minkälainen sisäisten ja ulkoisten tarkastajien välinen suhde niissä on.

6.4.2 Muita kommentteja

Edellisen kysymyksen lisäksi pyysimme vastaajia antamaan kirjallisia kommentteja sisäisten ja ulkoisten tarkastajien välisessä suhteessa tapahtuneista muutoksista viimeisten parin vuoden aikana. Kaikkiaan 17 henkilöä (37,8%) kaikista vastauksen jättäneistä antoi kommentteja tähän kohtaan. Lähes 60 % tähän kysymykseen vastanneista kertoi yhteistyön lisääntyneen. Tämä trendi näkyi sekä tilintarkastajien että sisäisten tarkastajien vastauksista.

Se, kumman osapuolen aloitteesta yhteistyön lisääntyminen on tapahtunut, ei selviä vastauksista. Yhteistä vastauksille kuitenkin on, että yhteistyön lisäämisen motiivina on usein tehokkuuden lisääminen tarkastuksessa mikä on luonnollista yleisten tehokkuusvaatimusten yhä lisääntyessä globalisoituvassa yritysmaailmassa. Sisäisten tarkastajien vastauksista käy ilmi, että ainakin tutkimuksen yrityksissä on viime vuosina panostettu sisäiseen tarkastukseen, joka on osaltaan johtanut yhteistyön tiivistymiseen. Kommenteista oli myös havaittavissa, että yhteistyön lisääntyminen on tarkoittanut tilintarkastajine voimakkaan koordinoivan otteen muuttumista aidoksi yhteistyösuhteeksi. Kaiken kaikkiaan yhteistyön lisääntyminen näyttäisi vastaajien mielestä tarkoittavan sitä, että nimenomaan tilintarkastajat voivat yhä suuremmassa määrin luottaa sisäiseen tarkastukseen ja sen suorittamaan työhön. Kukaan ei maininnut sellaista vaihtoehtoa, missä sisäiset tarkastajat voisivat yhteistyön lisääntyessä turvautua tilintarkastajien suorittamaan työhön.

6.4.3 Koordinoitotoimenpiteiden laajuus ja vaikutukset

Edellisten kahden kappaleen vastaukset antavat jotain viitteitä siihen millainen suhde sisäisillä tarkastajilla ja tilintarkastajilla tutkimuksen yrityksissä vallitsee. Yksi tämän suhteen tärkeistä osa-alueista on kahden tarkastajatahon välillä tapahtuvien koordinaatotoimenpiteiden laajuus. Koordinoitotoimenpiteet ovat tärkeitä, sillä ainakin sisäisten tarkastajien ammattistandardien mukaan niiden pitäisi merkittävästi parantaa tarkastuksen kattavuutta sekä vähentää päällekkäisen työn määrää.

Vastaajia pyydettiin arvioimaan sisäisen tarkastuksen ja tilintarkastuksen välisen koordinoinnin laajuutta ja tehokkuutta kolmessa eri kysymyksessä. Vastauksissa käytettiin nolosta sataan ulottuvaa asteikkoa, joka ensimmäisen kysymyksen ”Koordinoitotoimenpiteiden laajuus” kohdalla tarkoitti seuraavaa: 0 = ei koordinaatiota, 50 = lievää koordinaatiota ja 100 = merkittävää koordinaatiota. Kuten taulukosta 20 nähdään, ovat vastaajat keskimäärin sitä mieltä, että yrityksissä on ainakin lievää koordinoitua sisäisten ja ulkoisten tarkastajien välillä. Tilintarkastajien näkemyksen mukaan koordinoitotoimenpiteet ovat jonkin verran laajempia kuin sisäisten tarkastajien mielestä. Tilastollisesti ero ei kuitenkaan ole merkitsevä.

Seuraavaksi vastaajia pyydettiin koordinointiin liittyen ilmaisemaan mielipiteensä siitä, kuinka tehokkaita toimenpiteet ovat olleet tarkastuksen kattavuuden varmistamisessa. Kattava ja tehokas tarkastustulos voidaan saavuttaa usealla eri tavalla, mutta sisäisten ja ulkoisten tarkastajien välinen yhteistyö ja koordinaatio on yksi tehokkaimmista tavoista varmistaa tarpeeksi kattava lopputulos. Tässä kysymyksessä asteikko 0 – 100 jakaantui seuraavasti: 0 = ei vaikutusta, 50 = riittävä vaikutus, 100 = merkittävä vaikutus. Sekä tilintarkastajat että sisäiset tarkastajat olivat sitä mieltä, että heidän välisensä koordinaatio auttaa riittävässä määrin varmistamaan tarkastuksen kattavuuden. Tässäkin kysymyksessä tilintarkastajien mielipide oli positiivisempi kuin sisäisten tarkastajien. Ero

oli niin suuri, että sitä voidaan pitää jo merkitseväenä. Todennäköisin syy tähän on se, että tilintarkastajat ovat sisäisiä tarkastajia paremmassa asemassa näkemään yrityksen tarkastuksen kokonaisuutena, ja pystyvät näin helpommin lausumaan mielipiteensä asiasta.

Viimeisessä koordinaatioon liittyvässä kysymyksessä vastaajien piti kertoa käsityksensä siitä, kuinka hyvin koordinoitimenpiteet ovat tutkittavissa yrityksissä onnistuneet ehkäisemään tarkastajien suorittamaa päällekkäistä työtä. Käytössä oli edelleen asteikko 0 – 100, jonka ääripäät olivat: 0 = paljon päällekkäistä toimintaa ja 100 = ei päällekkäistä toimintaa. Asteikon keskikohtana (50) oli jonkin verran päällekkäistä toimintaa. Kysymyksen vastausten perusteella on helppo todeta, että koordinoitimenpiteet ovat erittäin tehokkaita päällekkäisen työn ehkäisemisessä. Molemmat tarkastajatahot olivat tästä vahvasti samaa mieltä; sisäisten tarkastajien vastausten keskiarvo oli 77,08 ja tilintarkastajien peräti 82,08.

Koordinointiin liittyvien kysymysten perusteella sisäisten tarkastajien ja tilintarkastajien välillä vallitsee yksimielisyys koordinoinnin laajuudesta sekä sen merkittävästä positiivisesta vaikutuksesta päällekkäisen työn ehkäisemisessä. Koordinoinnin vaikutuksesta tarkastuksen kattavuuden varmistamiseen oltiin sitä vastoin tarkastajien välillä lievästi, mutta merkittävässä määrin, eri mieltä. Tästä huolimatta tulokset ovat rohkaisevia ja puhuvat koordinoinnin puolesta. Vastausten perusteella onkin helppo suositella yrityksille tarkastajatahojen välisen koordinaation lisäämistä. Sitä miksi koordinaatio joissakin yrityksissä on edelleen vain lievää tai sitä vähäisempää on vaikea sanoa. Voi olla, että osapuolet eivät tapaa riittävän usein tai he eivät ja raportteja, työpapereita tai tarkastussuunnitelmiaan. Tähän pyritään löytämään vastaus seuraavissa kysymyksissä.

	Sisäiset tarkastajat	Tilintarkastajat	Sig. (0,05)
Koordinointitoimenpiteiden laajuus	58,33 (20,82) n = 12	73,33 (22,80) n = 12	0,08
Koordinoinnin vaikutus tarkastuksen kattavuuden varmistamiseen	45,00 (24,31) n = 12	60,83 (18,93) n = 12	0,04
Koordinoinnin vaikutus päällekkäisen työn ehkäisemisessä	77,08 (21,79) n = 12	82,08 (17,77) n = 12	0,50

Keskiarvo

(keskihajonta)

n = kysymykseen vastanneiden lukumäärä

Taulukko 22. Koordinoinnin laajuus ja tehokkuus.

6.4.4 Viralliset ja epäviralliset tapaamiset

Edellisten kysymysten perusteella sisäiset tarkastajat ja tilintarkastajat koordinoivat tarkastustoimenpiteitään keskimäärin lievästi. Osana töiden koordinoimista tarkastajien täytyy tavata toisiaan vuoden aika ainakin virallisesti ja mahdollisesti myös epävirallisesti. Sekä tilintarkastajien, että sisäisten tarkastajien ammattisuositukset suosittelivat, että osapuolien pitäisi tavata säännöllisesti keskustellakseen molempia koskevista asioista. Kappaleissa 6.3.1 ja 6.3.3 todettiin, että ammattikuntien välillä valitsee merkittävä yhteisymmärrys näiden välillä vallitsevan suhteen luonteesta sekä koordinoinnista. Sama yhteisymmärrys käy ilmi myös kun vastaajilta kysytään, kuinka usein he tapaavat virallisesti vuosittain. Taulukosta 23. näkyvät vastaukset virallisista tapaamisista ja taulukosta 24. epävirallisista tapaamisista.

Virallisten tapaamisten osalta vastaajat saivat vapaasti syöttää vuonna 2004 olleiden tapaamisten lukumäärän. Kysymystä oli tarkennettu sen verran, että virallisten tapaamisten piti koskea tarkastustoimenpiteiden koordinoimista, suunnittelua ja arvioimista. Tilintarkastajien mielestä osapuolet tapasivat vuonna 2004 virallisesti keskimäärin 2,58 kertaa, kun sisäiset tarkastajat olivat sitä mieltä, että tapaamisia oli samana aikana

keskimäärin 2,33. Sisäiset ja ulkoiset tarkastajat ovat siis käytännössä samaa mieltä virallisten tapaamisten lukumäärästä. Pieni ero voi johtua esimerkiksi tapaamisten sisällön erilaisesta tulkinnasta ja toisaalta toinen osapuoli voi katsoa jonkun tapaamisen viralliseksi kun toisen mielestä se on epävirallinen.

	Sisäiset tarkastajat	Tilintarkastajat	Sig. (0,05)
Vuosittaisten virallisten tapaamisten lukumäärä	2,33 (0,98) n = 12	2,58 (1,38) n = 12	0,39

Keskiarvo
(keskihajonta)
n = kysymykseen vastanneiden lukumäärä

Taulukko 23. Viralliset tapaamiset.

Virallisten tapaamisten lisäksi vastaajia pyydettiin kertomaan kuinka usein he tapasivat vuonna 2004 epävirallisesti. Myös epävirallisten tapaamisten aiheena tuli olla tarkastustoimenpiteiden koordinoiminen, suunnittelu ja arviointi. Koska epävirallisia tapaamisia voi olettaa olevan virallisia enemmän, vastaus pyydettiin valitsemaan asteikolla: päivittäin, viikoittain, kuukausittain, neljännesvuosittain tai harvemmin. Taulukossa 24. näkyy eri vaihtoehtojen kohdalla sen valintojen prosentuaalinen ja absoluuttinen määrä. Yhdenkään ulkoisen tai sisäisen tarkastajan mielestä epävirallisia tapaamisia ei ollut päivittäin tai edes viikoittain. Myös kuukausittaiset tapaamiset ovat verrattain harvinaisia, sillä vain yksi sisäinen (8,3 %) tarkastaja katsoi tapaamisia olleen joka kuukausi. Tilintarkastajista samaa mieltä oli kaksi henkilöä (16,7 %). Sekä tilintarkastajien että sisäisten tarkastajien selvän enemmistön mielestä epävirallisia tapaamisia pidettiin neljännesvuosittain. 75,0 % (9 kpl) tilintarkastajista ja 58,3 % (7 kpl) tarkastajista oli tätä mieltä. Kolmannes (33,3 %, 4 kpl) sisäisistä tarkastajista katsoi epävirallisia tapaamisia olleen tätäkin harvemmin. Erot mielipiteistä johtunevat tulkintaeroista tapaamisten aiheesta sekä siitä minkälainen yhteydenpito on yleensäkin tulkittavissa tapaamiseksi, varsinkaan epävirallisesti.

	Sisäiset tarkastajat	Tilintarkastajat
Kuukausittain	8,3 % n = 1	16,7 % n = 2
Neljännesvuosittain	58,3 % n = 7	75,0 % n = 9
Harvemmin	33,3 % n = 4	8,3 % n = 1

Taulukko 24. Epäviralliset tapaamiset.

Vaikka molemmat osapuolet ovat myös tapaamisten osalta pitkälle samaa mieltä, on huomattava, että samoin kuin aiemmissa kysymyksissä, tilintarkastajat ovat sitä mieltä, että yhteydenpitoa on lievästi enemmän.

6.4.5 Suunnittelu ja aikataulut

Edellisessä kappaleessa käytiin läpi, kuinka usein tilintarkastajilla ja sisäisillä tarkastajilla on virallisia ja epävirallisia tapaamisia tarkastustoimenpiteiden koordinoimiseksi, suunnittelemiseksi ja arvioimiseksi. Tässä kappaleessa tutkitaan tarkemmin, mitä edellä mainituissa tapaamisissa mahdollisesti käydään läpi. Kysymyksessä esitettiin viisi väittämää koskien tarkastustyön suunnittelua ja aikataulutusta. Tulokset on koostettu taulukkoon 25.

Taulukosta nähdään, että molemmat tarkastajatahot ovat yhtä mieltä siitä, että he tekevät yhteistyötä laatiessaan tarkastusaikatauluja ja, että heidän välisensä koordinaatio jatkuu läpi vuoden. Sen sijaan kysyttäessä laativatko tarkastajatahot yhdessä suunnitelmat tarkastuksen kattavuuden varmistamiseksi, vastausten keskiarvot ovat molemmilla lähellä nollaa. Tämä vastaa aiemmin kappaleessa 6.3.3 annettuja, joiden mukaan tarkastajien välinen koordinaatio edesauttaa vain lievästi tarkastuksen kattavuuden varmistamisessa. Myös väittämään siitä, käyttävätkö tarkastajat yhdessä laatimiaan suunnitelmia arvioidessaan vuosittaisiin tarkastuksiin käytettävää aikaa, molemmat tahot vastaavat yhdenmukaisesti; kumpikaan ei osaa ottaa kantaa kysymykseen. (vastausten keskiarvo lähellä nollaa). Vaikka myös seuraavan kysymyksen

vastausten keskiarvot ovat miltei nolla, on se ainoa kysymys, johon sekä tilintarkastajat että sisäiset tarkastajat vastaavat keskimäärin negatiivisesti. Toisin sanoen vastaajat ovat keskimäärin sitä mieltä, että he eivät laadi koordinoitua tarkastussuunnitelmaa yhteistyössä. Tämä vastaa aiemmin tarkastajien välistä suhdetta koskevaan kysymykseen (kappale 6.3.1) annettuja vastauksia. Siinä vastaajat kertoivat, että parhaiten heidän välistä suhdettaan vastaa vaihtoehto koordinaatio, jossa molemmat laativat itse omat tarkastussuunnitelmansa.

	Sisäiset tarkastajat	Tilintarkastajat	Sig. (0,05)
Sisäinen ja ulkoinen tarkastus tekevät yhteistyötä laatiessaan tarkastusaikatauluja	0,67 (0,89) n = 12	0,92 (1,00) n = 12	0,43
Sisäisen ja ulkoisen tarkastuksen välinen koordinaatio jatkuu läpi vuoden	0,92 (1,00) n = 12	1,25 (0,97) n = 12	0,30
Sisäinen ja ulkoinen tarkastus laativat yhdessä suunnitelmat tarkastuksen kattavuuden varmistamiseksi	0,25 (1,22) n = 12	-0,08 (1,56) n = 12	0,50
Sisäisen ja ulkoisen tarkastuksen yhdessä koordinoimia tarkastussuunnitelmia käytetään pohjana arvioitaessa vuosittaiseen tarkastustyöhön käytettävää aikaa	0,00 (1,35) n = 12	-0,42 (1,31) n = 12	0,27
Koordinoitu tarkastussuunnitelma laaditaan sisäisen ja ulkoisen tarkastuksen yhteistyönä	-0,08 (1,44) n = 12	-0,33 (1,61) n = 12	0,67

Keskiarvo
(keskihajonta)
n = kysymykseen vastanneiden lukumäärä

Taulukko 25. Suunnittelu ja aikataulut.

Tämä kysymys vahvistaa aiempia tuloksia, joiden mukaan tarkastajat tekevät yhteistyötä ja tapaavat säännöllisesti, mutta yhteistyö ei ole kaiken kattavaa. Aiemmistä kysymyksistä tuttu havainto siitä, että silloin, kun osapuolet yhtä mieltä yhteistyön olemassaolosta, tilintarkastajien vastaukset ovat lievästi sisäisiä tarkastajia positiivisempia.

6.4.6 Raporttien ja työpapereiden jakaminen

Jos halutaan, että ulkoisten ja sisäisten tarkastajien välinen yhteistyö edesauttaa paremman kattavuuden saavuttamista tarkastustyössä ja ehkäisee tuplatyötä, olisi hyvä, että ulkoiset ja sisäiset tarkastajat jakaisivat työpaperinsa ja antamansa raportit. KHT-yhdistyksen laatimissa tilintarkastajien ammattisuosituksissa yksi tekijä, jonka perusteella tilintarkastajat arvioivat, voivatko he luottaa yrityksen sisäiseen tarkastukseen on se, onko heillä esteetön pääsy sisäisen tarkastuksen työpapereihin ja raportteihin. Samoin sisäisten tarkastajien ammattistandardit mainitsevat, että eräs yhteistyön koordinoinnin ulottuvuus on mahdollisuus tutustua toisen osapuolen tarkastussuunnitelmiin, työpapereihin ja tarkastusraportteihin. Taulukosta 26 nähdään sisäisten ja ulkoisten tarkastajien näkemys siitä, missä määrin he jakavat työpaperinsa ja tarkastusraporttinsa.

Sekä tilintarkastajat että sisäiset tarkastajat ovat vahvasti samaa mieltä siitä, että molemmat jakavat tarkastusraportit toistensa kanssa. Sisäisen tarkastuksen raporttien jakamisesta suurin osa tarkastajista on täysin samaa mieltä tilintarkastajien vastausten keskiarvon ollessa 1,50 ja sisäisten tarkastajien 1,33. Tilintarkastajien raporttien jakamisesta vastaajat ovat keskimäärin vain jokseenkin samaa mieltä keskiarvojen ollessa vastaavasti tilintarkastajilla 1,17 ja sisäisillä tarkastajilla 0,75. Molemmissa tapauksissa tilintarkastajien mielestä tarkastusraporttien jakamista tapahtuu sisäisten tarkastajien näkemystä enemmän. Myös kumpaankin väittämään työpapereiden jakamisesta molemmat tarkastajatahot ovat vastanneet tilastollisessa mielessä yhdenmukaisesti. Päinvastoin kun tarkastusraporttien kohdalla, molemmat ovat sitä mieltä, että he eivät jaa työpapereita keskenään. Kumpikin tarkastajakunta katsoo, tilintarkastajat antavat omia työpapereitansa toisen osapuolen käyttöön sisäisiä tarkastajia harvemmin. Tilintarkastajien näkemykset työpapereiden ja raporttien jakamisesta ovat kauttaaltaan jonkin verran sisäisiä tarkastajia jyrkempiä.

	Sisäiset tarkastajat	Tilintarkastajat	Sig. (0,05)
Sisäiset tarkastajat jakavat työpaperinsa <i>ulkoisten</i> tarkastajien kanssa	-0,25 (1,36) n = 12	-1,00 (1,54) n = 12	0,22
Ulkoiset tarkastajat jakavat työpaperinsa <i>sisäisten</i> tarkastajien kanssa	-0,83 (1,03) n = 12	-1,33 (1,23) n = 12	0,38
Sisäiset tarkastajat jakavat tarkastusraporttinsa <i>ulkoisten</i> tarkastajien kanssa	1,33 (0,89) n = 12	1,50 (0,80) n = 12	0,67
Ulkoiset tarkastajat jakavat tarkastusraporttinsa <i>sisäisten</i> tarkastajien kanssa	0,75 (1,36) n = 12	1,17 (1,27) n = 12	0,46

Keskiarvo
(keskihajonta)
n = kysymykseen vastanneiden lukumäärä

Taulukko 26. Raporttien ja työpapereiden jakaminen.

Se, että tilintarkastajat eivät jaa työpapereitansa avoimesti sisäisten tarkastajien kanssa on luonnollista, kun ottaa huomioon, että tilintarkastajille asetetut vaatimukset objektiivisuudesta ja riippumattomuudesta ovat laissa määrättyjä ja täten huomattavasti tiukempia ja vähemmän tulkinnanvaraisia kuin sisäisillä tarkastajilla. Tästä johtuen tilintarkastajat todennäköisesti katsovat, että työpapereiden jakaminen saattaisi vaikuttaa negatiivisesti näihin vaatimuksiin. Sen sijaan on odottamatonta havaita, että myöskään sisäiset tarkastajat eivät jaa omia työpapereitaan. Kuten aiemmin todettiin, on molempien osapuolien ammattisuosituksissa mainittu yhtenä olennaisena yhteistyön edellytyksenä työpapereiden jako. Tosin on myönnettävä, että tämä tulos vastaa aiempia tuloksia siinä mielessä, että molemmat tarkastajatahot valmistelevat suunnitelmansa ja raporttinsa itse.

6.4.7 Käsitys toisen osapuolen tekniikoista, metodeista ja terminologiasta

Jotta sisäiset tarkastajat ja tilintarkastajat voivat tehdä yhteistyötä keskenään ja koordinoida tarkastustoimenpiteensä, tulee heillä olla selkeä käsitys toisen osapuolen käyttämistä tekniikoista, metodeista ja terminologiasta. Tilintarkastajien ammattisuosituksissa sisäisen tarkastuksen arviointikriteerinä käytetään muun muassa sisäisen tarkastuksen käyttämiä oikeita tarkastusmenetelmiä. Jotta tilintarkastaja voisi arvioida sisäisen tarkastuksen menetelmiä, täytyy hänellä olla hyvä käsitys mahdollisista tekniikoista, metodeista kuin terminologiastakin. Samoin sisäisten tarkastajien standardit näiden asioiden ymmärtäminen on osa tarkastajien välisiä koordinoititoimenpiteitä. Tutkimukseen vastanneiden tarkastajien näkemykset asiasta omalla kohdallaan löytyvät taulukosta 27.

Vastaukset tähän kysymykseen antavat varsin positiivisen kuvan tilintarkastajien ja sisäisten tarkastajien käsityksestä toistensa käyttämistä tekniikoista, metodeista ja terminologiasta. Molemmat ammattikunnat ovat yhtä mieltä siitä, että kumpikin tuntee toisen työtavat ja ammattisanaston. Kumpikin osapuoli on tosin vain jokseenkin samaa mieltä asiasta. On luonnollista että sisäisten tarkastajien vastusten keskiarvo (0,83) kysymykseen heidän tietämyksestään tilintarkastajien tekniikoista on tilintarkastajien vastausten keskiarvoa (0,42) suurempi. Samoin on luontevaa, että tilintarkastajat ovat keskimäärin (0,92) sisäisiä tarkastajia ($k_a = 0,58$) enemmän sitä mieltä, että heillä on hyvä käsitys sisäisten tarkastajien käytännöistä. Molempien tarkastajatahojen positiiviset vastaukset kysymyksen väittämiin kertovat, että yhteistyön lisäämiselle osapuolten välillä on olemassa hyvä pohja, jos yrityksissä vain löytyy halua siihen.

	Sisäiset tarkastajat	Tilintarkastajat	Sig. (0,05)
<i>Sisäisellä</i> tarkastuksella on hyvä käsitys ulkoisen tarkastuksen käyttämistä tekniikoista, metodeista ja terminologiasta	0,83 (0,94) n = 12	0,42 (0,79) n = 12	0,29
<i>Ulkoisella</i> tarkastuksella on hyvä käsitys sisäisen tarkastuksen käyttämistä tekniikoista, metodeista ja terminologiasta	0,58 (0,90) n = 12	0,92 (0,79) n = 12	0,27

Keskiarvo
(keskihajonta)
n = kysymykseen vastanneiden lukumäärä

Taulukko 27. Käsitys toisen osapuolen tekniikoista, metodologiasta ja terminologiasta.

6.4.8 Osallistuminen koulutuksiin ja toisen osapuolen arviointi

Aiemmissa kysymyksissä esiin tuotujen aiheiden lisäksi sisäisten ja ulkoisten tarkastajien välistä koordinaatiota ja yhteistyötä edistäviä asioita ovat osallistuminen toisen osapuolen järjestämiin koulutuksiin sekä toisen osapuolen arviointi. Taulukosta 28 näkyvät vastukset koulutukseen liittyviin väittämiin ja taulukossa 29 vastaukset toisen osapuolen arviointiin liittyviin väittämiin.

Sisäisten tarkastajien ja tilintarkastajien näkemykset toistensa osallistumisesta vastapuolen järjestämiin koulutuksiin vastaavat merkittävässä määrin toisiaan. Siihen, osallistuvatko sisäiset tarkastajat ulkoisten tarkastajien järjestämiin koulutuksiin, kumpikaan ei oikein osaa ilmaista mielipidettään. Sisäisillä tarkastajilla on ainoastaan lievästi positiivinen näkemys (ka = 0,33) asiasta, kun tilintarkastajien vastausten keskiarvo on tasan 0 (keskihajonta = 1,21). Sen sijaan on yllättävää huomata, että molemmat tarkastajatahot ovat sitä mieltä, että tilintarkastajat eivät osallistu sisäisten tarkastajien järjestämiin seminaareihin ja koulutuksiin. Sisäisten tarkastajien vastausten keskiarvo on -0,33 ja tilintarkastajien -0,92.

Tuloksesta huolimatta esimerkiksi vuoden 2005 Sisäisten tarkastajien syyseminaariin osallistui lukuisa määrä tilintarkastajia. Voi tosin olla, että kyselyyn vastanneet tilintarkastajat eivät itse olleet paikalla. Tulosten perusteella on joka tapauksessa selvää, että tarkastajat eivät aktiivisesti osallistu toisen osapuolen järjestämiin koulutuksiin. Tämä perusteella on yllättävää, että kumpikin taho katsoo silti omaavansa varsin hyvät tiedot toisen käyttämistä tekniikoista, metodeista ja terminologiasta. On ilmeistä, että sekä sisäiset että ulkoiset tarkastajat katsovat tämän tyyppisestä toiminnasta olevan vain vähän hyötyä yhteistyön koordinoinnin kannalta ja, että toisen ammattikunnan järjestämästä koulutuksesta on heille vain vähän ammatillista hyötyä.

	Sisäiset tarkastajat	Tilintarkastajat	Sig. (0,05)
<i>Sisäiset</i> tarkastajat osallistuvat <i>ulkoisten</i> tarkastajien järjestämiin seminaareihin ja koulutuksiin	0,33 (1,44) n = 12	0,00 (1,21) n = 12	0,52
<i>Ulkoiset</i> tarkastajat osallistuvat <i>sisäisten</i> tarkastajien järjestämiin seminaareihin ja koulutuksiin	-0,33 1,30 n = 12	-0,92 (1,08) n = 12	0,28

Keskiarvo
(keskihajonta)
n = kysymykseen vastanneiden lukumäärä

Taulukko 28. Osallistuminen koulutuksiin.

Tilintarkastajat ja sisäiset tarkastajat ovat erinomaisessa asemassa arvioidakseen toistensa työn tehokkuutta. Taulukko 29 kokoaa vastaajien näkemykset siitä, tapahtuuko tällaista arviointia muodollisesti tai epämuodollisesti. Vastausten perusteella voidaan todeta, että toisen tarkastajatahon tehokkuuden arviointi ei yleensä kuulu sisäisten eikä ulkoisten tarkastajien tapoihin. Mielipiteet asiasta ovat merkittävässä määrin samanlaiset. Ainoastaan tilintarkastajat antoivat keskimäärin (0,50) positiivisia vastauksia väitteeseen, että he arvioivat sisäisten tarkastajien tehokkuutta epävirallisesti. Tämä onkin ymmärrettävää, sillä tilintarkastajat joutuvat osana yrityksen sisäisen kontrollijärjestelmän arviointia arvioimaan myös sisäistä tarkastusta.

	Sisäiset tarkastajat	Tilintarkastajat	Sig. (0,05)
<i>Ulkoiset tarkastajat arvioivat sisäisen tarkastuksen tehokkuutta muodollisesti</i>	0,08 (1,31) n = 12	-0,50 (1,62) n = 12	0,22
<i>Sisäiset tarkastajat arvioivat ulkoisten tarkastajien tehokkuutta muodollisesti</i>	-1,00 (1,13) n = 12	-0,92 (1,38) n = 12	0,87
<i>Ulkoiset tarkastajat arvioivat sisäisten tarkastajien tehokkuutta epämuodollisesti</i>	-0,08 (0,90) n = 12	0,50 (1,38) n = 12	0,13
<i>Sisäiset tarkastajat arvioivat ulkoisten tarkastajien tehokkuutta epämuodollisesti</i>	-0,92 (0,79) n = 12	-0,25 1,22 n = 12	0,12

Keskiarvo
(keskihajonta)
n = kysymykseen vastanneiden lukumäärä

Taulukko 29. Toisen osapuolen arviointi.

Suomalaisessa työkuulttuurissa ei yleensä ole ollut tapana arvioida toisten työn tehokkuutta, mikä näkyy myös tämän kysymyksen vastauksista. Negatiivisella kritiikillä saattaisi olla myös haitallista vaikutusta sisäisen ja ulkoisen tarkastuksen yhteistyölle, mutta toisaalta rakentava palaute toisen ammattikunnan edustajalta auttaisi todennäköisesti parantamaan kummankin osapuolen työn laatua ja tehokkuutta. Näistä mahdollisista positiivisista vaikutuksista huolimatta, en usko, että ainakaan toisen tarkastajatahon tehokkuuden virallinen arviointi tulee saamaan kannatusta tulevaisuudessakaan.

Kappaleesta 6.3 eli sisäisten ja ulkoisten tarkastajien välistä suhdetta koskevista kysymyksistä käy ilmi, että tarkastajatahojen välillä on yhteistyötä ja että ne koordinoivat työtään jonkin verran. Parhaiten koordinoitointitoimenpiteet onnistuvat päällekkäisen työn ehkäisemissä. Tästä huolimatta yhteistyö jää vain koordinaation asteella, eli sekä sisäiset tarkastajat että tilintarkastajat laativat pääosin itse omat riskianalyysejä ja tarkastussuunnitelmansa, mutta jakavat niistä tietoa toisilleen. Jos ja kun osapuolet ovat yhteistyössä, tapahtuu se yleensä tilintarkastajien aloitteesta; tilintarkastajat päättävät missä ja milloin yhteistyö tapahtuu. Yhteistyön ja koordinaation lisäämiselle on siis paljon tilaa. Vastaajien

kommentit ovat kuitenkin rohkaisevia siinä mielessä, että useassa yrityksessä yhteistyö on viime vuosina lisääntynyt tai sitä on yritetty lisätä. Ratkaisevina tekijöinä yhteistyön lisäämiselle ovat olleet saavutettavat tehokkuushyödyt sekä yritysten panostaminen omiin sisäiseen tarkastukseen. Vallitsevana trendinä vastauksissa oli, että tilintarkastajat ottivat kysymysten väittämiin sisäisiä tarkastajia jyrkemmin kantaa, niin puolesta kuin vastaan. Tilintarkastajien asema aloitteentekijöinä yhteistyössä antaa heille selkeästi mahdollisuuden ilmaista mielipiteensä sisäisiä tarkastajia voimakkaammin.

6.5 Sisäisten tarkastajien tilinpäätöksen tarkastamisessa suorittama työ

Tämän kappaleen kysymysten tarkoituksen on selvittää, missä määrin sisäinen tarkastus suorittaa tilinpäätöksen tarkastamiseen liittyviä tehtäviä ja mitä tehtäviä se suorittaa. Vastajia pyydettiin kertomaan kuinka suuri prosentuaalinen osa koko tilinpäätöksen tarkastamisesta on sisäisten tarkastajien tekemää (taulukko 30). Lisäksi pyydettiin vastauksia siitä, kuinka merkityksellinen sisäisten tarkastajien panos on yksittäisten toimintojen tarkastamisessa (taulukko 31), sekä minkä toiminnon tarkastamisessa sisäisten tarkastajien panos on kaikkein suurin (taulukko 32). Vastajia pyydettiin myös kertomaan sisäisten tarkastajien edellä mainitun tärkeimmän toiminnon tarkastamisessa suorittaman työn osuus eri tarkastustoimenpiteittäin (taulukko 33). Lopuksi kysyttiin missä roolissa sisäisen tarkastus oli tehdessään tilinpäätöksen tarkastamiseen liittyviä toimenpiteitä (taulukko 34).

6.5.1 Sisäisten tarkastajien osuus tilinpäätöksen tarkastamisessa

Ensimmäisessä tilinpäätöksen tarkastamiseen liittyvässä kysymyksessä vastaajien piti kertoa, kuinka suuren osan vuoden 2004 koko tilinpäätöksen tarkastamisesta suoritti sisäinen tarkastus. Vastauksena annettiin prosenttiluku 0 – 100, jossa 0 = sisäinen tarkastus ei suorittanut mitään tilinpäätöksen tarkastamiseen liittyviä tehtäviä ja 100 = sisäinen tarkastus suoritti kaikki tarkastukset. Taulukko 30 kokoaa tämän kysymyksen vastaukset. Taulukosta näemme, että vastaajien mielipiteet eivät eroa merkittävästi toisistaan, sillä sisäisten tarkastajien mielestä he tarkastavat tilinpäätöksestä keskimäärin 7,83 % ja tilintarkastajien mielestä keskimäärin 7,50 %.

	Sisäiset tarkastajat	Tilintarkastajat	Sig. (0,05)
Sisäisten tarkastajien tilinpäätöksen tarkastamisesta vuonna 2004 suorittama osuus	7,83 (7,57) n = 12	7,50 (9,17) n = 12	0,93

Keskiarvo
(keskihajonta)
n = kysymykseen vastanneiden lukumäärä

Taulukko 30. Sisäisten tarkastajien osuus tilinpäätöksen tarkastamisessa.

6.5.2 Sisäisen tarkastuksen panos toiminnoittain

Jotta saataisiin selville, eroavatko tarkastajatahojen näkemykset siinä, mitä yksittäisiä yrityksen toimintoja sisäinen tarkastus tilinpäätöksen yhteydessä tarkastaa, jaettiin toiminnot seitsemään osa-alueeseen: myynti ja saamiset, henkilöstö ja palkkaus, ostot (myös investoinnit) ja maksatus, vaihto-omaisuus ja varastot, rahoituksen hankinta ja takaisinmaksu, pankkivastuut ja saatavat sekä tytäryritykset. Vastaajat saivat myös nimetä jonkun muun osa-alueen, jonka tarkastamisessa sisäinen tarkastus oli mukana, mutta jota ei mainittu listassa. Kysymyksessä käytettiin

seitsemän portaista asteikkoa, joka jakaantui seuraavasti: 1 = merkityksetön panos, 4 = kohtalainen panos ja 7 = merkittävä panos. Vastaukset kysymykseen löytyvät taulukosta 31.

Vastauksista päätellen sisäiset tarkastajat ovat jossain määrin mukana kaikkien toimintojen tarkastamisessa. Kuitenkaan heidän panoksensa ei nouse merkittävään rooliin yhdelläkään osa-alueella. Sekä ulkoisten että sisäisten tarkastajien mielestä suurimman panoksen sisäiset tarkastajat antavat vaihto-omaisuuden ja varastojen tarkastamiseen. Sisäisten tarkastajien mielestä heidän panoksensa on jonkin verran kohtalaista suurempi (ka = 4,25). Tilintarkastajat arvioivat panoksen vai lievästi pienemmäksi keskiarvolla 3,58. Muista toiminnoista tytäryritysten ja ostojen/maksatuksen kohdalla vastausten keskiarvo nousee lähelle kolmea. Lopuissa sisäisen tarkastuksen panos on lähes merkityksetön vastausten keskiarvojen jäädessä noin kahteen. Yhdenkään toiminnon kohdalla tilintarkastajien ja sisäisten tarkastajien väliset näkemykset eivät eroa merkittävästi toisistaan. On ymmärrettävää, että enemmistössä tapauksia sisäiset tarkastajat arvioivat oman panoksen suuremmaksi kuin mitä se tilintarkastajien mielestä on.

Viisi vastaajaa antoi lisäksi jonkun muun toiminnon, jonka tarkastamisessa sisäisellä tarkastuksella on ollut jonkinlainen rooli. Sisäiset tarkastajat mainitsivat muun muassa osatuloutuksen oikeellisuuden sekä tietyt sijoitusomaisuuden osat omina toimintoinaan. Sisäisten tarkastajien mielestä heillä oli näiden osa-alueiden tarkastamisessa merkittävä rooli. Joidenkin tilintarkastajien mielestä yrityksen prosessit ja erilaiset varaukset voi katsoa omiksi toiminnoikseen, ja joiden tarkastuksessa sisäisellä tarkastuksella on merkittävä rooli.

	Sisäiset tarkastajat	Tilintarkastajat	Sig. (0,05)
Myynti ja saamiset	2,58 (1,83) n = 12	2,33 (2,02) n = 12	0,79
Henkilöstö ja palkkaus	2,17 (1,40) n = 12	2,25 (1,60) n = 12	0,91
Ostot (myös investoinnit) ja maksatus	2,67 (1,87) n = 12	3,00 (2,00) n = 12	0,74
Vaihto-omaisuus ja varastot	4,25 (2,53) n = 12	3,58 (2,11) n = 12	0,47
Rahoituksen hankinta ja takaisinmaksu	2,08 (1,62) n = 12	1,50 (1,00) n = 12	0,37
Pankkivastuut ja saatavat	2,00 (1,54) n = 12	1,58 (1,44) n = 12	0,55
Tytäryritykset	2,92 (2,39) n = 12	2,83 (1,99) n = 12	0,93

Keskiarvo
(keskihajonta)
n = kysymykseen vastanneiden lukumäärä

Taulukko 31. Sisäisen tarkastuksen panos toiminnoittain.

6.5.3 Sisäisen tarkastuksen panoksen kannalta merkittävin toiminto

Seuraavassa kohdassa lomakkeella pyydettiin valitsemaan se toiminto, jonka tarkastamisessa sisäisellä tarkastuksella on tilinpäätöksen tarkastamisen yhteydessä ollut kaikkein merkittävin rooli. Taulukosta 32. nähdään kunkin toiminnon merkittävimäksi valinneiden suhteellinen osuus vastaajista. Kuten jo edellisen kysymyksen perusteella voitiin odottaa, valitsi valtaosa vastaajista vaihto-omaisuuden ja varastot toiminnoksi, jossa sisäisen tarkastuksen merkitys on kaikkein suurin. Sekä tilintarkastajista että sisäisistä tämän toiminnon valinnoita oli 44,4 % vastaajista.

Yhteensä tähän kohtaan vastasi yhdeksän sisäistä ja ulkoista tarkastajaa. Tarkastajat, joiden mielestä sisäisen tarkastuksen panos kaikissa toiminnoissa oli merkityksetön, eivät olleet pääosin vastanneet tähän kysymykseen. Kukaan vastanneista ei ollut valinnut rahoituksen hankintaa ja takaisinmaksua tai pankkivastuita ja saatavia tärkeimmäksi toiminnoksi. Muut toiminnot saivat vain hajaääniä, eivätkä sisäisten ja ulkoisten tarkastajien vastauksissa ollut havaittavissa merkittäviä eroja.

	Sisäiset tarkastajat	Tilintarkastajat
Myynti ja saamiset	0,0 %	11,1 %
Henkilöstö ja palkkaus	11,1 %	0,0 %
Ostot (myös investoinnit) ja maksatus	11,1 %	22,2 %
Vaihto-omaisuus ja varastot	44,4 %	44,4 %
Rahoituksen hankinta ja takaisinmaksu	0,0 %	0,0 %
Pankkivastuut ja saatavat	0,0 %	0,0 %
Tytäryritykset	22,2 %	11,1 %
Muu	11,1 %	11,1 %
Yhteensä	100,0 % n = 9	100,0 % n = 9

Taulukko 32. Sisäisen tarkastuksen panoksen kannalta tärkein toiminto.

Edelliseen kysymykseen liittyen vastaajia pyydettiin arvioimaan asteikolla 0 – 100 %, kuinka suuren osan edellä annetun tärkeimmän toiminnon tarkastamisesta suoritti sisäinen tarkastus. Taulukosta 33 näemme, että sisäisten ja ulkoisten tarkastajien välillä oli tässä kysymyksessä merkittävä ero. Tuloksen luotettavuutta tosin heikentää merkittävästi se, että vain viidestä yrityksestä molemmat, sekä tilintarkastaja että sisäinen tarkastaja, vastasivat kysymykseen. Vastauksista voitaneen kuitenkin yleistää havainto siitä, että sisäisillä tarkastajilla on taipumus nähdä oman työnsä osuus tilinpäätöksen tarkastamisesta suurempana kuin mitä se tilintarkastajien mielestä on.

	Sisäiset tarkastajat	Tilintarkastajat	Sig. (0,05)
Sisäisten tarkastajien tärkeimmässä toiminnossa suorittama työ	66,00 (8,94) n = 5	44,00 (14,58) n = 5	0,001

Keskiarvo
(keskihajonta)
n = kysymykseen vastanneiden lukumäärä

Taulukko 33. Sisäisten tarkastajien tärkeimmässä toiminnossa suorittama työ.

Seuraavassa kysymyksessä sisäisten tarkastajien osuutta tärkeimmän toiminnon tarkastuksessa tarkennettiin hieman. Vastaajia pyydettiin arvioimaan sisäisen tarkastuksen suorittaman työn määrä erilaisista tarkastustoimenpiteistä, jotka ovat: 1. sisäisten kontrollien testaamiseen ja arviointiin liittyvät toimenpiteet, 2. toimenpiteet analyttisen tarkastusaineiston hankkimiseksi ja 3. saldotarkastukset. Asteikkona kysymyksessä oli 0 – 100 % jossa 0 = sisäinen tarkastus ei suorittanut lainkaan näitä toimenpiteitä ja 100 = sisäinen tarkastus suoritti kaikki tällaiset toimenpiteet.

Kuten taulukosta 34 havaitaan, vastaajien välille ei synny tilastollisesti merkittäviä eroja. Se, että vastaukset saatiin vain 7 yrityksen molemmilta tarkastajilta vaikuttaa osaltaan tähän. Vastauksista kuitenkin näkyy, että sisäisten tarkastajien työ painottuu sisäisten kontrollien testaamiseen ja arviointiin. Sisäisten tarkastajien vastausten keskiarvo oli 47,14 % ja tilintarkastajien 39,29 %. Seuraavaksi eniten sisäiset tarkastajat hankkivat analyttistä tarkastusaineistoa. Selvästi vähiten sai kannatusta sisäisten tarkastajien suorittamat saldotarkastukset. Tilintarkastajien mielestä sisäisten tarkastajien osuus tästä oli 20,00 % kun sisäiset tarkastajat arvioivat omaksi osuudekseen vain 11,43 %. Tämä tulos on hieman yllättävä, sillä olisi luontevaa, että varmistuttuaan ensin sisäisen tarkastuksen luotettavuudesta, tilintarkastaja voisi antaa saldotarkastusten kaltaisia rutiinitehtäviä sisäisten tarkastajien tehtäväksi ja voisi näin mahdollisesti keskittyä olennaisempien asioiden tarkastamiseen. On huomattava, että tilintarkastajien mielestä sisäisten tarkastajien suorittama

osuus saldotarkastuksista oli miltei kaksinkertainen sisäisten tarkastajien omaan mielipiteeseen verrattuna. Onkin todennäköistä, että ainakin osa sisäisistä tarkastajista luokittelee tekemänsä työn epäselvissä tapauksissa mieluummin analyttisen aineiston hankkimiseksi kuin saldotarkastukseksi.

	Sisäiset tarkastajat	Tilintarkastajat	Sig. (0,05)
Sisäisten kontrollien testaamiseen ja arviointiin liittyvät toimenpiteet	47,14 (21,38) n = 7	39,29 (19,67) n = 7	0,49
Toimenpiteet analyttisen tarkastusaineiston hankkimiseksi	36,43 (28,97) n = 7	28,57 (16,51) n = 7	0,57
Saldotarkastukset	11,43 (17,49) n = 7	20,00 (20,82) n = 7	0,42

Keskiarvo
(keskihajonta)
n = kysymykseen vastanneiden lukumäärä

Taulukko 34. Sisäisten tarkastajien tärkeimmässä toiminnossa suorittama työ tarkastustoimenpiteittäin.

6.5.4 Sisäisen tarkastuksen rooli tilinpäätöksen tarkastamisessa

Viimeisenä tilinpäätöksen tarkastamiseen liittyvänä kysymyksenä vastaajia pyydettiin ottamaan kantaa kahteen väittämään koskien sisäisen tarkastuksen roolia edellisessä kysymyksessä mainituissa tarkastustoimenpiteissä. Tarkastajien piti kertoa mielipiteensä siitä, käyttivätkö tilintarkastajat sisäisiä tarkastajia apulaisinaan ja käyttivätkö tilintarkastajat hyväkseen sisäisten tarkastajien itsenäisesti hankkimaa tarkastusaineistoa. Vastaukset pyydettiin antamaan asteikolla kahdesta (täysin samaa mieltä) miinus kahteen (täysin eri mieltä). Taulukosta 35 näkyy yhteenveto tuloksista.

Jälleen sisäisten ja ulkoisten tarkastajien mielipiteillä ei ole tilastollisesti merkitsevää eroa. Kummankin ammattikunnan edustajat ovat vahvasti eri mieltä siitä, että tilintarkastajat käyttäisivät sisäisiä tarkastajia apulaisinaan. Tämä onkin ymmärrettävää, sillä vaatimukset tilintarkastajien riippumattomuudesta ja objektiivisuudesta luovat omat rajoitteensa tällaiselle toimintatavalle. Molemmat osapuolet ovat sen sijaan sitä mieltä, että sisäiset tarkastajat työskentelevät itsenäisesti ja tilintarkastajat voivat jossain tapauksissa käyttää näiden hankkimaa tarkastusaineistoa hyväkseen. Sisäisten tarkastajien hankkiman aineiston hyväksikäyttö vaatii luonnollisesti, että tilintarkastajat ovat varmistuneet sisäisten tarkastajien toimintatapojen asianmukaisuudesta ja tulosten oikeellisuudesta.

	Sisäiset tarkastajat	Tilintarkastajat	Sig. (0,05)
Tilintarkastajat käyttivät sisäisiä tarkastajia apulaisinaan	-0,42 (1,08) n = 12	-0,92 (1,38) n = 12	0,37
Tilintarkastajat käyttivät hyväkseen sisäisten tarkastajien itsenäisesti hankkimaa tarkastusaineistoa	0,75 (0,75) n = 12	0,58 1,31 n = 12	0,66

Keskiarvo
(keskihajonta)
n = kysymykseen vastanneiden lukumäärä

Taulukko 35. Sisäisen tarkastuksen rooli tilinpäätöksen tarkastamisessa.

Tulokset sisäisten tarkastajien tilinpäätöksen tarkastamisessa suorittamaa työtä koskevista kysymyksistä kertovat selkeästi, että tilintarkastajien ja sisäisten tarkastajien näkemykset asiasta eivät juurikaan eroa toisistaan. Molempien mielestä sisäiset tarkastajat suorittavat noin 7-8 % tilinpäätöksen tarkastamiseen liittyvistä tarkastuksista. Ylivoimaisesti suurimman panoksensa sisäiset tarkastajat antavat vaihto-omaisuuden ja varastojen tarkastamiseen. Heidän osuutensa on merkittävä myös ostojen ja maksatuksen sekä tytäryritysten tarkastamisessa. Sisäiset tarkastajat huolehtivat noin 50 %:sta vaihto-omaisuuteen ja varastoihin liittyvistä tarkastuksista. Tärkein panos heillä on sisäisten kontrollien testaamiseen

ja arviointiin liittyvissä asioissa. Lisäksi tilintarkastajat eivät käytä sisäisiä tarkastajia apulaisinaan, mutta turvatutuvat näiden itsenäisesti hankkimaan tarkastusaineistoon.

Tuloksista on havaittavissa, että sisäiset tarkastajat arvioivat oman panoksena suuremmaksi, kuin tilintarkastajat. Tämä voi johtua siitä, että vaikka sisäiset tarkastajat suorittavatkin paljon erityisesti vaihtomaisuuteen ja varastoihin liittyviä tarkastustoimenpiteitä, tekevät tilintarkastajat itse paljon sellaista tarkastuksia, josta sisäiset tarkastajat eivät ole tietoisia. Tämä pienentää sisäisten tarkastajien näkemystä tilinpäätöksen tarkastamiseen liittyvästä kokonaistyömäärästä, jolloin he myös arvioivat oman työnsä osuuden todellista suuremmaksi. Seuraavassa kappaleessa käydään läpi sisäisen ja ulkoisen tarkastuksen väliseen suhteeseen vaikuttavia tekijöitä.

6.6 Sisäisen ja ulkoisen tarkastuksen väliseen suhteeseen vaikuttavia tekijöitä

Tilintarkastajien ja sisäisten tarkastajien väliseen suhteeseen vaikuttaa monia tekijöitä. Tässä kappaleessa tutkitaan molempien tarkastajatahojen näkemyksiä näistä tekijöistä. Tarkastajille esitettyjen kysymysten painopiste on tekijöissä, jotka koskevat tilinpäätöksen tarkastamiseen liittyvää koordinaatiota ja yhteistyötä. Kuten aiemmissa kappaleissa 6.3 ja 6.4 on jo käynyt ilmi, sisäisten ja ulkoisten tarkastajien välillä on jonkin verran yhteistyötä, mutta ne toimivat kuitenkin pääosin itsenäisesti omista lähtökohdistaan.

Tässä kappaleessa esitettyjen kysymysten avulla yritetään löytää syitä sille, miksi tarkastajat tekevät tai eivät tee yhteistyötä ja koordinoi töitään laajemmassa mittakaavassa. Vastajille esitettiin 8 molemmilla tarkastajille yhteistä väittämää koskien motivaation lähteitä yhteistyöhön sekä siihen vaikuttavia tekijöitä. Sisäisiltä tarkastajilta kysyttiin myös, miksi he tekevät

töitä, joita tilintarkastus voi käyttää hyväkseen. Lisäksi tilintarkastajilta tiedusteltiin, miksi he käyttävät tai eivät käytä sisäisten tarkastajien työtä hyväkseen. Kaikissa kysymyksissä käytettiin samaa viisiportaista asteikkoa, joka ulottuu +2:sta (täysin samaa mieltä) -2:een (täysin eri mieltä).

6.6.1 Motivaation lähteet yhteistoimintaan

Sekä ulkoisilta että sisäisiltä tarkastajilta kysyttiin mitkä tekijät motivoivat heitä tekemään yhteistyötä tilinpäätöksen tarkastamisessa. Kuten kappaleessa 6.2.2 kävi ilmi, sisäisillä tarkastajilla on laaja joukko erilaisia tehtäviä yrityksen sisällä, ja he käyttävät vain pienen osan ajastaan auttaakseen tilintarkastajia. Taulukosta 36 näemme vastaajien näkemykset siitä, mikä motivoi sisäisiä tarkastajia käyttämään osan ajastaan työhön, jota tilintarkastajat voivat käyttää hyväkseen.

	Sisäiset tarkastajat	Tilintarkastajat	Sig. (0,05)
Hallitus (ja/tai tarkastusvaliokunta) rohkaisee sisäistä tarkastusta suorittamaan tehtäviä, jotka voivat auttaa tilintarkastajia tilinpäätöksen tarkastamisessa	0,00 (1,13) n = 12	-0,25 (1,22) n = 12	0,62
Ylin johto rohkaisee sisäistä tarkastusta suorittamaan tehtäviä, jotka voivat auttaa tilintarkastajia tilinpäätöksen tarkastamisessa	0,17 (1,11) n = 12	-0,17 (1,27) n = 12	0,50
Hallitus (ja/tai tarkastusvaliokunta) rohkaisee tilintarkastajia käyttämään sisäisen tarkastuksen työtä hyväkseen	0,42 (0,90) n = 12	-0,58 (1,31) n = 12	0,04
Ylin johto rohkaisee tilintarkastajia käyttämään sisäisen tarkastuksen työtä hyväkseen	0,58 (0,79) n = 12	-0,58 (1,31) n = 12	0,02

Keskiarvo
(keskihajonta)
n = kysymykseen vastanneiden lukumäärä

Taulukko 36. Motivaation lähteet yhteistoimintaan.

Sisäisten tarkastajien ja tilintarkastajien vastausten välillä ei ole tilastollisesti merkitsevää eroa, kun kysytään rohkaiseeko hallitus (ja/tai tarkastusvaliokunta) tai yrityksen ylin johto sisäistä tarkastusta

suorittamaan tehtäviä, jotka voivat auttaa tilintarkastajia tilinpäätöksen tarkastamisessa. Sisäiset tarkastajat eivät keskimäärin ole samaa tai eri mieltä väittämien kanssa sillä vastaustensa keskiarvot ovat nolla tai erittäin vähän plussan puolella. Myös tilintarkastajien vastausten keskiarvot eroavat vain vähän nollostakaan, mutta ovat negatiivisia. Tilintarkastajat ovat siis lievästi sitä mieltä, että hallitus tai ylin johto eivät rohkaise sisäisiä tarkastajien tekemään töitä joka voisi auttaa heitä.

Kun vastaajia pyydetään kertomaan, rohkaiseeko hallitus (ja/tai tarkastusvaliokunta) tai ylin johto tilintarkastajia käyttämään sisäisen tarkastuksen työtä hyväkseen, saadaan huomattavasti mielenkiintoisempia vastauksia. Sisäiset tarkastajat ovat yhtä mieltä siitä, että sekä hallitus että ylin johto kannustaa tilintarkastajia käyttämään heidän työtään hyväkseen. Vaikka sisäisten tarkastajien vastukset eivät olekaan mitenkään erityisen jyrkästi positiivisia (ka = 0,42/hallitus ja 0,58/ylin johto), eroavat tilintarkastajien vastukset niistä merkittävästi. Tilintarkastajien mielestä kumpikaan, yrityksen ylin johto tai hallitus, ei rohkaise heitä käyttämään sisäisten tarkastajien työtä hyväkseen. Tilintarkastajien vastausten keskiarvo on molemmissa kysymyksissä sama -0,58. Mielenpide ei siis ole kovin voimakas, mutta eroaa silti merkittävästi sisäisten tarkastajien näkemyksestä.

Tilintarkastajien vastukset ovat todennäköisesti lähempänä totuutta, sillä sisäiset tarkastajat eivät välttämättä ole erityisen hyvin selvillä hallituksen ja ylimmän johdon tilintarkastajille antamista suosituksista. Jostain syystä sisäiset tarkastajat kuitenkin uskovat hallituksen ja johdon kannustavan tilintarkastajia oman työnsä hyödyntämiseen. Koska laajemmasta koordinaatiosta ja yhteistyöstä saatavat tehokkuushyödyt ovat lähes itsestään selviä, on melko yllättävää, että hallitus ja ylin johto eivät kannusta sisäisiä ja ulkoisia tarkastajia tämän enempää yhteistyöhön. Tämä havainto on varmasti yksi tärkeä selittävä tekijä aiemmissa kappaleissa saaduille havainnoille siitä, että tarkastajatahojen välinen yhteistyö ja koordinaatio eivät ole läheskään niin yleisiä kuin voisivat olla.

6.6.2 Perusteet yhteistoiminnalle

Sisäisiltä tarkastajilta kysyttiin, miksi he suorittavat tehtäviä, joita tilintarkastajat voivat käyttää hyväkseen. Tilintarkastajia puolestaan pyydettiin kertomaan, miksi he käyttävät sisäisen tarkastuksen työtä hyväkseen. Vastukset kysymyksiin löytyvät taulukoista 37 ja 38.

Sisäiset tarkastajat ottivat kantaa kahteen heidän suorittamiensa tehtävien mahdollisia positiivisia vaikutuksia koskevaan väittämään. Tarkkaan ottaen sisäisiä tarkastajia pyydettiin kertomaan, suorittavatko he tilintarkastajia auttavia: a) tehtäviä alentaakseen tilintarkastuskustannuksia ja b) varmistaakseen mahdollisimman kattavan tarkastuksen. Kuten taulukosta 37 näkyy, sisäiset tarkastajat eivät tee mahdollisia tilintarkastajien työtä helpottavia tehtäviä alentaakseen yrityksen tilintarkastuskustannuksia. On mielenkiintoista havaita, että vaikka kappaleessa 6.3.2 esitettyjen kommenttien perusteella, yksi syy tarkastajien välisen yhteistyön lisäämiselle yrityksissä on ollut parempi tehokkuus, eivät sisäiset tarkastajat katso auttavansa tilintarkastajia kustannussäästöjen vuoksi. Koska sisäiset tarkastajat ovat melko voimakkaasti ($k_a = 0,92$) sitä mieltä, että he auttavat tilintarkastajia kattavan tarkastustuloksen varmistamiseksi, tarkoittanevat he tehokkuudella nimenomaan kattavaa tarkastusta.

	Sisäiset tarkastajat
Sisäiset tarkastajat suorittavat näitä tehtäviä alentaakseen tilintarkastuskustannuksia	-0,42 (1,33) n = 26
Sisäiset tarkastajat suorittavat näitä tehtäviä varmistaakseen mahdollisimman kattavan tarkastustuloksen syntymisen	0,92 (1,32) n = 26

Keskiarvo
(keskihajonta)
n = kysymykseen vastanneiden lukumäärä

Taulukko 37. Sisäisten tarkastajien syyt suorittaa tehtäviä, joita tilintarkastus voi käyttää hyväkseen.

Tilintarkastajat vastasivat neljään väittämään, jotka koskivat sisäisten tarkastajien työn hyväksikäyttämisen mahdollisia positiivisia vaikutuksia. Vastauksista (taulukko 38) nähdään, että tilintarkastajat käyttävät sisäisten tarkastajien työtä hyväkseen pääasiassa hyödyntääkseen sisäisen tarkastuksen erityisosaamista ($ka = 0,84$) ja kustannusten karsimiseksi ($ka = 0,42$). Sen sijaan tilintarkastajat ovat odotetusti erittäin voimakkaasti ($ka = -1,63$) eri mieltä väittämän kanssa, jonka mukaan sisäisen tarkastuksen työtä hyödynnetään laskutuksen lisäämiseksi. Myöskään väite siitä, että sisäisten tarkastajien työtä hyödynnettäisiin asiakkaan toivomuksesta, ei saa kannatusta. Vastausten perusteella tilintarkastajatkin hakevat yhteistyöstä tehokkuutta, mutta heidän käsityksensä tehokkuudesta pitää sisällään niin kattavan tarkastuksen (sisäisen tarkastuksen erityisosaamisen hyväksikäytön muodossa) kuin kustannussäästöt. Tilintarkastajilla oli myös mahdollisuus nimetä joku muu syy, minkä vuoksi he käyttävät sisäisen tarkastuksen työtä hyväkseen, mutta vastaajat jättivät mahdollisuuden käyttämättä.

	Tilintarkastajat
Kustannusten karsimiseksi	0,42 (1,22) n = 19
Mahdollisuus suurempaan laskutukseen (Tilintarkastajilla saattaa olla mahdollisuus laskuttaa sisäisten tarkastajien työtä omanaan.)	-1,63 (0,83) n = 19
Asiakkaan toivomuksesta	-0,32 (1,00) n = 19
Hyödyntääkseen sisäisen tarkastuksen erityisosaamista (esim. toimialasta, tietojärjestelmistä tms.)	0,84 (1,01) n = 19

Keskiarvo
(keskihajonta)
n = kysymykseen vastanneiden lukumäärä

Taulukko 38. Tilintarkastajien syyt käyttää sisäisen tarkastuksen työtä hyväkseen.

Tilintarkastajia pyydettiin kertomaan myös, siihen miksi he eivät käytä sisäisten tarkastajien työtä hyväkseen. Asiaa kysyttiin viiden väittämän avulla, jotka olivat: 1. Sisäinen tarkastus ei ole tarpeeksi objektiivinen, 2. Sisäinen tarkastus ei ole tarpeeksi riippumaton, 3. Sisäisellä tarkastuksella ei ole tarpeeksi asiantuntemusta, 4. Sisäisen tarkastuksen työn laatu ei ole tarpeeksi hyvä ja 5. Sisäisen tarkastuksen työ on luonteeltaan pääosin operatiivista (siitä ei ole hyötyä tilinpäätöksen tarkastuksen yhteydessä). Vastaukset löytyvät taulukosta 39.

Vastauksista nähdään selkeästi, että mikään kysymyksessä annetuista seikoista ei ole tilintarkastajien mielestä syy olla hyödyntämättä sisäisten tarkastajien työtä, sillä jokaisen kohdan vastausten keskiarvo oli alle nolla. Ainoastaan sisäisen tarkastuksen suorittaman työn liian operatiivinen luonne voi joissain tapauksissa vaikeuttaa sen hyväksikäyttöä.

	Tilintarkastajat
Sisäinen tarkastus ei ole tarpeeksi objektiivinen.	-1,05 (1,03) n = 19
Sisäinen tarkastus ei ole tarpeeksi riippumaton.	-0,74 (1,41) n = 19
Sisäisellä tarkastuksella ei ole tarpeeksi asiantuntemusta.	-1,26 0,87 n = 19
Sisäisen tarkastuksen työn laatu ei ole tarpeeksi hyvä.	-1,42 0,51 n = 19
Sisäisen tarkastuksen työ on luonteeltaan pääosin operatiivista (siitä ei ole hyötyä tilinpäätöksen tarkastuksen yhteydessä).	-0,26 (1,48) n = 19

Keskiarvo
(keskihajonta)
n = kysymykseen vastanneiden lukumäärä

Taulukko 39. Tilintarkastajien syyt olla käyttämättä sisäisten tarkastajien työtä hyväkseen.

6.6.3 Muita sisäisten ja ulkoisten tarkastajien yhteistoimintaan vaikuttavia tekijöitä

Viimeisenä sekä sisäisiltä että ulkoisilta tarkastajilta kysyttiin mielipidettä neljään yhteistyöhön yleisesti vaikuttavaan tekijään. Väitteet koskivat lähinnä sisäisen tarkastuksen työn hyväksikäyttöä. Taulukkoon 40 kootuista vastauksista nähdään, että kumpikaan tarkastajataho ei ole voimakkaasti sitä mieltä, että sisäisellä tarkastuksella ei ollut vuoden lopussa aikaa auttaa tilintarkastusta tilinpäätöksen tarkastuksen loppuun saattamisessa. Tilintarkastajien vastausten keskiarvo oli -0,83 sisäisten tarkastajien keskiarvon ollessa -0,33. Näkemys ero tässä asiassa oli varsin suuri sisäisten tarkastajien ollessa tilintarkastajia enemmän sitä mieltä, että heillä oli kiire vuoden lopussa.

Merkittävin ero tarkastajien välille syntyy kun kysytään, oliko sisäisten tarkastajien suorittama työ tehty liian aikaisin tilikauden aikana, jotta siitä olisi ollut hyötyä tilinpäätöksen tarkastamisen yhteydessä. Tilintarkastajat

olivat erittäin voimakkaasti ($k_a = -1,25$) erimieltä väittämän kanssa. Sisäisten tarkastajien vastausten keskiarvo oli samoin negatiivinen ($k_a = -0,42$), mutta huomattavasti lievemmin. Sisäisten tarkastajien tarkastajat olivat siis tilintarkastajia enemmän sitä mieltä, että heidän tekemästään työstä ei ollut apua tilinpäätöksen tarkastamisessa.

Kumpikaan osapuoli ei osaa tai halua ottaa kantaa siihen, että oliko sisäinen tarkastus halukas auttamaan tilintarkastusta tilinpäätöksen tarkastamisen loppuun saattamisessa. Vastausten keskiarvot olivat erittäin lähellä nollaa, sisäisillä tarkastajilla 0,08 ja tilintarkastajilla -0,17. Tilintarkastajat olivat kuitenkin jossain määrin sitä mieltä, että sisäiset tarkastajat eivät olleet halukkaita auttamaan heitä. Lopuksi kysyttiin vielä, yhtyivätkö vastaajat väitteeseen, että sisäisellä tarkastuksella ei ollut tarpeeksi resursseja suorittaakseen tehtäviä, jotka olisivat auttaneet tilintarkastajia tilinpäätöksen tarkastamisessa. Tässä asiassa tarkastajat olivat samaa mieltä, eikä resurssipula vaivannut sisäistä tarkastusta kummankaan tarkastajatahon mielestä.

	Sisäiset tarkastajat	Tilintarkastajat	Sig. (0,05)
Sisäisillä tarkastajilla ei ollut tarpeeksi aikaa vuoden lopussa, jotta se olisi voinut auttaa tilintarkastusta.	-0,33 (0,98) n = 12	-0,83 (1,11) n = 12	0,05
Sisäisten tarkastajien suorittama työ oli tehty liian aikaisin tilikauden aikana, jotta siitä olisi hyötyä tilinpäätöksen tarkastamisessa.	-0,42 (1,08) n = 12	-1,25 (0,62) n = 12	0,03
Sisäinen tarkastus oli halukas auttamaan tilintarkastusta tilinpäätöksen tarkastamisen loppuun saattamisessa	0,08 (0,90) n = 12	-0,17 (1,34) n = 12	0,34
Sisäisellä tarkastuksella ei ollut tarpeeksi resursseja suorittaakseen tehtäviä, jotka olisivat auttaneet tilintarkastajia tilinpäätöksen tarkastamisessa.	-0,33 (0,98) n = 12	-0,25 (1,22) n = 12	0,85

Keskiarvo
(keskihajonta)
n = kysymykseen vastanneiden lukumäärä

Taulukko 40. Sisäisen ja ulkoisen tarkastuksen väliseen yhteistoimintaa vaikuttavia tekijöitä.

Kappaleen 6.5 vastaukset kertoivat mikä motivoi sisäisiä ja ulkoisia tarkastajia yhteistyöhön ja mitä positiivisia syitä he näkevät koordinaatiolle ja yhteistoiminnalle. Vastaukset voidaan koota yhteen seuraavasti: Yrityksen johto ja hallitus eivät merkittävästi kannusta tarkastajia tekemään yhteistyötä. Pääasialliset syyt tarkastajien väliselle yhteistyölle ovat näiden oman näkemyksen mukaan tehokkuushyödyt, eli tarkastuksen parempi kattavuus sekä kustannussäästöt. Lisäksi saatiin selville että sisäisellä tarkastuksella oli aikaa ja resursseja auttaa tilintarkastajia vuoden lopussa ja heidän tekemänsä työ ei ollut tehty liian aikaisin, jotta siitä olisi ollut hyötyä tilinpäätöksen tarkastamisessa. Kumpikaan tarkastajataho ei osannut tai halunnut ottaa kantaa siihen, oliko sisäinen tarkastus halukas auttamaan tilintarkastajia vuoden lopussa.

6.7 Tutkimuksen luotettavuus

Tutkimuksen luotettavuus muodostuu sen validiteetista ja reliabiliteetista. Validiteetti mittaa sitä, kuinka hyvin tutkimus mittaa sitä mitä sen on ollut tarkoitus mitata. Kyselytutkimuksessa tutkimuksen validiteetin määrääväenä tekijänä on onnistunut kysymysasettelu. Kysymysten tulee olla sellaisia, että niiden avulla saadaan ratkaisu tutkimusongelmaan. Tutkimuksen validius liittyy sovellusalueen käsitteisiin ja teoriaan. Tämän tutkimuksen kohdalla sen validius pyrittiin varmistamaan laatimalla esitetyt kysymykset teoriaosassa esitettyjen asioiden pohjalta. Tämän lisäksi kyselylomake testattiin kahdella henkilöllä, jotta varmistuttiin sen ymmärrettävyydestä ja siitä, että kysymysten avulla saadaan vastaus tutkimusongelmaan.⁸³

Tutkimuksen reliabiliteetilla tarkoitetaan sen avulla saatujen tuloste tarkkuutta. Tutkimuksen tekijän tulee osoittaa kriittisyyttä ja oltava jatkuvasti tarkkana, ettei tietoja kerätessä, syötettäessä tai tuloksia tulkittaessa synny virheitä. Muuten saadut tulokset voivat olla sattumanvaraisia. Jotta tutkimuksen tuloksiin voidaan luottaa, ei otos saa

---

⁸³ Heikkilä, 1998, (s.) 178.

olla vino, vaan sen tulee edustaa koko tutkittavaa perusjoukkoa. Reliabiliteetin varmistamiseksi pyrittiin perusjoukosta huolellisesti valitsemaan edustava otos ja valinnassa käytettiin aiemmin kappaleessa 6.1. esitettyjä kriteereitä. Myös vastausten käsittelyssä ja syöttämisessä SPSS-ohjelmistoon pyrittiin huolellisuuteen. Lisäksi valittiin tutkimukseen parhaiten soveltuva testimenetelmä.⁸⁴

Tutkimuksen validiutta voidaan pitää hyvänä, sillä kysymykset oli laadittu tarkastajatahojen ammattisuositusten ja niitä tulkinneiden kirjallisuuden ja artikkeleiden pohjalta. Lisäksi lomakkeen läpikäyneet henkilöt tulkitsivat kysymykset niin kuin tutkija oli ne tarkoittanut. Toisin sanoen tutkimus mittasi niitä asioita, mitä sen oli tarkoituskin mitata. Tutkimuksen reliabiliteetti sen sijaan jää verraten pieneksi. Vaikka vastaajajoukko pyrittiin valitsemaan tarkkaan harkiten, käytettiin valinnassa tutkijan omaa harkintaa, joten kyseessä ei ole satunnaisotos. Enemmän tutkimuksen reliabiliteettiin vaikuttaa kuitenkin saatujen parillisten vastausten pieni määrä. Vaikka vastausprosentti oli yhteensä 37,5 % jäi testeissä käyttökelpoisten vastausten määrä 20 %:iin. Tutkimuksen yleistettävyyttä ei näin ollen voida pitää hyvänä, vaikka vastausprosentti onkin melko tyypillinen tilintarkastajien ja sisäisten tarkastajien keskuudessa tehdyille kyselytutkimuksille.

---

⁸⁴ Heikkilä, 1998, (s.) 29.

7 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tutkimuksen teoriaosassa esitettyjen sisäisten ja ulkoisten tarkastajien ammattisuositusten ja niitä tulkitsevien teosten ja artikkeleiden perusteella on helppo todeta, että tilintarkastajien ja sisäisten tarkastajien hyvä ymmärrys toistensa työstä on erittäin tärkeää. Samoin on tärkeitä, että yritysjohto ymmärtää käyttää hyväksi sisäistä tarkastusta samalla ymmärtäen ulkoisen tarkastuksen ja sisäisen tarkastuksen eri lähtökohdat. Itsestään selvää on, että yhteistyön ulkoisen tilintarkastajan ja sisäisen tarkastajan välillä tulee olla kiinteää ja kitkatonta. Yhteistyön tulee perustua ymmärrykseen, että kummallakin osapuolella on oma osansa yhteisen työtehtävän, yrityksen valvonnan, toteuttamisessa.

Sisäisen ja ulkoisen tarkastuksen koordinoinnin ja yhteistyön hyöty tarkastettavalle organisaatiolle onkin kiistaton. Yhteistoiminnan hyötyjä mietittäessä ei tule väheksyä siihen sisältyvää oppimismahdollisuutta. Tarkastustekniikat ja -menetelmät ovat pitkälti samanlaisia, joten läheinen yhteistoiminta tarjoaa kummallekin osapuolelle ammatillisia kehittymismahdollisuuksia. Sisäisen ja ulkoisen tarkastuksen yhteistoiminnan ratkaisevana menestystekijänä on kuitenkin pohjimmiltaan keskinäinen luottamus, joka perustuu rakentavaan vuorovaikutukseen ja toisen tarkastajatahon työn arvostukseen.

Tutkimuksen empiiristä osiota tarkasteltaessa on ensimmäisenä syytä huomioida saatujen vastausten suhteellisen vähäinen määrä. Kummankin tarkastajatahon vastausprosentti oli sinänsä kohtuullisen korkea; sisäisillä tarkastajilla 43,3 % ja tilintarkastajilla 31,7 %. Koska tutkimus oli laadittu niin, että luotettavien testien tekemiseen vaadittiin parilliset vastaukset, eli vastaus sekä yrityksen sisäiseltä että ulkoiselta tarkastajalta, jäi testeissä käyttökelpoisten vastausten määrä valitettavan alhaiseksi, vain 20 % otoksesta. Alhainen vastausmäärä vaikutti todennäköisesti suurelta osin siihen, että testeissä saatiin varsin vähän tilastollisesti merkitseviä eroja (p (sig.) $> 0,05$). Näin ollen joidenkin kysymysten kohdalla oli vaikea tulkita

vastauksissa ilmenneiden erojen todellista merkitystä. Nämä seikat yhdessä otoksen valinnassa käytettyjen harkinnanvaraisten kriteereiden kanssa, johtavat siihen, että kyselyn tulosten yleistettävyys ei ole erityisen hyvä. Koska on olemassa suuri riski sille, että tulokset voivat olla sattumanvaraisia, voidaan myös todeta, että tutkimuksen validiteetti on puutteellinen.

Tutkimuksen ensimmäisenä tavoitteena oli selvittää millaisena tarkastajatahot näkevät sisäisen tarkastuksen roolin ja tehtävät. On luonnollista, että sisäiset tarkastajat näkivät oman roolinsa erittäin laajana. Sisäisten tarkastajien mielestä heidän rooliinsa yrityksessä sisältyvät kaikki tutkimuksessa esitetyt tehtävät. Tilintarkastajilla oli huomattavasti suppeampi käsitys sisäisen tarkastuksen roolista ja tehtävistä yrityksessä. Heidän mielestään se rajoittuu lähinnä yrityksen prosessien ja operatiivisten asioiden arviointiin. Yksi mahdollinen selitys selkeisiin näkemuseroihin on se, että tilintarkastajat vastasivat kysymykseen tilintarkastusta ajatellen, eivätkä niinkään huomioineet sisäisen tarkastuksen yleistä roolia yrityksessä.

Sisäisten tarkastajien suorittamia tehtäviä kysyttiin ainoastaan sisäisiltä tarkastajilta itseltään. Sisäiset tarkastajat kertoivat suorittavansa pääosin toimintojen ja tietojärjestelmien tarkastuksia sekä operatiiviseen toimintaan liittyviä tehtäviä. Heidän vastuksensa tässä kohdassa olivat siis hieman ristiriitaisia sen kanssa millaisena he näkevät oman roolinsa. Vaikka sisäiset tarkastajat näkevät oman roolinsa laajana, ovat heidän todellisuudessa suorittamat tehtävät verraten suppea-alaisia. Huomiolle pantavaa oli, että sisäiset tarkastajat kertoivat käyttävänsä erittäin vähän aikaa tilintarkastajien auttamiseen, mikä viittaa suhteellisen vähäiseen yhteistoimintaan tarkastajatahojen välillä.

Tutkimuksen toisena tavoitteena oli selvittää millainen suhde sisäisellä ja ulkoisella tarkastuksella suomalaisissa yrityksissä on ja millaisia toimenpiteitä tarkastajat suorittavat yhteistoiminnan koordinoimiseksi.

Ylivoimainen enemmistö vastaajista katsoi sisäisen ja ulkoisen tarkastuksen välistä suhdetta parhaiten kuvaavan sanan olevan koordinaatio. Kyselyssä suhdetta kuvaava sana koordinaatio oli määritelty seuraavasti: 1. Sisäinen ja ulkoinen tarkastus kehittävät itse omat riskianalyyysinsä, mutta jakavat tietoa niistä. 2. Tarkastussuunnitelmia koordinoidaan jossain määrin ja jos tarkastusta suoritetaan yhteistyössä, tilintarkastaja yleensä päättää, missä ja milloin yhteistyö tapahtuu. Kyseessä oli toiseksi heikoin neljästä valittavissa olleista yhteistyön tasoista. Saatu tulos on yhteneväinen ensimmäisessä tavoitteen tulosten kanssa, eli yhteistyötä tarkastajien välillä on, mutta sen määrässä on toivomisen varaa. Yhteistyön kehittymisen kannalta on kuitenkin positiivista, että kyselylomakkeella annetuissa kirjallisissa kommentteissa suuri osa vastaajista kertoi tarkastajien välisen yhteistyön lisääntyneen viime vuosina. Suurimmat syyt tähän olivat yritysten lisääntynyt panostus sisäiseen tarkastukseen sekä yhteistyöllä saavutettavat kustannussäästöt. Vastauksista oli myös pääteltävissä, että yhteistyön lisääntyessä suhde muuttuu myös tilintarkastajien voimakkaasta koordinoinnista enemmän aidon yhteistyösuhteen suuntaan.

Sisäisten ja ulkoisten tarkastajien suorittamien koordinoitintoimenpiteiden kartoittamiseksi tarkastajille esitettiin useita erilaisiin koordinoitintoihin ja niiden vaikutuksiin liittyviä väittämiä. Kysymysten vastukset on tarkemmin eritelty kappaleessa 6.3, mutta niistä on havaittavissa jo edellisissä kohdissa havaittu tosiseikka, että vaikka tilintarkastajat ja sisäiset tarkastajat ovat yhteistoiminnassa, on yhteistyön ja koordinaation lisäämiselle paljon tilaa. Yleisesti ottaen voidaan todeta, että tehokkainta nykyisen tasoinen yhteistoiminta on päällekkäisen työn ehkäisemisessä. Siitä molemmat tarkastajatahot ovat yhtä mieltä. Yksi mielenkiintoinen trendi vastauksissa oli se, että tilintarkastajat ottivat vastauksiin selkeästi sisäisiä tarkastajia voimakkaammin kantaa, niin myönteisesti kuin kielteisestikin. Tämä on selkeä osoitus siitä, että mahdollinen yhteistoiminta tapahtuu useimmin tilintarkastajien aloitteesta, mikä antaa

heille mahdollisuuden ilmaista mielipiteensä sisäisiä tarkastajia voimakkaammin.

Tutkimuksen kolmantena tavoitteena oli selvittää missä määrin sisäinen tarkastus suorittaa tilinpäätöksen tarkastamiseen liittyviä tehtäviä ja mitä tehtäviä se suorittaa. Sisäiset ja ulkoiset tarkastajat olivat yllättävän yksimielisiä sisäisten tarkastajien suorittaman työn osuudesta, molempien mielestä se on vajaat 8 %. Kaiken kaikkiaan vastaukset peilasivat hyvin ammattistandardeissa sekä ammattikirjallisuudessa ja -artikkeleissa annettuja suosituksia. Sisäisten tarkastajien tilinpäätöksen tarkastamiseen liittyvä työ kohdistui tiettyjen omaisuuserien, kuten vaihto-omaisuus ja varastot, tarkastamiseen. Tärkein panos heillä oli sisäisten kontrollien testaamisessa ja arvioinnissa. Teoriaosassa esitetyt arviot siitä, että sisäisten tarkastajien työskentely suoraan tilintarkastajien apulaisina voi olla riippumattomuuskysymysten vuoksi ongelmallista, sai vahvistusta kyselyn tuloksista; tilintarkastajat eivät juurikaan käytä sisäisiä tarkastajia apulaisinaan vaan turvautuvat näiden itsenäisesti hankkimaan tarkastusaineistoon. Se, että tilintarkastajat pääsääntöisesti katsovat voivansa käyttää sisäisten tarkastajien työtä hyväkseen on osoitus siitä, että sisäisen tarkastuksen toiminta tutkituissa yrityksissä on varsin laadukasta. Vähemmän yllättävää oli havaita, että sisäiset tarkastajat näkevät oman roolinsa monessa kohtaa suurempana kuin mitä se tilintarkastajien mielestä on.

Tutkimuksen neljäntenä ja viimeisenä tavoitteena oli tutkia motivaation lähteitä yhteistoiminnalle sekä syitä tehdä tai olla tekemättä yhteistyötä. Vastausten erittäin yllättävänä tuloksena oli vastaajien kokemus siitä, että tutkimuksen kohteena olevien yritysten ylin johto tai hallitus/tarkastuskomitea eivät merkittävästi kannusta sisäisiä ja ulkoisia tarkastajia tekemään yhteistyötä. Onkin luultavaa, että tämä on suurin yksittäinen selittävä tekijä sille, että sisäisen ja ulkoisen tarkastuksen välinen yhteistoiminta ei ole tutkimuksessa havaittua suurempaa. Mistä tämä sitten johtuu? Yritysten ylimmässä johdossa ja hallituksessa istuvat

henkilöt eivät ehkä täysin ymmärrä tilintarkastuksen ja sisäisen tarkastuksen välisen tiiviin koordinaation ja yhteistoiminnan mukanaan tuomia potentiaalisia hyötyjä. Voi olla, että he katsovat sisäisen ja ulkoisen tarkastuksen lähtökohtien olevan kaukana toisistaan ja, että liian tiivis yhteistyö voi johtaa viime vuosina ilmitulleiden kirjanpitoskandaalien kaltaisiin tuloksiin. Sisäisten ja ulkoisten tarkastajien laajempi yhteistoiminta tuskin johtaa negatiivisiin tuloksiin, kunhan kumpikin tarkastajataho pitää kiinni omasta riippumattomuudestaan ja tarkastustyön laadunvalvonta on riittävää. Yritysten ylimmän johdon ja hallitusten tulisikin ottaa aktiivisempi rooli yhteistoiminnan lisäämiseksi. Viitteitä tästä oli jo havaittavissa, sillä yhteistoiminta oli useissa yrityksissä lisääntynyt viimeisen parin vuoden aikana.

Kuten kappaleessa 1.1 mainittiin, on sisäisen ja ulkoisen tarkastuksen välistä yhteistoimintaa käsitelty pro gradu -tutkielmissa viime vuosina runsaasti. Uusimmat näistä on tehty Lappeenrannan teknillisessä yliopistossa Jukka Karisen ja Sini Fieandtin toimesta vuonna 2004. Näissä tutkimuksissa päädyttiin soveltuvien osin hyvin samankaltaisiin tuloksiin kuin tässäkin tutkimuksessa. Fieandtin saamissa tuloksissa oli tosin yksi selkeä ero tämän tutkimuksen vastauksiin; hänen tutkimuksessaan sisäisten tarkastajien mielestä yhteistyölle oli vahva johdon tuki. Ero tutkimusten välillä johtuu todennäköisesti erilaisesta kysymyksenasettelusta. Tulokset voidaan tulkita niin, että Fieandtin tutkimuksen mukaisesti yritysten johto tukee yhteistyötä yleisellä tasolla, mutta ei juurikaan toimi aktiivisesti yhteistyön lisäämiseksi.⁸⁵

Vaikka tämän tutkimuksen avulla saatiin vastaus esitettyyn tutkimusongelmaan ja tavoitteet saavutettiin, heräsi tutkimuksen myötä runsaasti uusia kysymyksiä. Tärkeimpänä näistä ehkä se, miksi sisäisten ja ulkoisten tarkastajien välinen yhteistoiminta Suomessa ei ole nykyistä laajempaa. Perusteellisen vastauksen saaminen tähän kysymykseen voisi osaltaan edesauttaa laajemman yhteistoiminnan kehittymistä myös

---

⁸⁵ Fieandt, 2004, (s.) 89-90.

Suomessa. Tutkimuksessa havaittiin, että yhteistyö on jossain määrin lisääntynyt viime aikoina. Olisi mielenkiintoista tutkia, millaisena tämä kehitys jatkuu tulevaisuudessa. Tällainen yhteistyön kehitystä kuvaava tutkimus voitaisiin tehdä muutaman vuoden välein. Tulevia tilintarkastusta ja sisäistä tarkastusta koskevia tutkimuksia ajatellen on syytä tuoda ilmi, että tarkastajien piirissä oli havaittavissa selkeää ”tutkimusväsymystä”. Enemmistöä vastaajista oli vaikea motivoida tutkimukseen osallistumiseen, mikä johtuu luultavasti suuresta sisäistä ja ulkoista tarkastusta käsittelevästä Pro Gradu -tutkielmien lukumäärästä.

LÄHDELUETTELO

Aho, Tuomas – Vänskä, Hannu: Tilintarkastuslaki ja hyvä tilintarkastustapa, toinen uudistettu painos. Jyväskylä 1996. Lakimiesliiton kustannus.

Alho, Markku: Raportointi ja seuranta – sisäinen tarkastaja vuorovaikuttajana. Tilintarkastus – Revision 3/1995, s. 209 – 215.

Alho, Markku: Sisäinen tarkastus tunnustetuksi. Tilintarkastus - Revision 3/1996, s. 180 – 181.

Anderson, Richard J.: The Truly Integrated Audit. Internal Auditor, December 1994, s. 65 – 70.

Bergstrand, Jan: Tehokas talouden ohjaus. Juva 1994. Ekonomia-sarja.

Dunn, John: Auditing – Theory & Practice, 2nd edition. Prentice Hall. Hertfordshire 1996.

Dwight L. Allison Jr.: Internal Auditors and Audit Committees. Internal Auditor, February 1994, s. 50 – 55.

Engle, Terry J.: Managing External Auditor Relationship. Internal Auditor, August 1999, s. 66 – 69.

FARs Samlingsvolym 1988, FARs rekommendationer i revisionsfrågor, Föreningen Auktoriserade Revisorer, Stockholm 1987

Fieandt, Sini: Sisäisen tarkastuksen ja tilintarkastuksen välinen yhteistyö. Pro Gradu –tutkielma. Lappeenranta 2004. Lappeenrannan teknillinen yliopisto.

Forss, Mårten: Uudet tilintarkastussuositukset yhdenmukaistavat tilintarkastuksen. Tilintarkastus – Revision, 4/2000, s. 7 – 12.

Halla, Ilona: Suunta tulevaan: Sisäisen tarkastuksen uudet ammattinormit. Tilintarkastus – Revision 3/1999, s.216.

Halla, Ilona: Sisäinen tarkastus kuuluu hyvään hallintotapaan. Tilintarkastus – Revision 5/1999, s. 293.

Halla, Ilona: Pörssiyhtiön hallituksen tulisi säännöllisesti arvioida sisäisen tarkastuksen perustamistarve, ellei tällaista toimintoa organisaatiossa ole. Tilintarkastus – Revision 1/2000, s. 5.

Halla, Ilona: Riskienhallinnan arviointia ja kehittämistä sisäisen tarkastuksen avulla. Tilintarkastus – Revision 4/2000, s. 5.

Hallituksen esitys Eduskunnalle tilintarkastuslaiksi ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi. (HE 295/1993 vp.)

Hannukkala, Pekka: Sisäisen valvonnan kokonaisjärjestelmä ja pörssiyhtiön vuosikertomus. Tilintarkastus – Revision 4/1997, s. 335 – 337.

Hannukkala, Pekka: Sisäisen ja ulkoisen tarkastuksen yhteistoiminta ammattisuositusten valossa. Tilintarkastus – Revision 2/1998, s. 164 – 168.

Hannukkala, Pekka: Tarkastajan ja tarkastettavan vuorovaikutus. Tilintarkastus – Revision, 1/1999 s. 57 – 61.

Hannukkala, Pekka: Organisaatiokohtaisten olosuhdetekijöiden vaikutus sisäiseen tarkastukseen. Tilintarkastus – Revision 3/2000, s. 31 – 36.

Hannukkala, Pekka: Sisäinen tarkastus akateemisena aiheena. Tilintarkastus – Revision 5/2004, s. 4 – 5.

Heikkilä, Tarja: Tilastollinen tutkimus. Helsinki 1998. Oy Edita Ab.

Holopainen, Atte: Tilintarkastaja ei voi olla sisäinen tarkastaja. Talouselämä 41/1998, s. 58.

Huttunen, Aija: Tilintarkastuksen ja sisäisen tarkastuksen välinen yhteistyö ja sen kehittäminen. Pro Gradu –tutkielma. Vaasa 1997. Vaasan yliopisto, laskentatoimen laitos.

Ihalainen, Asko: Sisäinen tarkastus Euroopan tasolla osana hyvää yrityshallintoa ja asianmukaista hallintoa. Tilintarkastus – Revision 1995, s. 450 – 459.

Ihalainen, Asko: Sisäisen tarkastuksen keskeiset toimintaperiaatteet hyvän yrityshallinnon edistämiseksi organisaatiossa. Tilintarkastus – Revision 3/1996, s. 201 – 203.

Ihalainen, Asko: Valvonnasta suomalaisissa organisaatioissa. Tilintarkastus – Revision, 3/1997, s. 196 – 197.

Kankaanpää, Kari: Sisäisen tarkastuksen periaatteellisten normien tulkinta. Tilintarkastus – Revision, 2/1993, s. 187 – 197.

Karhulahti, Juhani: Sisäisen tarkastuksen hyväksikäyttö ja merkitys. Tilintarkastus – Revision 3/1989, s. 210 – 214.

Karhulahti, Juhani: Sisäisen tarkastuksen hyväksikäyttö ja merkitys, Sisäinen tarkastus 1982, Sisäiset tarkastajat ry, julkaisu 17. Hämeenlinna 1983. Tehoprint Oy.

Karhulahti, Juhani: Riippumattomuus on sisäisen tarkastuksen toimintaedellytys. Tilintarkastus – Revision, 3/1992, s. 195 – 197.

Keskuskauppakamarin ja Teollisuuden ja Työnantajain Keskusliiton suositukset pörssiyritysten hallinnoinnista. Helsinki 1997.

KHT-yhdistys – Föreningen CGR ry: Tilintarkastusalan suositukset 2000. Jyväskylä 2000.

Koivu, Eila: Suomeenkin liiketoiminnan valvonnan kansalliset standardit. Tilintarkastus – Revision 6/1995, s. 468 – 471.

Koivu, Eila: Audit committee valvontajärjestelmän osana. Tilintarkastus – Revision 2/1996, s. 154 – 157.

Koivu, Eila: Laatu sisäisen tarkastuksen johtamisessa ja tarkastustyössä. Tilintarkastus – Revision 3/2000, s. 47 – 50.

Koivukoski, Eero: Tilintarkastajan riippumattomuus. Tilintarkastus – Revision 2/1992, s. 157 – 160.

Koskelainen, Heikki: Tilintarkastajan etiikasta ja hyvää tilintarkastustapaa koskevista ohjeista. Tilintarkastus – Revision 4/1995, s. 289 – 293.

Koski, Eero: Havaintoja sisäisestä tarkastuksesta. Tilintarkastus – Revision 1/1994, s. 52.

Koski, Pauli – af Schultén, Gerhard: Osakeyhtiölaki selityksin I, neljäs, uudistettu painos. Jyväskylä 1998. Lakimiesliiton kustannus.

Kosonen, Eino: Sisäinen tarkastus etsii havaitsemiinsa epäkohtiin sitä ja niihin parannuskeinoja, ei syyllisiä. Tilintarkastus – Revision 6/1992, s. 493 – 495.

Kyläkallio, Juhani – Iiro, Olli – Kyläkallio, Kalle: Osakeyhtiö. Helsinki 1997. Yritysjulkaisut.

Marttila, Veikko: Tehokas sisäinen tarkastus yritysjohdon tukitoimintona. Tampere 1998.

Marttila, Veikko: Tilintarkastus valvoo omistajien etua – sisäinen tarkastus tukee yritysjohtoa. Luottolista 4/1999, s. 13 – 14.

Mutanen, Pentti: Sisäisen tarkastuksen ja ulkoisen tilintarkastuksen erikoispiirteistä ja yhteistyöstä. Tilintarkastus – Revision, 5/1983, s. 285 – 287.

Neilimo, Kari: Yritysten johtamisjärjestelmät, yrityksen hallinto ja johtamisen valvonta. Corporate governance –keskustelun kansainvälinen tausta. Tilintarkastus – Revision 6/1998, s. 413 – 417.

Neilimo, Kari – Uusi-Rauva, Erkki: Johdon laskentatoimi. 2., uudistettu painos. Helsinki 1999. Oy Edita Ab.

Niinisalo, Esa: Sisäisen tarkastajan työtehtävät liikeyrityksessä ja kunnassa. Helsinki 1995. Suomen Kuntaliitto.

Paul, Mikael: Sisäisen ja ulkoisen tarkastuksen työnjako. Tilintarkastus – Revision 4/1988, s. 287 – 290.

Pickett, K. H. Spencer: The Internal Auditing Handbook. 1997.

Prepula, Eero – Toivainen Heikki: Tilintarkastajan vastuu ja sen suhde yhteisön tai säätiön johdon vastuuseen. Tilintarkastus – Revision 3/1995, s. 199 – 206.

PwC Audit Global v.1.2: PwC Audit Policy document, 2001.

Ratliff, Richard L. – Wallace, Wanda A. – Sumners, Glenn E. – McFarland, William G. - Loebbecke, James K.: Internal Auditing, Principles and Techniques. Second Edition, The Institute of Internal Auditors, Altamonte Springs Florida, 1996.

Riistama, Veijo: Tilintarkastus perusteet, toinen, uudistettu painos. Porvoo 1995.

Saarikivi, Maj-Lis: Tilintarkastajan riippumattomuus. Tilintarkastus – Revision 6/1999, s. 387 – 391.

Saarikivi, Maj-Lis: Osakeyhtiön tilintarkastajan riippumattomuus. Porvoo 2000.

Salminen, Risto: Sisäisen tarkastuksen tuloksellisuuden parantaminen. Tilintarkastus – Revision 3/1992, s. 237 – 243.

Sarja, Mikko: Tilintarkastajan riippumattomuus. Helsinki 1999.

Sawyer, Lawrence B.: Why Internal Auditing. Internal Auditor, December 1993, s. 43 – 48.

Schildt, Seppo: Audit committee – uusi valvontaelin? Tilintarkastus – Revision 1/1996, s. 417.

Suomela, Eero: Tilintarkastajan vastuu osakeyhtiössä. Tilintarkastus – Revision 1/1994, s. 21 – 26.

Suomela, Eero – Palvi, Mauri – Karhu, Kim: Tilintarkastuslaki. Porvoo 1995. KHT-sarja.

Sundqvist, Pertti: Tilintarkastus ja sisäinen tarkastus, valvontaa vai ohjantaa, Tilintarkastuksen ja sisäisen tarkastuksen artikkelikokoelma,

toimittanut Pertti Sundqvist. Helsingin Kauppakorkeakoulun Kvalaitos. 1991.

The Institute of Internal Auditors Inc. Sisäiset tarkastajat ry.: Sisäisen tarkastuksen ammattistandardit. IIA Inc. Vaasa 1997.

Tojkander, Liisa: Luottolaitosten sisäinen valvonta – teoriaa ja käytäntöä. Tilintarkastus – Revision 7/1999, s. 481 – 484.

Vahtera, Pauli: Yrityksen valvonta ja tilintarkastus. Jyväskylä 1986. Ekonomia-sarja.

Vento, Reino – Salminen, Antero: Yrityksen sisäinen tarkkailu ja tarkastus. Espoo 1981. Ekonomia-sarja.

Vesalainen, Leo: Uudistuva sisäinen valvonta. Tilintarkastus – Revision 6/1998, s. 409 – 411.

Esimerkki tilintarkastajille lähetetystä saatekirjeestä.

Arvoisa vastaanottaja,

Lappeenrannan teknillisessä yliopistossa kauppatieteiden osastolla on meneillään pro gradu -tutkimus sisäisen tarkastuksen ja tilintarkastuksen välisestä yhteistoiminnasta Suomessa.

Tutkimuksen tarkoituksena on selvittää sisäisen ja ulkoisen tarkastuksen välisen suhteen luonnetta, sisäisten tarkastajien tilinpäätöksen tarkastamisessa suorittaman työn laajuutta sekä tilintarkastuksen ja sisäisen tarkastuksen väliseen suhteeseen vaikuttavia tekijöitä. Tutkimuksen ohjaajana toimii laskentatoimen professori Ulla Kotonen Lappeenrannan teknillisestä yliopistosta.

Tutkimukseen on tarkkaan valittu 60 sisäisen tarkastuksen osaston omaavaa organisaatiota Suomesta sekä näiden organisaatioiden tilintarkastajat vuoden 2004 tilinpäätöksessä. Pyydämmekin Teitä vastaamaan kysymyksiin vuonna 2004 Esimerkki Oy:ssä suorittamanne tilintarkastuksen perusteella. Mikäli ette ole itse aktiivisesti osallistuneet varsinaiseen tarkastustyöhön, pyydämme Teitä ohjaamaan kyselyn oikealle henkilölle.

Lomakkeen täyttäminen on helppoa ja siihen menee aikaa vain noin 15 minuuttia. Kyselyä pääsette täyttämään sähköpostin lopussa olevasta linkistä. Haluamme korostaa, että **vastauksenne käsitellään ehdottoman luottamuksellisesti.** Yksittäinen vastaaja tai hänen vastauksensa eivät erotu tuloksista millään tavalla.

Pyydämme, että vastaatte kyselyyn mahdollisimman pian, kuitenkin viimeistään 25.10.2005 mennessä. Tutkimuksen onnistumisen kannalta juuri Teidän panoksenne on erittäin tärkeä. Mikäli Teillä on kysymyksiä tutkimuksesta, pyydämme Teitä ottamaan yhteyttä alla mainittuun henkilöön puhelimitse tai sähköpostilla.

Kiitos jo etukäteen arvokkaasta tutkimusavustanne!

Ystävällisin terveisin,
Timo Haikonen

[Linkki kyselyyn](#)

Timo Haikonen
Kauppatieteiden yo.
LTY
Puh: 045-6787113
E-mail: timo.haikonen@lut.fi

Osoitelähde: Sisäiset tarkastajat ry. / vuosikertomukset

Esimerkki sisäisille tarkastajille lähetetystä saatekirjeestä.

Arvoisa vastaanottaja,

Lappeenrannan teknillisessä yliopistossa kauppätieteiden osastolla on meneillään pro gradu -tutkimus sisäisen tarkastuksen ja tilintarkastuksen välisestä yhteistoiminnasta Suomessa.

Tutkimuksen tarkoituksena on selvittää sisäisen ja ulkoisen tarkastuksen välisen suhteen luonnetta, sisäisten tarkastajien tilinpäätöksen tarkastamisessa suorittaman työn laajuutta sekä tilintarkastuksen ja sisäisen tarkastuksen väliseen suhteeseen vaikuttavia tekijöitä. Tutkimuksen ohjaajana toimii laskentatoimen professori Ulla Kotonen Lappeenrannan teknillisestä yliopistosta.

Tutkimukseen on tarkkaan valittu 60 sisäisen tarkastuksen osaston omaavaa organisaatiota Suomesta sekä näiden organisaatioiden tilintarkastajat vuoden 2004 tilinpäätöksessä. Pyydämme Teitä vastaamaan kysymyksiin juuri vuoden 2004 toiminnan perusteella.

Lomakkeen täyttäminen on helppoa ja siihen menee aikaa vain noin 15 minuuttia. Kyselyä pääsette täyttämään sähköpostin lopussa olevasta linkistä. Haluamme korostaa, että **vastauksenne käsitellään ehdottoman luottamuksellisesti**. Yksittäinen vastaaja tai hänen vastauksensa eivät erotu tuloksista millään tavalla.

Pyydämme, että vastaatte kyselyyn mahdollisimman pian, kuitenkin viimeistään 25.10.2005 mennessä. Tutkimuksen onnistumisen kannalta juuri Teidän panoksenne on erittäin tärkeä. Mikäli Teillä on kysymyksiä tutkimuksesta, pyydämme Teitä ottamaan yhteyttä alla mainittuun henkilöön puhelimitse tai sähköpostilla.

Kiitos jo etukäteen arvokkaasta tutkimusavustanne!

Ystävällisin terveisin,
Timo Haikonen

[Linkki kyselyyn](#)

Timo Haikonen
Kauppätieteiden yo.
LTY
Puh: 045-6787113
E-mail: timo.haikonen@lut.fi

Osoitelähde: Sisäiset tarkastajat ry. / vuosikertomukset

Tilintarkastajille osoitettu kyselylomake.

Sisäisten tarkastajien ja tilintarkastajien välinen yhteistoiminta

PERUSTIEDOT:

1. Ikä	<input type="text" value="-valitse-"/>
2. Sukupuoli	Mies ☐ Nainen ☐
3. Asema yrityksessä	<input type="text" value="-valitse-"/>
4. Tilintarkastuskokemus	<input type="text"/> vuotta
5. Tilinpäätöksen tarkastamiseen nimitettyjen tarkastajien määrä:	<input type="text"/> kpl
6. Tilintarkastustoimeksiannon kesto vuosina	<input type="text"/> vuotta
7. Tilinpäätöksen tarkastamisesta veloitetujen tuntien määrä	<input type="text"/> tuntia

SISÄISEN TARKASTUKSEN JA TILINTARKASTUKSEN VÄLISEN SUHTEEN LUONNE

8. Arvio sisäisen tarkastuksen osaston roolista tarkastamassanne yrityksessä

Sisäisen tarkastuksen osasto on:	täysin samaa mieltä	jokseenkin samaa mieltä	en osaa sanoa	jokseenkin eri mieltä	täysin eri mieltä
a) Taloudellisen informaation itsenäinen arvioija	☐	☐	☐	☐	☐
b) Operatiivisen	☐	☐	☐	☐	☐

tehokkuuden itsenäinen arvioija					
c) Lain ja säädösten noudattamisen itsenäinen arvioija	☐	☐	☐	☐	☐
d) Johtajiston henkilökohtainen kehittäjä/treenaaja	☐	☐	☐	☐	☐
e) Business-prosessien (mukaan lukien sisäiset kontrollit) itsenäinen arvioija	☐	☐	☐	☐	☐

9. Millaisena näette tilintarkastuksen ja sisäisen tarkastuksen välisen suhteen (valitse yksi):

<p>a) Rinnakkaiselo, jota kuvaavia piirteitä ovat:</p> <p>Ulkoisella ja sisäisellä tarkastuksella on molemmilla omat erilliset tavoitteensa</p> <p>Riskianalyysit, tarkastussuunnitelmat ja varsinainen tarkastustyö toteutetaan molempien tarkastajatahojen osalta erillisinä ja toisistaan erottuvina toimintoina</p>	☐
<p>b) Koordinaatio, jota kuvaavia piirteitä ovat:</p> <p>Sisäinen ja ulkoinen tarkastus kehittävät itse omat riskianalyysinsä, mutta jakavat keskenään tietoa niistä</p> <p>Tarkastussuunnitelmien koordinoita jossain määrin</p> <p>Jos tarkastusta suoritetaan yhteistyössä, tilintarkastaja yleensä päättää missä ja milloin yhteistyö tapahtuu</p>	☐
<p>c) Integraatio, jota kuvaavia piirteitä ovat</p> <p>Sisäinen ja ulkoinen tarkastus jakavat riskianalyysit ja tarkastussuunnitelmat</p> <p>Laajamittainen yhteistoiminta kirjanpidon ja tilinpäätöksen tarkastuksessa</p>	☐
<p>d) Yhteistoiminta, jota kuvaavia piirteitä ovat:</p> <p>Sisäinen ja ulkoinen tarkastus määrittelevät yhdessä yrityksen tarkastustarpeet ja -odotukset ja työskentelevät yhdessä niiden</p>	☐

saavuttamiseksi	
Sisäisen ja ulkoisella tarkastuksella on yhteinen tehtävä sisältäen kirjanpidon ja tilinpäätöksen, hallinnon, laillisuus sekä tietojärjestelmätarkastukset.	

10. Jos sisäisen ja ulkoisen tarkastuksen välisessä suhteessa on tarkastamassanne yrityksessä tapahtunut muutoksia viimeisten parin vuoden aikana, kertokaa muutoksista alla olevassa kentässä. Esim. jos yhteistyö on lisääntynyt tai sitä on yritetty lisätä, kertokaa miten se on lisääntynyt ja miksi?

11. Tilintarkastuksen ja sisäisen tarkastuksen välisen koordinoinnin laajuus ja tehokkuus (0-100):

Koordinointitoimenpiteiden laajuus	<input type="text"/>	0=ei koordinaatiota 50=lievää koordinaatiota 100=merkittävää koordinaatiota
Koordinoinnin vaikutus tarkastuksen kattavuuden varmistamisessa	<input type="text"/>	0=ei vaikutusta 50=riittävä vaikutus, 100=merkittävä vaikutus
Koordinoinnin vaikutus päällekkäisen työn ehkäisemisessä	<input type="text"/>	0=paljon päällekkäistä toimintaa 50=lievää päällekkäistä toimintaa 100=ei päällekkäistä toimintaa

12. Viralliset ja epäviralliset tapaamiset

Vuosittaisten virallisten tapaamisten lukumäärä, joita pidetään tarkastustoimenpiteiden koordinoimiseksi, suunnittelemiseksi ja arvioimiseksi	<input type="text"/> kpl
Kuinka usein on epävirallisia kanssakäymistä tarkastustoimenpiteiden koordinoimiseksi, suunnittelemiseksi ja arvioimiseksi	<input type="text" value="-valitse-"/>

13. Suunnittelu ja aikataulut

	täysin samaa mieltä	jokseenkin samaa mieltä	en osaa sanoa	jokseenkin eri mieltä	täysin eri mieltä
Sisäinen ja ulkoinen tarkastus tekevät yhteistyötä laatiessaan	☐	☐	☐	☐	☐

tarkastusaikatauluja					
Sisäisen ja ulkoisen tarkastuksen välinen koordinaatio jatkuu läpi vuoden	☐	☐	☐	☐	☐
Sisäinen ja ulkoinen tarkastus laativat yhdessä suunnitelmat tarkastuksen kattavuuden varmistamiseksi	☐	☐	☐	☐	☐
Sisäisen ja ulkoisen tarkastuksen yhdessä koordinoimia tarkastussuunnitelmia käytetään pohjana arvioitaessa vuosittaiseen tarkastustyöhön käytettävää aikaa	☐	☐	☐	☐	☐
Koordinoitu tarkastussuunnitelma laaditaan sisäisen ja ulkoisen tarkastuksen yhteistyönä	☐	☐	☐	☐	☐

14. Raporttien ja työpapereiden jakaminen

	täysin samaa mieltä	jokseenkin samaa mieltä	en osaa sanoa	jokseenkin eri mieltä	täysin eri mieltä
<i>Sisäiset</i> tarkastajat jakavat työpaperinsa <i>ulkoisten</i> tarkastajien kanssa	☐	☐	☐	☐	☐
<i>Ulkoiset</i> tarkastajat jakavat työpaperinsa <i>sisäisten</i> tarkastajien kanssa	☐	☐	☐	☐	☐
<i>Sisäiset</i> tarkastajat jakavat tarkastusraporttinsa <i>ulkoisten</i> tarkastajien kanssa	☐	☐	☐	☐	☐
<i>Ulkoiset</i> tarkastajat jakavat tarkastusraporttinsa <i>sisäisten</i> tarkastajien kanssa	☐	☐	☐	☐	☐

15. Käsitys toisen osapuolen käyttämistä tekniikoista, metodeista ja terminologiasta

	täysin samaa mieltä	jokseenkin samaa mieltä	en osaa sanoa	jokseenkin eri mieltä	täysin eri mieltä
<i>Sisäisellä</i> tarkastuksella on hyvä	☐	☐	☐	☐	☐

käsitys *ulkoisen* tarkastuksen
käyttämistä tekniikoista,
metodeista ja terminologiasta

Ulkoisella tarkastuksella on hyvä
käsitys *sisäisen* tarkastuksen
käyttämistä tekniikoista,
metodeista ja terminologiasta

16. Osallistuminen koulutuksiin ja toisen osapuolen arviointi (Muodollisella tarkoitetaan tässä yhteydessä ulkoisten ja sisäisten tarkastajien antamia muodollisia raportteja, esim. tilintarkastusmuistio yms. vastaavat raportit. Epämuodollisesti tarkoittaa muuta muodollisten raporttien ulkopuolella tapahtuvaa kirjallista tai suullista arviointia.)

	täysin samaa mieltä	jokseenkin samaa mieltä	en osaa sanoa	jokseenkin eri mieltä	täysin eri mieltä
<i>Sisäiset</i> tarkastajat osallistuvat <i>ulkoisten</i> tarkastajien järjestämiin seminaareihin ja koulutuksiin	☐	☐	☐	☐	☐
<i>Ulkoiset</i> tarkastajat osallistuvat <i>sisäisten</i> tarkastajien järjestämiin seminaareihin ja koulutuksiin	☐	☐	☐	☐	☐
<i>Ulkoiset</i> tarkastajat arvioivat <i>sisäisen</i> tarkastuksen tehokkuutta <u>muodollisesti</u>	☐	☐	☐	☐	☐
<i>Sisäiset</i> tarkastajat arvioivat <i>ulkoisten</i> tarkastajien tehokkuutta <u>muodollisesti</u>	☐	☐	☐	☐	☐
<i>Ulkoiset</i> tarkastajat arvioivat <i>sisäisten</i> tarkastajien tehokkuutta <u>epämuodollisesti</u>	☐	☐	☐	☐	☐
<i>Sisäiset</i> tarkastajat arvioivat <i>ulkoisten</i> tarkastajien tehokkuutta <u>epämuodollisesti</u>	☐	☐	☐	☐	☐

**SISÄISTEN TARKASTAJIEN VUODEN 2004
TILINPÄÄTÖKSEN TARKASTAMISESSA SUORITTAMA TYÖ**

17. Sisäisen tarkastuksen suorittaman työn osuus tilinpäätöksen tarkastuksesta

Prosenttia

 %

18. Sisäisen tarkastuksen suorittama työ toiminnoittain

	merkityksetön panos						erittäin suuri panos
	1	2	3	4	5	6	
	.....	.....	.....	.....	.....	.....	7
Myynti ja myyntisaamiset	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Henkilöstö ja palkkaus	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Ostot (myös investoinnit) ja maksatus	☐	☒	☐	☐	☐	☐	☐
Vaihto-omaisuus ja varastot	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Rahoituksen hankinta ja takaisinmaksu	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Pankkivastuut ja -saatavat	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Tytäryritykset	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Joku muu, mikä?		☐	☐	☐	☐	☐	☐

19. Missä edellä mainituista toiminnoista sisäisen tarkastuksen panos on kaikkein suurin?

20. Sisäisen tarkastuksen suorittaman tarkastustyön osuus edellä mainitussa tärkeimmässä toiminnossa

Prosenttia

 %

21. Sisäisten tarkastajien edellä mainitussa tärkeimmässä toiminnossa suorittaman tarkastustyön osuus tarkastustoimenpiteittäin

	Prosenttia
Sisäisten kontrollien testaamiseen ja arviointiin liittyvät toimenpiteet	<input type="text"/> %
Toimenpiteet analyttisen tarkastusaineiston hankkimiseksi	<input type="text"/> %
Saldotarkastukset	<input type="text"/> %

22. Sisäisen tarkastuksen rooli edellä mainituissa tarkastustoimenpiteissä

	täysin samaa mieltä	jokseenkin samaa mieltä	en osaa sanoa	jokseenkin eri mieltä	täysin eri mieltä
Tilintarkastajat käyttivät sisäisiä tarkastajia apulaisinaan	☐	☐	☐	☐	☐
Tilintarkastajat käyttivät hyväkseen sisäisten tarkastajien itsenäisesti hankkimaa tarkastusaineistoa	☐	☐	☐	☐	☐

TILINTARKASTUKSEN JA SISÄISEN TARKASTUKSEN VÄLISEEN SUHTEESEEN VAIKUTTAVIA TEKIJÖITÄ

23. Motivaation lähteet yhteistoimintaan

	täysin samaa mieltä	jokseenkin samaa mieltä	en osaa sanoa	jokseenkin eri mieltä	täysin eri mieltä
Hallitus (ja/tai tarkastusvaliokunta) rohkaisee sisäistä tarkastusta suorittamaan tehtäviä, jotka voivat auttaa tilintarkastajia tilinpäätöksen tarkastamisessa	☐	☐	☐	☐	☐

Ylin johto rohkaisee sisäistä tarkastusta suorittamaan tehtäviä, jotka voivat auttaa tilintarkastajia tilinpäätöksen tarkastamisessa	☐	☐	☐	☐	☐
Hallitus (ja/tai tarkastusvaliokunta) rohkaisee tilintarkastajia käyttämään sisäisen tarkastuksen työtä hyväkseen	☐	☐	☐	☐	☐
Ylin johto rohkaisee tilintarkastajia käyttämään sisäisen tarkastuksen työtä hyväkseen	☐	☐	☐	☐	☐

24. Syyt siihen, miksi tilintarkastajat käyttävät sisäisen tarkastuksen työtä hyväkseen

	täysin samaa mieltä	jokseenkin samaa mieltä	en osaa sanoa	jokseenkin eri mieltä	täysin eri mieltä
Kustannusten karsimiseksi	☐	☐	☐	☐	☐
Mahdollisuus suurempaan laskutukseen (Tilintarkastajilla saattaa olla mahdollisuus laskuttaa sisäisten tarkastajien työtä omanaan.)	☐	☐	☐	☐	☐
Asiakkaan toivomuksesta	☐	☐	☐	☐	☐
Hyödyntääkseen sisäisen tarkastuksen erityisosaamista (esim. toimialasta, tietojärjestelmistä tms.)	☐	☐	☐	☐	☐
Lisätäkseen tarkastuksen kattavuutta	☐	☐	☐	☐	☐
Muu syy, mikä?	<input type="text"/>				

25. Syyt siihen, miksi tilintarkastajat eivät käytä hyväkseen sisäisten tarkastajien työtä

	täysin samaa mieltä	jokseenkin samaa mieltä	en osaa sanoa	jokseenkin eri mieltä	täysin eri mieltä

Sisäinen tarkastus ei ole tarpeeksi objektiivinen.	☐	☐	☐	☐	☐
Sisäinen tarkastus ei ole tarpeeksi riippumaton.	☐	☐	☐	☐	☐
Sisäisellä tarkastuksella ei ole tarpeeksi asiantuntemusta.	☐	☐	☐	☐	☐
Sisäisen tarkastuksen työn laatu ei ole tarpeeksi hyvä.	☐	☐	☐	☐	☐
Sisäisen tarkastuksen työ on luonteeltaan pääosin operatiivista (siitä ei ole hyötyä tilinpäätöksen tarkastuksen yhteydessä).	☐	☐	☐	☐	☐

26. Muita tekijöitä, jotka vaikuttivat ulkoisen ja sisäisen tarkastuksen väliseen yhteistoimintaan erityisesti tilinpäätöksen tarkastamisessa

	täysin samaa mieltä	jokseenkin samaa mieltä	en osaa sanoa	jokseenkin eri mieltä	täysin eri mieltä
Sisäisillä tarkastajilla ei ollut tarpeeksi aikaa vuoden lopussa, jotta se olisi voinut auttaa tilintarkastusta.	☐	☐	☐	☐	☐
Sisäisten tarkastajien suorittama työ oli tehty liian aikaisin tilikauden aikana, jotta siitä olisi hyötyä tilinpäätöksen tarkastamisessa.	☐	☐	☐	☐	☐
Sisäinen tarkastus oli halukas auttamaan tilintarkastusta tilinpäätöksen tarkastamisen loppuun saattamisessa	☐	☐	☐	☐	☐
Sisäisellä tarkastuksella ei ollut tarpeeksi resursseja suorittaakseen tehtäviä, jotka olisivat auttaneet tilintarkastajia tilinpäätöksen tarkastamisessa.	☐	☐	☐	☐	☐
Joku muu tekijä, mikä?	<input type="text"/>				

Sisäisille tarkastajille osoitettu kyselylomake.

Sisäisten tarkastajien ja tilintarkastajien välinen yhteistoiminta

VASTAAJAN JA SISÄISEN TARKASTUKSEN OSASTON PERUSTIEDOT:

1. Ikä	<input type="text" value="-valitse-"/>
2. Sukupuoli	Mies ☐ Nainen ☐
3. Asema yrityksessä	<input type="text" value="-valitse-"/>
4. Vastaaajan työskentelyaika nykyisessä asemassa	<input type="text"/> vuotta
5. Vastaaaja työskentelyaika yrityksen sisäisen tarkastuksen osastolla	<input type="text"/> vuotta
6. Sisäisen tarkastuksen osastolla työskentelevien tarkastajien lukumäärä:	<input type="text"/> kpl
7. Arvio sisäisen tarkastuksen tilinpäätöksen tarkastamiseen käyttämästä tuntimäärästä	<input type="text"/> tuntia
8. Arvio sisäisen tarkastuksen vuosittaisista kustannuksista (mukaan lukien henkilöstö-, matkustus-, koulutus-, ja laitekustannukset)	<input type="text"/> tuhatta euroa

9. Kuhunkin alla mainituista tarkastustoimenpiteistä käytetty aika prosentteissa sisäisen tarkastuksen vuosittaisesta kokonaistyöajasta (Yht. 100%)

<input type="text"/>	Prosenttia
----------------------	------------

Kirjanpitoon ja tilinpäätökseen liittyvät tarkastukset	<input type="text"/> %
Muut lakimääräiset tarkastukset (esim. SOX)	<input type="text"/> %
Toimintojen/yksiköiden konsultointi	<input type="text"/> %
Operatiiviseen toimintaan liittyvät tarkastukset	<input type="text"/> %
Tietojärjestelmien tarkastukset	<input type="text"/> %
Tilintarkastajien auttaminen kirjanpidon ja tilinpäätöksen tarkastuksessa	<input type="text"/> %
Tilintarkastajien auttaminen mahdollisissa muissa tarkastuksissa	<input type="text"/> %
Väärinkäytösten selvittäminen	<input type="text"/> %
Muut tehtävät, mitkä?	<input type="text"/> %

10. Sisäisen tarkastuksen osaston rooli

Sisäisen tarkastuksen osasto on:	täysin samaa mieltä	jokseenkin samaa mieltä	en osaa sanoa	jokseenkin eri mieltä	täysin eri mieltä
a) Taloudellisen informaation itsenäinen arvioija	☐	☐	☐	☐	☐
b) Operatiivisen tehokkuuden itsenäinen arvioija	☐	☐	☐	☐	☐
c) Lain ja säädösten noudattamisen itsenäinen arvioija	☐	☐	☐	☐	☐
d) Johtajiston henkilökohtainen kehittäjä/treenaaja	☐	☐	☐	☐	☐
e) Business-prosessien (mukaan lukien sisäiset kontrollit) itsenäinen arvioija	☐	☐	☐	☐	☐

SISÄISEN TARKASTUKSEN JA TILINTARKASTUKSEN VÄLISEN SUHTEEN LUONNE

11. Millaisena näette sisäisen tarkastuksen ja tilintarkastuksen välisen suhteen yrityksessänne (valitse yksi):

<p>a) Rinnakkaiselo, jota kuvaavia piirteitä ovat:</p> <p>Ulkoisella ja sisäisellä tarkastuksella on molemmilla omat erilliset tavoitteensa</p> <p>Riskianalyysit, tarkastussuunnitelmat ja varsinainen tarkastustyö toteutetaan molempien tarkastajatahojen osalta erillisinä ja toisistaan erottuvina toimintoina</p>	☐
<p>b) Koordinaatio, jota kuvaavia piirteitä ovat:</p> <p>Sisäinen ja ulkoinen tarkastus kehittävät itse omat riskianalyysinsä, mutta jakavat keskenään tietoa niistä</p> <p>Tarkastussuunnitelmien koordinoita jossain määrin</p> <p>Jos tarkastusta suoritetaan yhteistyössä, tilintarkastaja yleensä päättää missä ja milloin yhteistyö tapahtuu</p>	☐
<p>c) Integraatio, jota kuvaavia piirteitä ovat</p> <p>Sisäinen ja ulkoinen tarkastus jakavat riskianalyysit ja tarkastussuunnitelmat</p> <p>Laajamittainen yhteistoiminta kirjanpidon ja tilinpäätöksen tarkastuksessa</p>	☐
<p>d) Yhteistoiminta, jota kuvaavia piirteitä ovat:</p> <p>Sisäinen ja ulkoinen tarkastus määrittelevät yhdessä yrityksen tarkastustarpeet ja -odotukset ja työskentelevät yhdessä niiden saavuttamiseksi</p> <p>Sisäisen ja ulkoisella tarkastuksella on yhteinen tehtävä sisältäen kirjanpidon ja tilinpäätöksen, hallinnon, laillisuus- sekä tietojärjestelmätarkastukset.</p>	☐

12. Jos sisäisen ja ulkoisen tarkastuksen välisessä suhteessa on yrityksessänne tapahtunut muutoksia viimeisten parin vuoden aikana, kertokaa muutoksista

alla olevassa kentässä. Esim. jos yhteistyö on lisääntynyt tai sitä on yritetty lisätä, kertokaa miten se on lisääntynyt ja miksi?

13. Sisäisen tarkastuksen ja tilintarkastuksen välisen koordinoinnin laajuus ja tehokkuus yrityksessänne (0-100):

Koordinointitoimenpiteiden laajuus	<input type="text"/>	0 = ei koordinaatiota, 50 = lievää koordinaatiota, 100 = merkittävää koordinaatiota
Koordinoinnin vaikutus tarkastuksen kattavuuden varmistamiseen	<input type="text"/>	0 = ei vaikutusta, 50 = riittävä vaikutus, 100 = merkittävä vaikutus
Koordinoinnin vaikutus päällekkäisen työn ehkäisemisessä	<input type="text"/>	0 = paljon päällekkäistä toimintaa, 50 = jonkin verran päällekkäistä toimintaa, 100 = ei päällekkäistä toimintaa

14. Virallisten ja epävirallisten tapaamiset tilintarkastajien ja sisäisten tarkastajien välillä

Vuosittaisten virallisten tapaamisten lukumäärä, joita pidetään tarkastustoimenpiteiden koordinoimiseksi, suunnittelemiseksi ja arvioimiseksi	<input type="text"/> kpl
Kuinka usein on epävirallisia tapaamisia tarkastustoimenpiteiden koordinoimiseksi, suunnittelemiseksi ja arvioimiseksi	<input type="text" value="-valitse-"/>

15. Suunnittelu ja aikataulutus

	täysin samaa mieltä	jokseenkin samaa mieltä	en osaa sanoa	jokseenkin eri mieltä	täysin eri mieltä
Sisäinen ja ulkoinen tarkastus tekevät yhteistyötä laatiessaan tarkastusaikatauluja	☐	☐	☐	☐	☐
Sisäisen ja ulkoisen tarkastuksen välinen koordinaatio jatkuu läpi vuoden	☐	☐	☐	☐	☐
Sisäinen ja ulkoinen tarkastus laativat yhdessä suunnitelmat tarkastuksen kattavuuden varmistamiseksi	☐	☐	☐	☐	☐

Sisäisen ja ulkoisen tarkastuksen yhdessä koordinoimia tarkastussuunnitelmia käytetään pohjana arvioitaessa vuosittaiseen tarkastustyöhön käytettävää aikaa	☐	☐	☐	☐	☐
Koordinoitu tarkastussuunnitelma laaditaan sisäisen ja ulkoisen tarkastuksen yhteistyönä	☐	☐	☐	☐	☐

16. Raporttien ja työpapereiden jakaminen

	täysin samaa mieltä	jokseenkin samaa mieltä	en osaa sanoa	jokseenkin eri mieltä	täysin eri mieltä
<i>Sisäiset</i> tarkastajat jakavat työpaperinsa <i>ulkoisten</i> tarkastajien kanssa	☐	☐	☐	☐	☐
<i>Ulkoiset</i> tarkastajat jakavat työpaperinsa <i>sisäisten</i> tarkastajien kanssa	☐	☐	☐	☐	☐
<i>Sisäiset</i> tarkastajat jakavat tarkastusraporttinsa <i>ulkoisten</i> tarkastajien kanssa	☐	☐	☐	☐	☐
<i>Ulkoiset</i> tarkastajat jakavat tarkastusraporttinsa <i>sisäisten</i> tarkastajien kanssa	☐	☐	☐	☐	☐

17. Käsitys toisen osapuolen käyttämistä tekniikoista, metodeista ja terminologiasta

	täysin samaa mieltä	jokseenkin samaa mieltä	en osaa sanoa	jokseenkin eri mieltä	täysin eri mieltä
<i>Sisäisellä</i> tarkastuksella on hyvä käsitys <i>ulkoisen</i> tarkastuksen käyttämistä tekniikoista, metodeista ja terminologiasta	☐	☐	☐	☐	☐
<i>Ulkoisella</i> tarkastuksella on hyvä käsitys <i>sisäisen</i> tarkastuksen käyttämistä tekniikoista, metodeista ja terminologiasta	☐	☐	☐	☐	☐

18. Osallistuminen koulutuksiin ja toisen osapuolen arviointi (Muodollisella tarkoitetaan tässä yhteydessä ulkoisten ja sisäisten tarkastajien antamia muodollisia raportteja, esim. tilintarkastusmuistio yms. vastaavat raportit. Epämuodollisesti tarkoittaa muuta muodollisten raporttien ulkopuolella tapahtuvaa kirjallista tai suullista arviointia.)

	täysin samaa mieltä	jokseenkin samaa mieltä	en osaa sanoa	jokseenkin eri mieltä	täysin eri mieltä
<i>Sisäiset</i> tarkastajat osallistuvat <i>ulkoisten</i> tarkastajien järjestämiin seminaareihin ja koulutuksiin	☐	☐	☐	☐	☐
<i>Ulkoiset</i> tarkastajat osallistuvat <i>sisäisten</i> tarkastajien järjestämiin seminaareihin ja koulutuksiin	☐	☐	☐	☐	☐
<i>Ulkoiset</i> tarkastajat arvioivat <i>sisäisen</i> tarkastuksen tehokkuutta <u>muodollisesti</u>	☐	☐	☐	☐	☐
<i>Sisäiset</i> tarkastajat arvioivat <i>ulkoisten</i> tarkastajien tehokkuutta <u>muodollisesti</u>	☐	☐	☐	☐	☐
<i>Ulkoiset</i> tarkastajat arvioivat <i>sisäisten</i> tarkastajien tehokkuutta <u>epämuodollisesti</u>	☐	☐	☐	☐	☐
<i>Sisäiset</i> tarkastajat arvioivat <i>ulkoisten</i> tarkastajien tehokkuutta <u>epämuodollisesti</u>	☐	☐	☐	☐	☐

SISÄISTEN TARKASTAJIEN VUODEN 2004 TILINPÄÄTÖKSEN TARKASTAMISESSA SUORITTAMA TYÖ

19. Sisäisen tarkastuksen suorittaman työn osuus tilinpäätöksen tarkastuksesta

Prosenttia

 %

20. Sisäisen tarkastuksen panos tilinpäätöksen tarkastamisessa toiminnoittain

merkitykset

erittäin

	ön panos	2	3	4	5	6	suuri panos
	1	.....	.....	.....	.....	.....	7
	.....	....	..	....	....	....	.....
Myynti ja saamiset	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Henkilöstö ja palkkaus	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Ostot (myös investoinnit) ja maksatus	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Vaihto-omaisuus ja varastot	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Rahoituksen hankinta ja takaisinmaksu	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Pankkivastuut ja saatavat	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Tytäryritykset	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Joku muu, mikä?	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

21. Missä edellä mainituista toiminnoista sisäisen tarkastuksen panos on kaikkein suurin?

22. Sisäisen tarkastuksen suorittamat tarkastustoimenpiteet edellä mainituissa tärkeimmässä toiminnossa

Prosenttia
 %

23. Sisäisten tarkastajien tärkeimmässä toiminnossa suorittaman työn määrä erilaisista tarkastustoimenpiteistä

Sisäisten kontrollientestaamiseen ja arviointiin liittyvät toimenpiteet	<input type="text"/> %
Toimenpiteet analyttisen tarkastusaineiston hankkimiseksi	<input type="text"/> %
Saldotarkastukset	<input type="text"/> %

24. Sisäisen tarkastuksen rooli edellä mainituissa tarkastustoimenpiteissä

	täysin samaa mieltä	jokseenkin samaa mieltä	en osaa sanoa	jokseenkin eri mieltä	täysin eri mieltä
Tilintarkastajat käyttivät sisäisiä tarkastajia apulaisinaan	☐	☐	☐	☐	☐
Tilintarkastajat käyttivät hyväkseen sisäisten tarkastajien itsenäisesti hankkimaa tarkastusaineistoa	☐	☐	☐	☐	☐

TILINTARKASTUKSEN JA SISÄISEN TARKASTUKSEN VÄLISEEN SUHTEESEEN VAIKUTTAVIA TEKIJÖITÄ

25. Motivaation lähteet yhteistoimintaan

	täysin samaa mieltä	jokseenkin samaa mieltä	en osaa sanoa	jokseenkin eri mieltä	täysin eri mieltä
Hallitus (ja/tai tarkastusvaliokunta) rohkaisee sisäistä tarkastusta suorittamaan tehtäviä, jotka voivat auttaa tilintarkastajia tilinpäätöksen tarkastamisessa	☐	☐	☐	☐	☐
Ylin johto sisäistä tarkastusta suorittamaan tehtäviä, jotka voivat auttaa tilintarkastajia tilinpäätöksen tarkastamisessa	☐	☐	☐	☐	☐

Hallitus (ja/tai tarkastusvaliokunta) rohkaisee tilintarkastajia käyttämään sisäisen tarkastuksen työtä hyväkseen	☐	☐	☐	☐	☐
Ylin johto rohkaisee tilintarkastajia käyttämään sisäisen tarkastuksen työtä hyväkseen	☐	☐	☐	☐	☐

26. Syyt siihen, miksi sisäinen tarkastus suorittaa tehtäviä, joita tilintarkastus voi käyttää hyväkseen

	täysin samaa mieltä	jokseenkin samaa mieltä	en osaa sanoa	jokseenkin eri mieltä	täysin eri mieltä
Sisäiset tarkastajat suorittavat näitä tehtäviä alentaakseen tilintarkastuskustannuksia	☐	☐	☐	☐	☐
Sisäiset tarkastajat suorittavat näitä tehtäviä varmistaakseen mahdollisimman kattavan tarkastustuloksen syntymisen	☐	☐	☐	☐	☐

27. Muita tekijöitä, jotka vaikuttavat ulkoisen ja sisäisen tarkastuksen väliseen yhteistoimintaan erityisesti tilinpäätöksen tarkastamisessa

	täysin samaa mieltä	jokseenkin samaa mieltä	en osaa sanoa	jokseenkin eri mieltä	täysin eri mieltä
Sisäisillä tarkastajilla ei ollut tarpeeksi aikaa vuoden lopussa, jotta se olisi voinut auttaa tilintarkastusta	☐	☐	☐	☐	☐
Sisäisten tarkastajien suorittama työ oli tehty liian aikaisin tilikauden aikana, jotta siitä olisi hyötyä tilinpäätöksen tarkastamisessa	☐	☐	☐	☐	☐
Sisäinen tarkastus oli halukas auttamaan tilintarkastusta tilinpäätöksen tarkastamisen loppuun saattamisessa	☐	☐	☐	☐	☐

Sisäisellä tarkastuksella ei ollut tarpeeksi resursseja suorittaakseen tehtäviä, jotka olisivat auttaneet tilintarkastajia tilinpäätöksen tarkastamisessa

Joku muu tekijä, mikä?